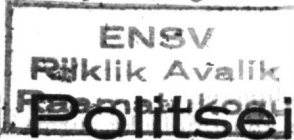

B 13324.

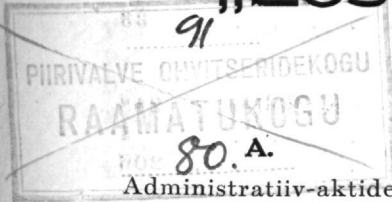
SP, -499

Spetsiaalne

„Eesti Politsei“ sisu

1931. a.

Lhk.

Administratiiv-aktide muutmisest ja maksvusetusest — Joh. Kaiv	16, 87
Alaealiste abiellumisest — T. Teder	173
Alaealiste enesetapmistest ja nende ärahoidmisest dr. med. M. Grünewald	359
Ametlik osa	60, 139, 208, 289, 375, 445
E.	
Eesti maaomavalitsuse ajalooline areng — A. Oja	418
J.	
Järvamaa politseiametnikkude kogu 1930. a. — J. Tilling	134
K.	
Karistusnormide ruumilise maksvuse ulatusest üksikute riikide seadusandluste seisukohalt — K. Perandi	347
Kehaline kasvatus piirivalves — R. Reha	203
Kirjavastusi	62, 144, 215, 296
Kohtuotsuseid	206, 288, 447
„Koondamisest“ ja politsei koosseisust — N. Reiman	8
Kuidas teha kindlaks dokumendi ehtsus kirjutise analüüsi abil — dipl. ins. K. Anton	121
Kurjategijate väljaandmine kui tarvilik sanktsioon karistamisõiguse universaalsele süsteemile — K. Perandi	233
Küsimusi ja kostmisi	60, 214, 295, 377, 448
L.	
Lapsealised asjaosalistena kriminaalasjus — A. Liit	115
Liigjoomine ja järeltulev sugu — dr. med. M. Grünewald	99
Loterii — E. Kübarsepp	70, 153
M.	
Maaomavalitsused Lätis — O. Angelus	48
Mida näitab suurlinna liikumisõnnetuste statistika — P. Kask	196
Missugused perekonnaseisudokumendid on juriidilise maksvusega — T. Teder	135
Mõtteid ametnikkude tegevuse ning ametnikkude ja kodanikkude suhete alalt — A. Kurvits	265, 313
Mürgitajannad — O. Angelus	178

N.

Nimeõigus — A.-T. Kliimann	77
Näpunäiteid juurdluste koostamiseks surmajuhtumite puhul — A. Liit	33

O.

Omavalitsuste maksude korralduse põhimõtteid — K. Selter	248
Omavolist — E. Kübarsepp	1
Orre, K., lahkus politseist	206

P.

Perekonnakirjade pidamisest linna-, alevi- ja vallaomavalit- sustes — T. Teder	362
Perekonnaseisuametniku kohuseist sünni registreerimisel — T. Teder	433
Petmine, mille vastu vaja energiliselt võidelda — H. Vaev	264
Pidurdustee pikkus ja reaktsiooniaeg pärast alkoholi tarvita- mist — dr. med. M. Grünwald	244
Piirivalve tegevusest 1930. aastal — J. Paul	54
Politsei on õigel teel — J. Sooman	13
Politsei tegevusest 1930/1931. eelarveaastal	404
Politsei uues Hispaanias — m. Riege	393
Politsei ülesanded kõlvatu võistluse vastu võitlemisel — K. Selter	399
Politseikoortest	369
Politseikooli 5-aastase tegevuse ülevaade — E. Mets	45
Politseiline tuletõrje Haagis — R. Kaasik	284

R.

Ravell, V., 60-aastane	288
Riigivõimust ulgumerel — Joh. Kaiv	337

S.

Saksa vähemusrahvuse kultuuromavalitsus — V. Hasselblatt	255
Soome politseiorganisatsioon — Aug. Tammann	184
Spordi alalt:	
Eelseisvaist ühiseist üleriiklikest kaitseorganisatsioonide vahelisist suusatamisvõistlusist — E. Klumberg	58
Neljandad üleriiklikud politsei esivõistlused — E. Klum- berg	372

T.

Taani politsei — R. Kivi	357
Tallinna politsei spordiringi korraline üldkoosolek — P. Stein- berg	201
Tehniline kaitse sissemurdmise vastu — dipl. ins. K. Anton	176
Territoriaalvete õiguslikust seisukorrast — J. Kaiv	410
Tulekaitse-tuletõrje seisukord Eestis 1929. a. — E. Brett	124

V.

Vaidlusküsimusi riigi vastuvaidlematute sissenõuete alalt —	
K. Selter	23
Vallasekretäridest — E. Dolf	102
Vallaslaste seadustamisest ja adopteerimisest — T. Teder . .	260
Vastuvaidlematute ja tsiviil-nõudmiste korrast	171
Võlgade sissenõudmise korrast omavalitsustelt kohtuotsuste	
täitmiseks — E. Dolf	164
Välismailt	62, 145, 215, 297, 378, 453
Välispolitsei ametnike vormikirjelduse muutmisest — J. Tiis-	
feldt , , ...	131

Ü.

Ühendriikide võitlus alkoholi salaveo vastu — M. Tiivas . .	193
Ülevaade Narva politsei spordiringi tegevusest 1930/31. a. .	440

101. ... ..
 102. ... ..
 103. ... ..
 104. ... ..
 105. ... ..
 106. ... ..
 107. ... ..
 108. ... ..
 109. ... ..
 110. ... ..
 111. ... ..
 112. ... ..
 113. ... ..
 114. ... ..
 115. ... ..
 116. ... ..
 117. ... ..
 118. ... ..
 119. ... ..
 120. ... ..
 121. ... ..
 122. ... ..
 123. ... ..
 124. ... ..
 125. ... ..
 126. ... ..
 127. ... ..
 128. ... ..
 129. ... ..
 130. ... ..
 131. ... ..
 132. ... ..
 133. ... ..
 134. ... ..
 135. ... ..
 136. ... ..
 137. ... ..
 138. ... ..
 139. ... ..
 140. ... ..
 141. ... ..
 142. ... ..
 143. ... ..
 144. ... ..
 145. ... ..
 146. ... ..
 147. ... ..
 148. ... ..
 149. ... ..
 150. ... ..
 151. ... ..
 152. ... ..
 153. ... ..
 154. ... ..
 155. ... ..
 156. ... ..
 157. ... ..
 158. ... ..
 159. ... ..
 160. ... ..
 161. ... ..
 162. ... ..
 163. ... ..
 164. ... ..
 165. ... ..
 166. ... ..
 167. ... ..
 168. ... ..
 169. ... ..
 170. ... ..
 171. ... ..
 172. ... ..
 173. ... ..
 174. ... ..
 175. ... ..
 176. ... ..
 177. ... ..
 178. ... ..
 179. ... ..
 180. ... ..
 181. ... ..
 182. ... ..
 183. ... ..
 184. ... ..
 185. ... ..
 186. ... ..
 187. ... ..
 188. ... ..
 189. ... ..
 190. ... ..
 191. ... ..
 192. ... ..
 193. ... ..
 194. ... ..
 195. ... ..
 196. ... ..
 197. ... ..
 198. ... ..
 199. ... ..
 200. ... ..

1931 a.

„Eesti Politsei“ sisu.

Autorite järgi.

	Lhk.
Angelus, O. — Maaomavalitsused Lätis	48
— Mürgitajannad	178
Anton, K. — Tehniline kaitse sisse-murdmiste vastu . .	176
— Kuidas teha kindlaks dokumendi ehtsus kirjutise analüüsi abil	121
Brett, E. — Tulekaitse-tuletõrje seisukord Eestis 1929. aastal	124
Dolf, E. — Vallasekretäridest	102
— Võlgade sissenõudmise korrast omavalit-sustelt kohtuotsuste täitmiseks	164
Grüneward, M. — Lüüjoomine ja järeletulev sugu	99
— Pidurdustee pikkus ja reaktsiooniaeg pä-rast alkoholi tarvitamist	244
— Alaealiste enesetapmistest ja nende ära-hoidmisest	359
Hasselblatt, V. — Saksa vähemusrahvuse kulturomavalit-sus	255
Kaasik, R. — Politseiline tuletõrje Haagis	284
Kaiv, Joh. — Administratiiv-aktide muutmisest ja maks-usetusest	16, 87
— Riigivõimust ulgumerel	337
— Territoriaalvete õiguslikust seisukorrast . .	410
Kask, P. — Mida näitab suurlinna liikumisõnnetuste statistika	196
Kivi, R. — Taani politseist	357
Kliimann, A.-T. — Nimeõigus	77
Klumberg, E. — Eelseisvaist ühiseist üleriiklikest kaitseor-ganisatsioonide vahelisist suusatamisvõist-lusist	58
— Neljandad üleriiklikud politsei esivõistlu-sed	372
Kurvits, A. — Mõtteid ametnikkude tegevuse ning amet-nikkude ja kodanikkude suhete alalt	265, 313
Kübaresepp, E. — Loterii	70, 153
— Omavolist	1
Liit, A. — Näpunäiteid juurdluste koostamiseks sur-majuhtumite puhul	33
— Lapseealised asjaosalistena kriminaalasjus .	115
Mets, E. — Politseikooli 5-aastase tegevuse ülevaade .	45

	Lhk.
Oja, A.	— Eesti maaomavalitsuse ajalooline areng 418
Paul, J.	— Piirivalve tegevusest 1930. a. 54
Perandi, K.	— Kurjategijate väljaandmine kui tarvilik sanktsioon karistamisõiguse universaalsele süsteemile 233
„	— Karistusnormide ruumilise maksvuse ula- tusest üksikute riikide seadusandluste sei- sukohalt 347
Reha, R.	— Kehaline kasvatus piirivalves 203
Reiman, N.	— „Koondamisest“ ja politsei koosseisust 8
Riege	— Politsei uues Hispaanias 393
Selter, K.	— Vaidlusküsimusi riigi vastuvaidlematute sis- senõuete alalt 23
„	— Omavalitsuste maksude korralduse põhi- mõtteid 248
„	— Politsei ülesanded kõlvatu võistluse vastu võitlemisel 399
Sooman, J.	— Politsei on õigel teel 13
Steinberg, P.	— Tallinna politsei spordiringi korraline üld- koosolek 201
Tammann, A.	— Soome politseiorganisatsioon 184
Teder, T.	— Missugused perekonnaseisudokumendid on juriidilise maksvusega 135
„	— Alaealiste abiellumisest 173
„	— Vallaslaste seadustamisest ja adopteerimi- sest 260
„	— Perekonnakirjade pidamisest linna-, alevi- ja vallaomavalitsustes 362
„	— Perekonnaseisuametniku kohuseist sünni registreerimisel 433
Tiisfeldt, J.	— Välispolitsei ametnike vormikirjelduse muutmisest 131
„	— Ülevaade Narva politsei spordiringi tegevu- sest 1930/31. a. 440
Tiivas, M.	— Ühendriikide võitlus alkoholi salaveo vastu 193
Tilling, J.	— Järvamaa politseiametnikkude kogu 1930 a. 134
Vaev, H.	— Petmine, mille vastu vaja energiliselt või- delda 264

EESTI POLITSEI

Ilmub 6 korda aastas, iga kahe kuu tagant.
Toimetuse ja talituse asukoht Toompea lossis, tuba 34.
Telefon 432-47.

Aadress kirjade jaoks: Tallinn, postkast 338.
Jooksev arve Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 543.

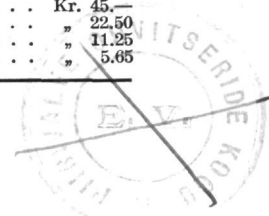
Nr. 1 (443) | 15. jaanuaril 1931. a. | X aasta

Tellimise hind:		Kuulutuste hinnad:			
Aastas	Kr. 4.50	1/1 lhk.	Kr. 40.—	Kaantel	
Poolaastas	2.25	1/2 "	20.—	1/1 lhk.	Kr. 45.—
Üksiknumber	—75	1/4 "	10.—	1/2 "	22.50
		1/8 "	5.—	1/4 "	11.25
		1/16 "	2.50	1/8 "	5.65

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

Omavolist.

E. Kübarsepp.

Omavoli tähendab igapäevases kõnes omapead talitamist ehk teoviisi, mis oleneb ainuüksi isiku enese vabast tahtest (Willkür, proizvol). Juriidilise mõistena omab omavoli kõrvaltähenduse — tsiviilõiguses võrdub temaga väljendatud teoviis omaabiga (Selbsthilfe, samosaštšita) oma õiguste kaitsmisel, kriminaalõiguses aga tähendab ta kas iseseisvat delikti (samoupravstwo) või üht tunnustest mõne süüteo erilises koosseisus. Nende omavoli kahe juriidilise külje lühike vaatlus oleks käesoleva käsitluse ülesandeks.

Vanal hallil ajal, kui riikliku võimu organisatsioon ei pakkunud küllaldest kaitset isiku õiguslikele huvidele, mängis omavoli tähtsat osa igapäevases elus. Algusel ta ei võinud sisuliselt muud midagi olla kui lihtsalt tugevama isiku või koondise võim nõrgema üle, mis viimast sundis alistuma tugevama nõuetele ilma mingisuguse juriidilise aluseta. Kui looduslaps pidas ennast millekski õigustatuks, siis arvas ta ka enesel voli olevat takistusi oma õigusele või tahte teostamisele omal võimul kõrvaldada, olgu need takistused looduslikud jõud või teiste isikute tahe, kuna riigivõimu poole pöördumine ei olnud teostatav selle organisatsiooni puudulikkusel. Ühiselu edenedes ja riikliku võimu tugevnedes hakatakse üksiku isiku omavoli või omaabi piirama, kuna viimane ei sobinud kultuurilise edenemisega. Nii näiteks juba 2250. a. enne Kr. Babüloonia kuulus kuningas Hammurabi oma seaduste kogus keelab omavoli tarvitamise, määrates sanktsiooniks selle nõudeõiguse kaotuse, mille teostamiseks omavoli tarvitati. Vanas vabariiklikus Roomas oli omavoli või omaabi tsiviilõiguslike suhetes samuti keelatud. Kelle õigusi rikuti või kes tahtis kaitsta oma vara pealetungi või äravõtmise vastu, pidi rikutud või rikutava valduse jaluleseadmiseks pöörduma preetori poole interdictumi saamiseks, aga mitte oma jõul lahendama küsimust. Kui vastaspool preetori käsule, in-

terdiktile, ei alistunud, algatati kohtulik protsess. Rooma aja lõpupoole keelas keiser Marcus Aurelius ära omavoliliselt pandiks võtta võlgniku asju; kes seda tegi, pidi asjad tagasi andma ning kaotas oma nõudeõiguse (samuti kui Babüloonias). 389. aasta (p. Kr.) seadus määras, et igaüks, kes kinnis- või vallasvara teiselt jõuga ära võtab, olgu see tema tõelik või oletatav vara, kaotab omandusõiguse, kui aga asi selle juures on võõra oma, siis peale tagasiandmise maksab veel selle väärtuse.

Omavoli ehk omaabi suhtes oli siiski mitmeid erandeid, ilma milleta oli raske läbi saada; sest muu seas rooma tsiviilprotsess hiljema ajani ei tunnud kohtuotsuste täideviimist riigivõimu abil — siin pidi aitama omaabi. Rooma õiguse normidest on mõned üle läinud maksvasse Balti eraseadusse.

Praegusel ajal on kõigi maade seadustes omavoli üldise reeglina keelatud, millest aga on lubatud mõned erandid, mis on hädavajalikud edukaks võitlemiseks õiguste rikkumise vastu. Balti eraseadus ütleb: „Nõudeõigusi, nagu üldse kõiki eraõigusi, hagetakse (iskat) ja kaitstakse kohtuasutiste kaudu, mis on seatud selleks, et igaüks saaks kätte oma, sellepärast ei või keegi õiguse saavutamiseks tarvitada omavoli ega vägivalda.“ (§ 3379).

„Kohtu poole pöördumata võib omaabi erandina tarvitada ainult siis, kui see on tarvilik olevate suhete seadusevastase muutmise katsete tagasitõrjumiseks, ja ka sel juhul ainult hädavajaliku enesekaitse piirides. Peale selle kuuluvad vahendite hulka, millega eriti hagetakse ja kindlustatakse nõudeõigusi väljaspool kohtu, kinnipidamise (jus retentionis) ja pandikspidamise õigus (Pfändungsrecht)“ (§ 3380).

Kinnipidamise- ehk retentsiooniõigus on tähtis ning eluline omaabi-instituut maksvas eraõiguses. Seda käsitlevad Balti eraõiguse §§ 3381—3386 ning mitmed üksikud paragrahvid.

Kinnipidamisõiguse all mõistetakse selle isiku õigust, kelle käes asi on, jätta viimane enese kätte seni, kui ta on rahuldatud oma nõudmises (§ 3381). Seda õigust võib teostada ainult siis, kui asi on valdusse saadud seaduslikul teel ning nõue teise poole vastu on seoses (Connexität) kinnipeetava asjaga ning kohustus ei ole piiratud mingisuguste tingimustega ega ajaga (§ 3382). See konneks ehk seos nõudeõiguse ja kinnipeetava asja vahel on olemas: 1) kui valdaja on asja peale teinud kulusid, mis vastaspool peab tasuma, 2) kui valdaja nõue on tuletatud samast tehingust, mille järgi temalt asja tagasi nõutakse; 3) kui võlg kuulub tasumisele kinnipeetavast asjast, 4) kui keegi kannab võõra asja tõttu kahju, mille tasumine on selle omaniku kohuseks, 5) kui asi peab välja antama teatava vastutasu eest, näiteks müüdüd asi müügihinna eest, sel juhul on lubatud asja kinni pidada kuni kokkulepitud vastutasu õiendamiseni (§ 3383). Sellega on kinnipidamise peatingimuseks, et võõras asi oleks kinnipidaja käes (detentio), ilma et tal tarvitseks valdaja olla, ning et kinnipidaja oleks saanud

asja oma kätte seaduslikul teel (ka valdusõiguse teel), kuulugu see asi kinnis- või vallasvara liiki; selleks võib olla ka kindel rahasumma. Peale selle peab kinnipidaja nõue olema täitmisele kuuluv vastase poolt, s.o. niisugune, mille täitmise tähtaeg on juba kätte jõudnud või möödunud ja see nõue peab olema tingimusteta ning seoses kinnipeetava asjaga. Kuid ka neil tingimustel võib kinnipidamisõigust tarvitada ainult siis, kui nõude ja kinnipeetava asja vahel on ülaltoodud § 3383 loendatud suhted.

Selle järgi on tegelikus elus kinnipidamisõigus näiteks üürileandjal, kes võib takistada üürniku asjade majast, korterist või laost äraviimist, kui üüriraha on tasumata, samuti võõrastemaja pidajal, kui külaline ei tasu toa ja muu antud ülalpidamise eest; müüjal —, kui müüdud asja hinda ei tasuta; ekspediitoril — saadetava kauba kohta, saatmiskulude mittesaamisel, jne. Kinnipeetud asjaga talitamise kohta leidub eeskirju §§ 3384 ja 3385, mis ei kuulu aga käesoleva kirjutise ainesse.

Peale nende üldiste määruste leiame kinnipidamisõiguse kohta eeskirju üksikutes paragrahvides. § 4264 annab kinnipidamisõiguse veovõimehele prahi suhtes veotasu mittesaamisel; §§ 4429, 4432 — ilma volituseta võõraste asjade valitsejale asjade suhtes tehtud paremuste ja paranduste tasu kindlustuseks; §§ 1403 kuni 1405 — rendileandjale ja rentnikule rendilepingust tulenevate nõuete kohta; §§ 1475, 1484, 1487 ja 1488 — pandipidajale pandi suhtes nõuetest pandiandja vastu. § 2721 — noorematele lastele mõisapidajatele mõisa suhtes kuni pärandusosa kättesaamiseni; § 1842 — lesele Eestimaa linnades mehe kogu vara suhtes kuni abiellumisel kaasatoodud vara kättesaamiseni või selle kindlustamiseni; § 3764 — asja laenuks saajale asja suhtes laenuandja vastu; § 3885 — ostjale ostusumma suhtes, kui ostu eset ähvardab eviktsioon.

Veel sagedamini on tegelikus elus tarvitav teine ülalmainitud lubatud omavoli- ehk omaabi-vahenditest, s. o. pandikspidamine. Pandikspidamisõiguse on kinnisvara omanikul, tema teenijatel või asemikkudel, nagu obrokpidajal, kasustajal, rentnikul, valitsejal, kes võivad krundile tulnud võõraid lojuseid kinni võtta ja kinni pidada, seadusevastaselt sissetunginud inimestelt aga asju ära võtta (§§ 3387, 3388), selleks et kindlustada sissetungimisest saadud kahjude tasumist või asitõendusi õiguste rikkumises või nendest tekkivate kahjude ärahoidmiseks (§ 3389). Võõraid loomi võib kinni pidada, kui neid tabatakse viljakandvatel krundidel, nagu põldudel, karja- ja heinamaadel, metsades, aedades. Asju, näiteks hobust, sõiduriista, püssi, võrku, kirvest jne., võidakse pandiks ära võtta isikult, kes teotsedes võõral kinnisvaral rikub selle põlde, aasu jne., kõndides neid mööda või sõites veoriistal või ratsutades, jahti pidades või kalu püüdes, metsa raiudes või teisi riisumisi toime pannes, või lihtsalt vaid seadusevastase valduserikkumiseega materiaalselt kahju tegemata. Varguselt tabatud isikut lubatakse ka isiklikult kinni pidada (§§ 3391, 1062, 996). Kuid kõike seda

võib teha ainult siis, kui tabamine sünnib teo pealt ning selle kinnisvara piirides, milles on tekitatud kahju või rikutud õigusi (§ 3392). Kinnipidaja peab hoiduma asjatust vägivallast ja kar-musest ning ei tohi ilma vajaduseta endale lubada enam, kui sea-duslik otstarve nõuab, ning kui kinnipidamine osutub võimatuks, siis peab ta juure kutsuma tunnustajaid kahju konstateerimiseks (§ 3393). Loomadele, keda ei suudeta kinni pidada, lubatakse koeri peale ajada (§ 3314). Kinnipidaja peab hoolitsema kinni-peatud asjade alalhoidmise eest ning nende omanikule, kui see juures ei ole, kinnipidamisest teatama, jne. (§§ 3396, 3398). Kel-lelgi ei ole õigust pandikspidamisele vastu seista, kuna vastupanek samasuguse kinnipidamisega tunnustatakse keelatud enesekaitseks. Pandikspidamise tagajärgi käsitletakse §§ 3399—3404.

Riiklikud ja teised pangad võivad oma põhikirjade järgi nen-dele tagatiseks antud väärtusi ja muud vallasvara omal võimul kinni pidada ja müüa oma nõuete katteks, kui vastavad tähtpäevad on möödunud.

Ülalpool toodud seadused määravad ära need juhud, mil meil maksva tsiviilõiguse järgi on lubatud omaabi ehk omavoli ehk teiste sõnadega, millal omavoli ehk omaabi on *seadusepära*ne. Allpool näeme, et erandina mõnedel juhtudel ka kriminaalse iseloomuga omavoli võib olla seadusepära

Omavoli iseseisva deliktina on ette nähtud maks-vas Rahukohtu nuhtlusseaduses, mille § 142 ütleb:

„*Omavoli, samuti ka vägivalla tarvitamise eest, kuid ilma ras-kete löökideta, haavu või vigastusi tekitamata, karistatakse süüd-last arestiga mitte üle kolme kuu.*“

See ebaselge seadusparagrahv jätab defineerimata omavoli mõiste ning ühes sellega ka omavoli kui delikti erilise koosseisu, s. o. tema tunnuste kompleksi; näib nagu oleks ta vastandiks vägi-vallale. Vene nimekad kriminalistid Nekljudov ja Foinitski leia-vad ajaloolise analüüsi põhjal, välja minnes endistest seadustest, mida asendas R. n. s. § 142, et omavoli peatunnus on vägivald, et nii vägivalla kui omavoli juures tegevus seisab seadusevastases jõutar-vitamises isiku vastu, kuna vahe seisab selles, et omavoli juures tegevus on sihitud tagajärgede saavutamiseks, milleks süüdlasel on tõelik või eeldatav seaduslik õigus, vägivalla juures aga ka otstarve on seadusevastane. Omavoli on ainult üks vägivalla liikidest ning ta ei ole võimalik ilma vägivallata isiku vastu.

Vene Senati kassatsioonipraktikas läheb § 142 käsitlemine mõ-nekümne aasta jooksul lahku nimetatud kriminalistide arvamusest. Senati seletused, mis õieti annavad sisu §-le 142, käsitlevad selles paragrahvis ettenähtud delikti „omavoli“ kui niisugust, mis on või-malik ka vägivalla tarvitamiseta ning mis on süütegu kas isiku või võõra vara vastu ilma vägivallata isiku vastu. Kohtud olid vene ajal sunnitud arvestama Senati seletusi ning selle järgi kujunes ka tegeiik kohtupraktika § 142 tõlgitsemisel, vaatamata teoreetilistele kaalutlustele ja kontroversidele. Ka Eesti kohus ei saa ebamää-

rased § 142 tõlgitsemisel mööda minna Vene Senati kauaaegsest praktikast, mida tõendab ka see, et Riigikohtu kriminaalosakond oma otsustes kohaldab neid seletusi (vt. otsuseid 19. veebr. 1921 Villemsoni asjas ja 4. okt. 1922 Loskiti asjas).

Senati seletuste järgi on R. n. s. § 142 kohaldamiseks vajalik ehk, teiste sõnadega, kriminaalselt karistatav omavoli eeldab, et:

1) omavolis süüdistatava isiku tegevus on sihitud mingisuguse tõeliku või eeldatava õiguse teostamiseks või ennistamiseks, mida vastaspool ei tunnusta. Näiteks, kui olles maksnud raha ostetud asja eest ja leides asja kõlbmatu olevat, ostja haarab müüja käest rahakoti, et sealt ise oma raha tagasi võtta, või kui üürileandja majaperemees selleks, et sundida üürnikku välja kolima, tõstab ukсед ja aknad eest ära, jne. Kui süüdistataval seda oma õiguse teostamise või ennistamise tahet (animus) ei olnud või ei võinudki olla igasuguse tõeliku või oletatava õiguse puudusel, siis ei või olla kõnet omavolist, vaid on mingi muu süütegu (näiteks riisumine), või polegi süütegu, kui näiteks vastaspool millegagi, ei teo ega sõnaga, ei reageeri omaniku aktsioonile, kes tema juuresolekul või tema käest oma asja ära võtab. Sellepärast on vajalik kõigepealt selgitada, missugune õigus on omavoli objektiks ning kellele ta kuulub;

2) süüdistatav isik pidi seatud korras pöörduma oma õiguse teostamiseks seaduslike võimude poole ning tal oli selleks võimalus. Omavoli ei arvata muidugi süüks nendele, kes teostavad ülaltoodud Balti eraseaduses ettenähtud kinnipidamise ja pandikspidamise õigust ilma kohtu poole pöördumata; kuid peale selle on veel juhtusid, mil isikul oli hädavajalik kaitsta oma huviseid nende rikkumisega ühenduses olevate paratamatute tagajärgede eest, kuid võimalust võimude poole pöörduda ei olnud. Näiteks korteriperemees tõukab toast välja sissetunginud purjus isiku, kes võib hädaohtlikuks saada korteris viibivate laste tervisele või asjadele, kuna pole igakord politseid käepärast. Üldse ei või võõra isiku korterist kõrvaldamist omal jõul, kui tema vastu ajab, lugeda karistatavaks omavoliks korteriomaniiku poolt; samuti võib ta ennast kaitsta iga jõuga pealetungi eest oma õigustele. Teine asi on aga omavoliga isiku kõrvaldamine avalikust kohast, näiteks restoranist, teatrist, avalikult koosolekult jne.; selleks peab kutsuma politseid, kuna siin ei ole kohaldatav korteriomaniiku õigus (kodurahu). Samuti oleks omavolina karistatav läbiotsimine eraisiku poolt, kui võõra asja võtja ei ole tabatud otse teolt või tagaajamisel;

3) süüdistatav on rikkunud õigusi, mis kuuluvad teisele isikule, kes neid ka faktiliselt valdab. On süüdi karistatavas omavolis omanik, kes ilma kohtu üürniku vastu tema tahtmist korterist või rentniku talust välja tõstab või kelleltki kinnis- või vallasvara valdust tahab ära võtta; sest iga valdus, olgu mitteseadusepärane, on seaduse kaitse all

ning seda ei või valdajalt keeluvastaselts ära võtta, vaid ainult nõudekorras kohtuotsuse järgi (Balti eraseaduse § 682 j. j.);

4) süüdistatava omavoli on ühenduses vägivallega õiguse omaniku või tema asemikkude vastu või toimub ka ilma vägivalleta, kuid nende juuresolekul ja selgelt väljendatud tahtestastastelt. Kriminaalselt karistatav omavoli ei ole mõeldav ilma füüsilise või vähemalt moraalse vägivalleta, sest muidu ei erineks omavoli millegagi eraõiguslikust õiguste rikkumisest, mis allub tsiviilkohtu arutamisele. Nii näiteks osutub karistatavaks omavoliks, kui keegi ostetaval maa-alal enne selle vormilist üleandmist kaevab kraave omaniku väljendatud tahte või keelu vastastastelt; siin ei ole tegemist füüsilise vägivallega isiku vastu, kellele vägivald mõjub kaudselt moraalse tegurina tema varaga keeluvastastelt talitamisega.

Kõige selle juures tuleb silmas pidada, et omavoli üldiselt käsitlevat § 142 võib kohaldada ainult siis, kui teatud liiki omavoli ei ole ette nähtud mõnes nuhtlusseaduse eriparagrahvis; seesugusel juhul peab tarvitama viimast.

Omavoli eraisiku või tema vara vastu on karistatav ainult kahjukannataja või tema esindajate (abikaasa, vanemate, hooldajate ja eeskostjate) nõudel (R. n. s. § 18) ning asja võib lõpetada leppimisega. Suusõnal väljendatud kavatsus tarvitada omavoli ei ole karistatav, kui ei asutud teotsemisele vägivallega.

Ülal märkisime ära, et ka kriminaalne omavoli võib olla s e a d u s e p ä r a n e, samuti kui käsitletud omavolijuhud tsiviilõiguslikul alal. Riiklik võim sallib ning tunnustab omavoli tarvitamist teatavate kitsendustega selle tõttu, et teatavatel juhtudel on see hädavajalik või kasulik õiguste rikkumise kiireks ning edukaks kõrvaldamiseks või nendega võitlemiseks, ning kergendab asutiste tegevust, kes on seatud võitlemiseks õiguste rikkumistega. Lühidalt, neil juhtudel tunnustatakse omavoli tarvitamist üldsuse huvides. Nii näit. lubatakse maksvate kriminaalseadustega eraisikutele kinni püüda ja areteerida varast või varalõhkujat, keda tabatakse teolt (N. s. § 101, ka ülalmainitud Balti erasead. § 3391), võimudele üleandmiseks, samuti isikut, keda kahtlustatakse metsavarguses ning leitakse võõras metsas maanteest kõrval metsaraiumisriistadega või vankriga puude vedamiseks (R. N. s. § 167¹, teine lõige, ka Metsade sead. § 804). Maksva U. N. s. § 536 järgi on teotatud eraisikule lubatud vastata eraisikule samasuguse teotusega, kuna süüdlane vabastatakse karistusest: 1) kui teotamise on kutsunud välja kahjusaaaja ise üheväärilise või raskema vägivallega isiku kallal või üheväärilise või raskema teotamisega; 2) kui kahjusaaaja on tasunud süüdlasele üheväärilise või raskema vägivallega isiku kallal või üheväärilise või raskema teotamisega.

Senati seletusega on fikseeritud veel terve rida juhtusid, mil kriminaalne omavoli ei ole karistatav. Nii näiteks võib kahjukannataja tunnustajate juuresolekul läbi otsida isikut, keda kahtlustatakse kuriteos, kui viivitus on hädaohtlik ning ametivõimu, kellel

on läbiotsimise õigus, ei ole kohal; korteriperemees võib teenijat viivitamata välja ajada, olgugi öösel, kui teenija on häbematu vastuhakkaja ning korrapidamine majas ja peremehe autoriteet nõuab niisuguse teenija kõrvaldamist.

Nagu ülaltoodust näeme, kuuluvad mitmed Balti eraseaduses ettenähtud lubatavad omavolijuhud (§ 3391 ja t.) Vene kriminaalseaduste ja Senati seletuste kohaselt kriminaalse iseloomuga mittekaristatavate omavolijuhude hulka.

Omavoli esineb süüteo erilises koosseisus tunnusena R. n. s. §§ 63, 145, 146, 155, 158 ja t. ning võrdub siin loata teotsemisega, näit. omavoliline lahkumine sunduslikust elukohast ning tagasitulek sinna, kust välja saadetud; omavoliline kalapüük võõrastes vetes, võõral-maa-alal jahipidamine, puude rikkumine, aialillede ja puuvilja noppimine, marjade ja seente korjamine, mätaste lõikamine, kivide, liiva, savi jne. võtmine võõra maa peal (kui see sünnib tähtsusetul määral ning mitte varguse näol); omavoliline metsaraiumine, mis ei kuulu varguse liiki; omavoliline kulla, hõbeda ja plaatina kaevamine võõral-maa-alal (N. s. § 591).

Ülalkäsitletud ebamäärase R. n. s. § 142 päevad on igatahes juba loetud. Ei ole kaugel see aeg, kus tegelikult maksma pannakse Riigikogu poolt 26. märtsil 1929. a. vastuvõetud uus „Kriminaalseadustik“, mis asendab kõik seni maksvad 3 Vene kriminaalkoodeksit. Kriminaalseadustik käsitab omavoli kui füüsilist või psüühilist sündi (prinuzdenije), mille vahendiks on vägivald isiku vastu kas otseselt või asjade kaudu, samuti ka karistatav ähvardus või mõnesuguse võimu kurjasti tarvitamine. Sund on omavoliline ja karistatav, kui süüdlasel ei olnud mingit õigust sundida teist midagi täitma, sündida laskma või millestki loobuma, samuti ka siis, kui süüdlane teostab oma õigust sunni abil, selle asemel et kinni pidada vormidest, millede järgi peab toimuma õiguse teostamine (kohtu- või admin.-võimude poole pöördumine). Kriminaalseadustiku § 469 käib järgmiselt: „Süüdlast selles, et ta vägivaldiga isiku võimu kuritarvitusega sundis teist isikut midagi täitma või sündida laskma, mis rikkus sunnitava õigust või kohust, või loobuma õiguse teostamisest või kohuse täitmisest, karistatakse: vangimajaga mitte üle ühe aasta. Katse on karistatav.“

Kui sundijal oli küllalt põhjust eeldada, et ta teostab sundimisega oma õigust, siis karistatakse teda: arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahviga mitte üle kolmesaja krooni.“

Omavoli süüteo erilises koosseisus tunnusena leidub paljudes Kriminaalseadustikus ettenähtud süütegudes. Peale ülal mainitud R. n. s. §§ 63, 145, 146, 155, 158 loendatud omavoliliste tegude nimetab seadustik veel rea teisi omavoliga seotud üleastumisi, näiteks avalikult ülespandud valimis- või rahvahääletamisüleskutsete, -tea-daannete jne. omavoliline mahavõtmine, katkirebimine, kinnikatmine või muutmine (§ 98), riigi või omavalitsuse võimu omavoliline omastamine (§ 133), omavoliline viibimine keelatud kohas või sinna

tagasitulek (§ 159); kohtuotsuse järgi kaotatud õiguse tarvitamine (§ 159); omavoliline laevateenistusse ilmumata jätmine või sellest lahkumine (§ 360); laevalt teenijate või reisijate omavoliline maha-jätmine (§ 454); omavoliliselt võetud lapse mittetagasiandmine (§ 465); võõra kirja, telegrammi või muu paberi avamine (§ 509); võõra panditud vallasvara kasutamine (§ 597); omavoliline kirjas-tamine, paljundamine ja väljaandmine (§ 583).

Omavoliline viibimine võõras hoones või ruumis ning sinna sissetungimine, mida seni on karistatud R. n. s. § 142 põhjal, moodustavad Kriminaalseadustikus süüteo eriliigid: 1) võõrast elutsetavast hoonest või muust ruumist mittelahkumine vaatamata peremehe või tema asemiku nõudmisele (§ 474 p. 1); 2) võõras elutsetavas hoones või muus ruumis viibimine öösel peremehe või tema asemiku teadmata, kui süüdlane oli läinud sinna salaja või omavoliliselt (§ 474 p. 2); 3) vägivallaga võõraste hoonesse, ruumi või aiaga ümbritsetud kohta sissetungimine (§ 475). Karistus on esimesel kahel juhul arest, teisel — vangimaja.

„Koondamisest“ ja politsei koosseisust.

N. Reiman.

Praegu on meil majandusliselt kitsad ajad ja sellepärast elame kokkuhoiu ja „koondamise“ tähe all. Majandusliselt kitsad ajad ka riigiasutustes sunnivad võtma harutusele küsimust, kas meie ei saaks olemasolevaid nõudeid rahuldada vähemate kuludega või koguni lahti öelda mõnede ülesannete täitmisest, et kas või sel teel kulusid tuludega kooskõlas hoida. Kõiki jooksvaid kulusid tuleb vähendada niivõrd, kui võrd neid vähendada annab, ja kui sellest peaks jätkuma, siis ka üksikute asutuste organisatsioonis muudatusi teha. Siin tulevad muidugi eeskätt kõne alla asutuste koosseisud. Koosseisudest mittevahetult olenevate kulude vähendamine on läinud võrdlemisi libedalt: nende krediitide piiramine annab ennast tunda peaaesjalikult ühel eelarve-aastal; osa rahuldamist nõudvaid nõudeid võib rahuldada järgmisel aastal, koosseisude vähendamine aga mõjutab asutuste tegevust pikemaks ajaks. Arusaadav on, et sellepärast koosseisude vähendamise kavad nõuavad rohkem kaalumist. Ei ole kerge öelda, missugustes asutustes võiks vähendada kõige vähema valuga koosseise ja kui palju nimelt.

Huvitav on, et iga kord, kui riigiasutuste koosseisude suuremad kärpimised kerkivad päevakorraile, siis eeskätt võetakse politsei kõne alla. Seda nägime 1926. a. suurtel kärpimistel ja ka nüüd. Seletatav on see vist sellega, et politsei kõikide silma all töötab: tema hele munder torkab väga silma ja vahetut kokkupuumist on tal publikuga rohkem.

Majandusliselt kitsad ajad peaks politsei vähendamiseks küll kõige ebasobivamad olema. Praktika, mitte ainult meil, vaid terves maailmas on näidanud, et majandusliselt halvad ajad politsei tööd väga tunduvalt suurendavad: kodanikud täidavad oma kohustusi riigi vastu halvasti (maksud), ja ka seaduste rikkumised on palju sagedamad: igasuguste üleastumiste ja kuritegude arv tõuseb tunduvalt. Juttu võiks enim olla politsei kõvendamisest. Meil on aga politsei koosseisude vähendamiseks harutatud õige mitmesuguseid kavasisid. Neid kõiki ei maksa siinkohal vaatlema hakata, sest paljud on juba kõrvale heidetud. Ma tahaksin puudutada ainult neid, mis väljaspool ministeeriumi veel kõne all püsivad: raudteepolitsei küsimus ja välispolitsei vähendamine ühenduses ülesannete vähendamisega.

Raudteepolitsei ära kaotamise küsimus. Avaldatakse arvamist, et raudteepolitsei kui niisuguse võiks kaotada ära ja tema tegevuspiirkond arvata vastavate prefektuuride, jaoskondade ja raioonide hulka.

Põhjenduseks tuakse ette, et erilise raudteepolitsei pidamiseks ei ole vajadust, kuna tal on üldised meie uniformeeritud politsei funktsioonid, vahe olevat aga ainult selles, et tema tegevuspiirkonnaks on kitsas raudtee võõrandatud maavöö. Teiseks, raudteepolitsei ametnikud olevat küll niivõrd oma tööga seotud, et nende tööaeg väga pikk on, kuid silmanähtavat või käegakatsutavat vajalikku tööd tulevat neil teha võrdlemisi vähe. Raudteepolitsei ära kaotamise korral võivat piirduda vastavate prefektuuride koosseisude suurendamisega vaid mõne üksiku inimese võrra raudteepolitsei arvel, kuna koosseisu suurem osa võiks puhtalt kaotada ja seega võimaldada tunduvalt rahalist kokkuhoidu.

Kõigepealt ei ole selle kava teostamisel just nii roosilisi väljavaateid tunduvalt suure kokkuhoiu saavutamiseks. Raudteepolitsei koosseis, üldiselt 79 inimest, kuulub ka piiripolitsei Narvas, Komarovkas, Irboskas, Valgas, Mõnistes ja Mõisakülas, kokku 13 inimest. Seni, kui piiri kontroll on vajalik, peavad need inimesed kohale jääma.

Edasi, tuleb raudteejaamades, kus rahva liikumine elavam ja kus politsei kohalviibimine vajalik, juba ainuüksi korrapidamise pärast jätta praegused koosseisud kohale. Nii siis võiks kõne alla tulla ainult need politseiametnikud, kes meie 1796 kilomeetrit pikal raudteeliinil äärmiselt hõredalt, üksikult vähematesse jaamadesse on paigutatud. Seesuguseid ametnikke on kokku 35. Kui sellest arvust igale vastavale prefektuurile anda juure mõni inimene, siis annaks see muudatus küll äärmiselt vähe kokkuhoidu.

Nii siis ei anna selle kava teostamine seda tagajärge, mida loodetakse. Peaasi ei ole aga see. Raudteepolitsei ülesanded ei ole just needsamad, mis meie üldisel uniformeeritud politseil. Publikus on arvamist, et raudteepolitsei on raudteel ainult korrapidamiseks reisijate hulgas, „jäneste“ peale protokollide tegemiseks ja üksikute, harva ettetulevate käsipakkide varguste jne. selgitami-

seks. On õige, et ka selleks peab raudteel politsei olema, sest iga päev liigub meie 1796 km. pikkusel raudteeliinil keskest läbi 25.000 reisijat (aastas ligi 10 miljonit), seal on ka korraspidamine vajalik. Kuid erilise, raudteel teeniva politsei vajadus ei ole tingitud üksi reisijatest, vaid ka politseilistest ülesannetest, mis on ühenduses raudtee, selle hiiglavaranduse ekspluateerimisega (1½ miljardit senti) ja seal liikuvate kaupadega, mille väärtus ulatub aastas paljudesse miljarditesse sentidesse.

Meie raudtee seadustes ja määrustes on politseile rida ülesandeid ette nähtud. Ja seda mitte ainult Eestis, vaid ka teistes riikides. Kuidas on see praegusel momendil, ma täpselt ei või öelda, kuid paar aastat tagasi, mil ma raudteepolitsei kohta teateid otsisin, oli Euroopas igas riigis raudteepolitsei, välja arvatud vist kaks riiki. Minule näib ka arusaadav, miks see nii on. Kus nii palju inimesi liigub, kus niisuguseid hiiglavarandusi valitsetakse ja kus hiiglasummade väärtuses kaupu liigub, peab olema ka politsei silm. Kui politsei tõttu eeltähendatud hiiglasummadest ka murdarvuprotsendiline vääratus saab ära hoitud, on politsei oma olemasolu mitmekordselt õigustanud.

Kui me selle õigeaks võtame, et politseil raudteel väga mitmekesiseid ülesandeid on täita, ei saa meie aga öelda, et neid ülesandeid võivad täita politseiametnikud, kes asuvad väljaspool raudtee piirkonda ja kellel väljaspool raudteed on oma tegevusala. Kõigepealt ei ole nad vajalikul hetkel kättesaadavad, ja teiseks ei tunne nad niivõrd hästi raudtee eriolusid, et nende töö võiks olla see, mis ta olema peab. Värskest raudteele määratud konstaablil kulub umbes pool aastat selleks, et omandada temale vajalikke teadmisi raudteel valitseva elu ja korra ning politseisse puutuvate raudtee seaduste, määruste, instruksioonide ja korralduste kohta.

Mis puutub sellesse, et raudteepolitsei ametnikul, olgugi, et ta tööaeg on pikk, palju vähem intensiivset tööd on kui muul politseil, siis ei ole see minu arust kuigi suur pahe ja seda ei saa ka tarvitada tõendusena ei selleks, nagu raudteepolitseid ei oleks vaja, ei ka selleks, nagu teda oleks palju. See ei ole õnnetus, kui raudteel vähe tuleb ette kaupade kaotsiminekut ja rikkeid, käsibagaaži vargusi, jooibunud olekut, kaklemisi ja muid raturikkumisi reisijate hulgas, kuritarvitusi raudteel teenivate inimeste poolt, lohakusi, mis tekitavad ainelisi kahjusid, raudteeliini ja veereva koosseisu rikkeid, kus politsei selgitav töö vajalik, raudtee materjalide kaotsiminekut, jne., jne., vaid ümberpöörduvalt, on hea, kui neid vähem tuleb ette. On politsei suutnud korra säilitamiseks kaasa aidata, niivõrd, et see kord on rahuloldav, siis ei võiks seda tarvitada argumentina politsei ärakaotamiseks.

Raudteepolitseid ei ole meil palju, arvestades liini pikkusega ja võrreldes teiste maadega. Näiteks, Nõmme ja Haapsalu vahel 1 mees, Tartu ja Valga vahel 1 mees, Sonda ja Mustvee vahel mitte

üht. Raudteepolitsei võrk Eestis on tunduvalt harvem kui meie naabritel Lätis.

Kui uued ehituselolevad raudteed valmis saavad, saab politseid veelgi harvemalt olema, sest koosseise ei suurendata ja vajalikud ametnikud uutele teedele tuleb võtta vanadelt.

Välispolitsei ülesannete vähendamine ei ole uus küsimus: alates 1921. aastast on ta mitmel puhul mitmelt poolt päevakorrale toodud ja alati sama tagajärjega: harutatud ja maha maetud. Tuleb arvata, et ka seekord teisiti ei sünni.

Selle kava pooldajatele on väga hästi teada, et meie välispolitsei tööga tublisti on üle koormatud ja et selle koormatuse tõttu töö kvaliteet kipub kannatama. Sellepärast leiavad nad võimaliku olevat koosseisu vähendada ainult ühes töökoorma vähendamisega. Nimelt, riigi ja omavalitsuse maksude sissenõudmine tuleks politseilt ära võtta, anda mõnele teisele organile ja selle tööhulga võrdlemisi tunduvalt vähenemisele vastavalt vähendada politseid. Mõeldud on see ainult maal, linnas jääks endiseks.

Meie politsei iseäraldus, võrreldes Lääne-Euroopa politseiga, on see, et meil lasub politseil hulk tööd aladelt, millel puht-politsei tööga midagi pole ühist. Lääne-Euroopa politsei teeb tegemist ainult avaliku julgeoleku, korra ja rahu alalhoidmisega. Meie välispolitseil on aga see päris politseitöö kaugelt vähem kui pool tema üldisest tööhulgast. Muidugi võib siin küsida: kas meil ka ei tuleks suurte Lääne-Euroopa riikide moodi talitada, miks meil on teisiti? *Kuid meil on see teisiti sellepärast, et nii on odavam. Just nagu eramajapidamistes: ühes on mitu teenijat, igaüks eriliste ülesannete jaoks, teises teeb üks inimene kõik tööd.*

Kui maksude sissenõudmine panna mõne uue, selleks loodud organi peale, siis läheks see kahtlemata kallimaks kui praegune kord seda on. Minu arvates on see nii selge, et seda pikalt põhjendama hakata on ilmaegne. Sellepärast võiksime vaadata, kas ei saaks maksude nõudmist panna maal mõne olemasoleva organi peale. Siin võiksid arvesse tulla ainult vallavalitsused.

Vallavalitsused saavad maksude sissenõudmist toimetada ka ainult elavate inimeste kaudu, kelle töö ja sõidukulud tuleb tasuda. On need kulud nii väikesed kui tahtes, nad on siiski suuremad kui praeguse korra juures. Konstaabel, sõites välja ühte oma raiooni nurka, ajab seal korda mitmesugused asjad, seal hulgas ka maksunõudmise asjad. On aga maksunõudmine vallavalitsuse käes, tuleb peale konstaabli veel ühel inimesel sinnasamasse sõita. On ilmselt selge: kui kaks inimest välja sõidavad, mõlemil on sõidukulusid ja mõlemi töö tuleb tasuda, siis on see kord kallim kui senine. Ei ole kahtlust, et selle uuendusega saavutatakse vastupidiseid tagajärgi kui soovitakse: odavuse asemel kallidus. Peale selle on aga veel asjaolusid, mis räägivad seesuguse kava vastu. Maksude sissenõudmine vilunud konstaabli käes ei ole väga keeruline ega peadmurdev asi. Vildak on aga arvamine, et igamees, olgu kes tahtes, sellega hakkama saab: selleks on ta küllalt keeru-

line. Ka politsei käes ei läinud see töö alul küllalt libedasti: seda näitab võrdlemisi suur hulk kaebusi järelevalve ja administratiivkohtu korras. Mail, kus see ülesanne ei lasu politseil, on ametis korralikult oma tööks ettevalmistatud riigiametnikud — „fiskaalid“ või kuidas neid kuskil kutsutakse. Maameestele võib ju ka sellekohaseid kursusi teha, aga see on kaunis kulukas. Edasi, ei tahaks uskuda, et kohalik valla elanik saab maksude nõudmisel olla kõikide vastu samal määral objektiivne kui politseiametnik. Ta on ikkagi esimeses järjekorras kohalik elanik, naaber, sugulane jne. ja alles peale selle veel ka ametnik.

Politseiametniku töö väheneb, kuid mitte sellel määral kui arvatakse: sõiduaeg, kui tegemist on sõiduga mitmesuguste asjade ajamiseks, ei tule arvesse. Edasi, kui tsiviilriides kohalikud elanikud makse nõuavad sisse, võib oletada, et neid mitte alati samal viisil ei kohelda võlglaste poolt nagu mundris politseiametnikku. Võimalikke ametikohuste täitmisel auhaavamiste asju ja muid sarnaseid lugusid tuleb politseil juurelda; ja kes teab, vast tuleb konstaablil mõnes sõjakamas nurgas maksude nõudjat alaliselt saata. Niisugusel korral ei saagi konstaabli töö vähenemisest rääkida.

Siin on aga veel üks küsimus, mis liialt tähtis on, et temast võiks mööda minna.

Kodanikele pealepandud ja neilt sissenõutud maksu ei saa lugeda puhtaks riigikassa netto-tuluks. Maksustamise ja sissenõudmise aparatuur nõuab kaunis suuri kulusid. See aparatuur töötab ühes riigis paremini, teises halvemini, ühes riigis neelab suurema, teises vähema protsendi brutto-maksusummast. Mina ei ole sellel alal eriteadlane, samuti puuduvad mul vastavad arvud, et seda kategooriliselt kinnitada, kuid minu arvamine on, et meie maksusissenõudmise aparaat on praegu üks kõige odavamatest, ja, arvestades meil silmapaistvalt suure sunnikorras sissenõutavate maksude arvuga, võrdlemisi väga korralik aparaat. Ma julgen arvata, et summa, mis riigikassasse laekumata jääb sissenõude aparaadi süü läbi, summa väiksuse mõttes selle aparaadi kasuks räägib. Sellepärast tuleb kahelda, kas on meie majandusministeeriumil soovi siin eksperimenteerima hakata, kuna eksperimendi tagajärjed võivad olla väga halvad.

Nii paistab mulle see küsimus riigi üldhuvide seisukohalt vaadatuna. Kui aga asjale vaadata puhtast politsei idee seisukohast, s. o. pidades silmas ainuüksi avaliku julgeoleku, korra ja rahu huviseid, arvestamata kulukusega jne., ka siis näib mulle praegune kord kõige vastavamana. Kõik need politseil lasuvad lisatööd, millest ma mainisin ja mis teevad välja kaugel üle poole politsei praegusest tööhulgast, võimaldavad praegu olemasolevat, võrdlemisi rahuldava tihedusega politsei võrku maal. Kui need ülesanded politseilt ära võetakse, tuleks paratamatult politsei võrk maal hõredamaks teha, mille järeldusel aga kannataksid avalik julgeolek, kord ja rahu.

Et kokkuhoiu vajadus sunnib selle saavutamiseks igasuguseid teid kasutama, on ju õige, kuid käesolevat kava tuleb lugeda äärmiselt ebaõnnestunuks. Kui kee kord, mida siin kavatakse, oleks praegu juba maksev, tuleks tingimata päevakorraks idee, maksmata panna see kord, mis nüüd tegelikult maksab, ja see läheks ka läbi. Kõnealolev kava aga on niivõrd halb, et temast vist asja ei saa.

Eelpool olen pöödnud valgustada neid kavasid, mis veel õhus on rippumas, kuid lugejat huvitab vist ka küsimus, mis on politsei koosseisude alal juba enam-vähem otsustatud.

Välispolitsei on kavatud vähendada 12 kohta: 3 juhtivate ametnikkude, 2 konstaabli ja 7 kordniku kohta; kriminaalpolitsei — 1 abikomissari koht; poliitilises politseis 11 ametniku kohta ja politseikooli koosseisust 3 kohta. Ülemääraste ametnikkude kohti on kavatsusel kaotada 20: politseikooli kasvandikke à 10 kumastki klassist. Need vähendused hakkaksid maksmata 1. aprillist 1931. a. See on küll alles kavatus, kuid politseivalitsus arvestab juba nendega koosseisu komplekteerimisel ja vakantside reguleerimisel, et võimalikult täiesti ära hoida vallandamisi. Eripolitseid saaks ametnikud paigutatud välispolitsei ametikohtadele, kuna välispolitsei vähendused saaksid läbi viidud loomulikkude vakantside läbi. Välispolitsei vähendus puudutaks ainult 3 prefektuuri: Tallinna-Harju prefektuuri (9), Võru-Petseri abiprefektuuri (2) ja Viru-Järva prefektuuri (1).

Politsei on õigel teel.

J. Sooman.

Kõneldes kodanikuga meie politseist, kuuled tihti õige kiitvaid otsuseid, et politsei on hästi korraldatud ja töötab korralikult. Hiljuti oli mul juhus kõnelda kahe Lõuna-Eesti tuntud talupere-mehega, kusjuures mõlemad tähendasid, et maal ollakse arvamisel, et politsei seisab meil oma ülesande kõrgusel ja töötab korralikult. Selle juures tähendas üks neist, et tema oma 65-a. vanaduse juures on pidanud talu üle 30 a. ja et alles viimased 6—7 a. on ta võinud ööd rahulikult magada, olles teadmisel, et tema varandus on hästi kaitstud varaste eest ja et tema majarahu ei tule segama ulakad. Varemalt on ta pikki aastaid uinunud alles siis, kui teised majaelanikud hakanud juba unest virguma. See tõsine elustkarastatud kodanik oli jõudnud arusaamisele, et politseinik valvab tema asemel. See on väga väärtuslik hinnang ja suur samm edasi kodanikkude ja politsei vaheliste heade vahekordade arendamisel, mille poole on püütud visa tahtmisega, ja missugune püüe ei tohi kunagi jääda unustusse. Sel puhul ei ole huvituseta peatuda mõnel teguril, mis on aidanud kaasa kodaniku ja politsei heade vahekordade arendamisele.

Kõigepealt on meie Riigikogu viimastel aastatel väga heatahtlikult ja suure arusaamisega hinnanud politsei tööd ja endakasvatuse püüet. Riigieelarve harutamisel ja sisepoliitiliste küsimuste lahendamisel on hoitud kergekäelistest süüdistustest politsei tegevuse kohta. Politsei toimingutes asetleidnud vääratusi ei ole üldistatud ega kistud poliitilistesse teravustesse. Isegi veel rohkem. Läänud aastal Riigikogu komisjonis politsei kulude eelarve harutamisel sõna võtnud komisjoni liikmed tähendasid muu seas umbes järgmist: „Politsei kohta ei ole meil midagi valitsusele ette heita. Kui ta nii edasi areneb nagu seni, siis oleme meie rahuldatud.“ Loomulikult kajastub Riigikogus valitsev meeleolu üle maa ja kodanik hindab seda, olgugi et viimasel ajal parlamentarismi kriisist kõnelejad püüavad alahinnata seda mõju.

Teine tegur kodaniku ja politsei üksteisele lähendamisel on ajakirjandus. Sel alal on küll asi arenenud võrdlemisi tagasihoidlikult, kuid siiski on märgata edu. Arusaadav, et politsei oma töö huvides ei saa täielikult rahuldada moodsa ajalehe soove. Mis seal parata, kui ajaleht tihti tahab asjast enne tuua sõnumeid, kui sündmus pole veel leidnudki aset. Ja see tumestab ajalehe ja politsei vahekordi, ning viib teinekord isegi pahandusteni. Kindlasti teeb see kahju politseile, sest kodanik, kui ajalehelugeja, pahandab kaasa. Siin peaks politsei olema piinlikult erapooletu ja varustama kõiki ajalehti ühel ajal ja ühevõrra materjaliga, mille avaldamine võimalik. Aeg-ajalt ühes või teises lehes ilmunud politseid arvustavad kirjutised on mõnikord olnud küll sihilikud, kuid loodame, et kodanik neid on ka sarnaselt hinnanud. Ajakirjanduse erapooletu ja asjalik politsei tegevuse arvustamine ja üksikute pahede paljastamine on aga väärtuslik ja mõjurikas.

Oleks väga soovitav omariikluse kui ka kodanikkude üldistes huvides, kui ajakirjandus siin oma lahkete abi ei keelaks. Ta ei peaks tooma üksi politsei vigu, vaid ka häid külgi, ja sellega kodaniku lähendama politseile. Näiteks: Politseinik tänaval püüab kinni pidada märatsejat, kes on rikkunud kaaskodanikkude rahu, neid tülitanud, peksnud... Politseinik ei saa üksi jagu märatsejast, temale sajab hoobe ja toorusi. Neid ümbritseb suur rahvahulk, kuid politseinikule ei lähe keegi pealtvaatajaist appi, vaatamata kutsetele ja isegi seaduslikule kohustusele abi anda. Juhuslikud möödaminejad isegi hurjutavad politseinikku. Ometigi tegutseb politseinik kõigi pealtvaatajate heaoleku huvides. Sarnaseid juhtusid on tihti olnud, ajakirjandus on neid ka märkinud, kuid vähestel juhtudel on sealjuures tuletatud meele kodanikule ta kohust. Võidakse ju selle peale tähendada, et politsei ongi selleks ja ta peab oma ülesannetega ise toime saama, see ongi ju ta igapäevine tegevus ja ülesanne, miks siin appi kutsuda kodanikku. Täiesti õige! Kuid politsei on hoidunud tarvitusele võtmast löögiriistu, mis võimaldaks temale igast märatsejast jalamaid jagu saada. Nimetame siin üldtuntud kummikepikest. Löögi või paariga oleks märatseja taltsutatud. Ent kui kord olla avalik, siis märgime siinkohal, et kummi-

nui on politseinikule sõjariistaks jäetud andmata ainult sellepärast, et arendada ja süvendada kodaniku ja politsei vahelist head vahekorda. Hoop või paar selle kummist löögiriistaga ebaõigel kohal — ja ongi üldine meelepaha! Neis huvides on politseinik vastava relvata määratseja vastu ja selle nimel ongi kodanikul kohustus anda abi korralvalvurile üldsuse huvides. Sama alus tohiks olla ka ajakirjandusel kodanikule ta kohuste meeletuletamisel. Üldse oleks siin ajakirjandusel suur ülesanne täita, ja nende ridade sooviks ongi muu hulgas, et ta heatahtlikult asuks selle juure suurema hooliga kui seni.

Politsei endakasvatamise ja -arendamise töös ja tema korralikuse ja töövõime tõusus ei saa minna mööda politseikoolist, mille olemasolu otstarbetust püüti hiljuti teha selgeks mõnes ajalehes. Politseikool on annud meie politseile, eriti tema liikuvamale osale — konstaablitele ja kordnikkudele — sootuks teise ilme. Ta on võimaldanud sadade kodanikkude hulgast, kes soovivad politseiteenistusse astuda, valida nii füüsiliselt kui vaimliselt kõlvulikke kandidaate politsei teenistuskutsele, annud nendele hea teoreetilise ettevalmistuse ja kasvatanud neis eeskätt teadmist, et politseinik seisab rahva teenistuses ja peab alati talitama seaduse järgi ja kodanikkude üldiste huvide kaitseks. Politseikool on seega olnud tähtsaks teguriks kodaniku ja politsei-vaheliste heade vahekordade arendamisel.

Lõpuks olgu toodud näitena neist vahekordadest üks asetleidnud iseloomustav vahejuhtum: Sügisese, vihmase õöl seisavad Tallinnas kesk Narva maanteed trammi peatuskohal 6—7 kodaniku ja ootavad trammi Kadrioru poolt, et linna sõita. Linna poolt tulevad trammid ja liiguvad Kadrioru sihis. Kadrioru poolt aga ei tule trammi. Daam ootajate hulgast tähendab: „Vast ei tulegi enam trammi, aeg on juba hiline“. Sellele vastab keegi: „Peaks ikka tulema, aeg pole veel nii hiline“. Oodatakse edasi. Vihma aga sajab ja sajab. Ootajate seljataga kõnniteel seisab politseikordnik ja kuulab seda jutuaajamist kogu aeg pealt. Kui veel hulk aega asjata oodatud, pöördub keegi politseiniku poole vastava küsimusega. Kordnik vastab: „Trammi liikumine lõpeb kell 12 öösel ja üle poole tunni tagasi sõitis viimane tramm linna poole.“ Kordnikule tehti siis kibedaid etteheiteid, millele see vastas: „Minul ei ole õigust kodanikke ilma põhjuseta tülitada!“ See oli halb vahekord, milles süüdi kordnik. Võib olla, oli teda ülemus halvasti õpetanud, või oli ta mõnelt kodanikult varemalt oma sõbraliku esinemise puhul sarnase õppuse saanud ja selle võtnud endale reegliks.

Püüdmine heade vahekordade poole on kohuseks igale politseinikule. Juhid, täitke teie sel alal oma kohust. Hoolitsege, et politseist kaoks kodaniku halvasti kohtlemine ja ülemuse toon politseiniku kõnes. Viisakas-nõudlik toon asendab seda kõige paremini. Seaduse käsku peab oskama edasi anda, seda tuleb igal po-

litseinikul õppida ja alati käsitada. Kodanik saab kord aru, et politseinik on ta sõber ja abimees. Vast ongi ta juba aru saanud. Selle saavutamiseks on politsei õigel teel.

Administratiiv-aktide muutmisest ja maksvusetusest.

Joh. Kaiv.

1. Administratiiv-akti all mõistame siin valitsusasutuste akte, mis nad teevad riigivõimu esindajatena ja mille sihiks on tekitada, muuta või lõpetada teatud juriidilist vahekorda kodanikuga konkreetses asjas. Järelikult ei käi siia alla määrused, s. o. valitsusasutuste poolt seadustes ette nähtud volitusel tehtavad ja üldisi õigusnorme seadvad aktid.

II. Õiguskindluse huvides peab administratiiv-akt omama püsivuse. See püsivus kujutab õigusteaduslikus teoorias administratiiv-akti seadusjõu mõiste (Rechtskraft). Tehakse vahet akti vormiliku ja materiaalse seadusjõu vahel.

Akti vormilikult seadusjõusse astumine tähendab seda, et asjaosalistel ei ole akti peale enam kaebamise õigust. Akt astub vormilikult seadusjõusse, kui mööduvad tähtajad, mille jooksul asjaosalisel oli edasikaebamise õigus kas ametastmelises või administratiivkohtu korras.

Asjaosaline peab end painutama tehtud korralduse alla. Kuid see ei võta otsust teinud asutusel õigust asjaosalise palvel tehtud otsust muuta või järelevalve asutusel tunnustada seda tühjaks. Akti vormilikult seadusjõusse astumine tähendab ainult seda, et asjaosalisel ei ole enam õigust nõuda akti muutmist.

Akti materiaalselt seadusjõusse astumine tähendab akti muutmist siduvaks riigivõimule enesele.

Akti materiaalse seadusjõu ulatuse küsimus on administratiivõiguse teoorias üks vaieldavamamaist. Kuigi valitsusvõimu õiguse piiramise poolt tehtud aktide muutmise asjus räägib õiguslise korra kindluse nõue, võib teisalt vastu tuua seda, et muutuvad olud nõuavad endiste otsuste revideerimist.

Sellepärast paistab olevat kõige vastuvõetavam see seisukoht, mille järgi administratiiv-aktidel oletatakse piiratud materiaalselt seadusjõudu (beschränkte Widerruflichkeit).¹⁾

Selle õpetuse põhimõtteks on see, et valitsusvõim ei tohi omavoliliselt muuta tema poolt tehtud administratiiv-akte. Ta võib seda

¹⁾ Korman: System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte, Berlin, 1910, lhk. 323; Elistratov: Osnovnõja natčala administrativnava prava, Moskva, 1917, lhk. 158; Fleiner: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, Tübingen, 1928.

teha vaid siis, kui seda nõuab avalik huvi. Lähemad piirid määravad siin juba seadused.

See seisukoht on tegelikult ka riiges, kus administratiiv-õigus kaugemale arenenud, leidnud kohaldamise kas kohtupraktikas või seadustes.

Meie oma seadusandlusest administratiiv-aktide üldiselt ümberotsustamise kohta käivaid eeskirju ei leia. Venelt päritud seadustest võiksime siin tuua Üldise kubermangu seaduse § 174 (VSK II k.), mille järgi ametiasutustel on keelatud, välja arvatud seaduses täpselt ettenähtud juhud, ümber otsustada oma otsuseid, samuti ära muuta teiste neile võrdsete või alluvate asutuste otsuseid. Sama paragrahvi märkuse järgi võib ametiasutus oma otsust ära muuta, kui see ei ole veel kuulutatud või alla kirjutatud.

Edasi võiks nimetada sama seaduse § 514, mille järgi kubermangu valitsuse seadusjõusse astunud otsust ei võinud muuta või tühistada ta ise ega keegi teine peale keisri ja valitseva senati. See ei takistanud aga kubermangu valitsust tegemast asjas uusi korraldusi vastavalt muutunud olukorrale (§ 516). Samas paragrahvis toodud näidetest selgub aga, et see võim oli siiski väga piiratud. Tühistamiseks või muutmiseks ei loetud ametiasutise poolt kõrgema asutuse otsuse täitmiseks tehtavate korralduste muutmist kõrgema asutuse uuel nõudmisel (§ 517).

Nagu ettetoodust nähtub, on meil maksvad seadused administratiiv-aktide püsivuse suhtes õige kategoorilisel seisukohal.

Ka meie administratiiv-kohtu praktika on mõnel juhul sellest otsuste muutmata se põhimõttest kõvasti kinni pidanud. Nii on Riigikohtu administratiiv-osakonna väljakuulutatud otsuse nr. 42 — 1926 väljendatud järgmist:

Kubermangu as. sead. (VSK II k.) § 174 keelab ametiasutistele ära peale seaduses täpselt näidatud juhtude oma otsuseid ümber otsustada ja tühistada; nimelt võib see sündida kuni otsus ei ole veel kuulutatud või ei ole alla kirjutatud. Adm. k. k. § 25 on aga ette nähtud, et ametiasutis võib ka oma otsuseid ja korraldusi muuta ja tühistada, ja siis langeb administratiiv-kaebuse alus ära ja kohus lõpetab asja. Administratiiv-kohtukorra § 25 sisust võib järeldada, et otsus, millega administratiiv-asutis kaevatud otsuse muudab või tühistab ja mille tagajärjel kaebuse alus ära langeb ning asi lõpetamisele kuulub, võib ainult niisugune olla, millega kaebaja nõudmine rahuldatakse. Kuid maksev seadus ei näe ette seda, et administratiiv-asutised võiksid oma otsuseid, millega kodanikkude nõudmised olid rahuldatud, ja mis asjaosalistele teada antud, tagantjärele jälle muuta nende kahjuks, vaid VSK II k. § 174, nagu eespool tähendatud; keelab just tehtud otsuseid ametiasutistel muuta, välja arvatud need juhud, mis seaduses täpselt näidatud.

Samasugustel motiividel tühistas Riigikohus 1925. aastal Siseministri otsuse, millega tühistati endine Siseministri otsus X. kodakondsusse vastuvõtmise kohta, selle tõttu, et isik ei vastanud kodakondsuse seaduses ettenähtud nõuetele ja et vastuvõtmise otsus see tõttu oli seadusevastane.

Riigikohtu administratiiv-osakonna toim. nr. 314 — 1925. a. on väljendatud: õiguslikus riigis, kus administratiiv-asutiste ülesanded ja võimupiirid on seaduses ära määratud, kus nende tegevus seadusega normeeritud, maksab üldiselt põhimõte, et administratiiv-asutiste otsused ja korraldused, eriti kui nad loovad õiguslikke vahekordi, astuvad jõusse ja on siduvad nii ametiasutistele kui ka asjast huvitatule seni, kui nad ei ole seatud korras ära muudetud.

Siiski võimaldab Riigikohus vahel sellest kategoorilisest seisukohast mõnesuguseid erandeid. Nii on Riigikohtu otsustes tunnustatud järgmisi ametiasutiste poolt tehtavaid otsuste muutmisi:

Administratiiv-asutis võib võtta asja ümberotsustamisele, kui selgub, et asja otsustamiseks võetud alused osutuvad ekslikkudeks (Rkh. adm.-os. toim. nr. 415 — 1929).²⁾

Administratiiv-asutus on õigustatud oma korraldust muutma ehk tühistama, kui selgub, et korraldus seaduse vastu käib ehk avalikke huvisid rikub (Rkh. adm.-os. toim. nr. 226—1923).²⁾

Ministeeriumil oli õigus oma endist ekslikku otsust ise ära muuta (Rkh. otsus 20. X. 1920. a. nr. 58).²⁾

Iga administratiiv-asjas tehtud otsus või korraldus on seatud isemõistetava tingimusega, kui „asjade seisukord samasuguseks jääb“ (rebus sic stantibus). On otsusele või korraldusele järgnenud muutused asjaoludes, mis olid selle otsuse või korralduse tegemise juures põhjenduseks, siis ei või tehtud otsus või korraldus takistuseks olla asja uuesti läbivaatamiseks (Adm.-os. toim. 704—1927).³⁾

Muidugi ei või olla takistusi tehtud otsuse muutmiseks, kui see sünnib asjaosalise nõusolekul.

Ka ei ole takistusi niisuguse otsuse muutmiseks, mis ei ole veel lõplik otsus, mis määratud asjaosalisele teatamiseks. Niisugused otsused ei loo mingit õiguslist vahekorda. Riigikohus on selles küsimuses väljendanud järgmist: Otsuse vastu, mis tehtud sisemise asja selgitamise ajajärgus ametiasutuste vahel ja mis ei olnud määratud asjaosalisele kuulutamiseks, ei ole õigust kaevata administratiivkohtule (Rkh. adm.-os. toim. nr. 100 — 1927).³⁾

III. Õigusliku korra tegurina peab administratiiv-akt olema õiguspärane. Ta peab mahtuma maksvatesse juriidilistesse normidesse. Sihitult konkreet juriidiliste suhete loomisele, muutmisele või lõpetamisele peab administratiiv-akt vastama nii seaduste kui ka valitsusvõimude poolt antud määruste eeskirjadele.

Administratiiv-akt, mis ei vasta õigusnõuetele, on puudulik ning temal ei või olla täit jõudu. Ta ei anna neid juriidilisi tagajärgi, mis temaga sooviti saavutada. Niisugustel kordadel on tegemist maksvusetute administratiiv-aktidega.

Administratiiv-akti maksvusetuse küsimuse juures on aga tähtsusetu see tegelik olukord, kas administratiiv-akt tegelikult tagajärgi annab või mitte. Näiteks see asjaolu, et isik antud luba ei

²⁾ Väljavõtted Riigikohtu toimetustest on toodud J. Valge — Riigikohtu administratiiv-osakonnas lahendatud küsimused — järgi.

³⁾ J. Valge, Riigikohtu otsused.

kasuta, ei mõju akti juriidilise maksvusetuse peale; samuti on seejuures tähtsusetu see, et maksvusetut akti tegelikult täidetakse. Akti maksvusetuse küsimuse otsustamisel on tähtis vaid see, kas akt antud kujul võib anda tema sisus väljendatud tagajärgi, mitte aga see, kas akti kaudu tegelikult üldse saadakse tagajärgi.⁴⁾

Eraõiguses jagunevad maksvusetud aktid kahte liiki: tühised ja vaieldavad aktid.

Sama jaotust on püütud kohaldada ka avalikus õiguses.

Toome siin mõned tähtsamate õpetlaste seisukohad maksvusetute aktide liigitamise kohta.

W. Jellinek⁵⁾ teeb vahet absoluut mõjuta ja maksva administratiiv-akti vahel (absolut unwirksame und gültige Staatsakte). Absoluut mõjuta aktidel ei ole mingit tähtsust õigusliste vahekordade suhtes ning teda võib ignoreerida iga ametiasutus kui ka eraisik. Selleks, et ära hoida võimalikke arusaamatusi niisuguse akti läbi, arvab autor, et peab olema võimalus niisuguseid akte tunnustada tühisteks autoriteetsete asutuste poolt. Niisugusel tühisteks tunnustamisel on vaid konstateeriv tähendus. Kõik teised aktid loeb Jellinek maksvateks. Viimaseid tuleb kõigil asutustel ja isikutel tunnustada niikaua, kuni nad ei ole kompetentse asutuse poolt muudetud või tühisteks kuulutatud.

Alcindor⁶⁾ jagab vigased administratiiv-aktid kolme liiki: 1) olematud aktid (les actes inexistantes), 2) vildakud aktid (les actes irréguliers) ja 3) tühistatavad aktid (les actes annullables).

Olematutel aktidel ei ole mingit õiguslist jõudu. Nende maksvusetuks tunnustamiseks ei ole tarvis ühegi asutuse otsust. Niisuguste aktide täitmisele on asjaosalistel õigus vastu panna, nende täitmise korral aga nõuda ametnikkudelt kahjutasu.

Vildakud aktid ei ole iseenesest jõutud. Nende tühistamiseks tuleb esitada kaebus. Niisuguseid akte annulleeriv otsus käib ka läinud aja kohta (ex tunc).

Aktide annulleerimist võib nõuda otsekohe akti vastu sihitud kaebusega kui ka kaudselt, s. o. kui ei kaevata otsekohe kõnesoleva akti peale, vaid mõne teise selle akti põhjal tehtud korralduse peale.⁷⁾ Niisuguste aktide täitmisele ei või vastu panna, kuid see ei piira pärast kahjutasu nõudmise õigust.

Tühistatavad aktid erinevad eelmisest liigist selle poolest, et neid annulleeriv otsus mõjub ainult edaspidise aja kohta (ex nunc). Nende peale võib kaevata ainult piiratud aja jooksul, mille möödumisel akt astub täielikult jõusse. Kaudselt kaebamine nende aktide suhtes ei ole võimalik.

Nagu neist kahest lühikesest kokkuvõttest nähtub, teevad mõlemad ettetoodud autorid vahet tühiste ja vaieldavate aktide vahel.

⁴⁾ Andersen: Ungültige Verwaltungsakte, 1927, lhk. 41.

⁵⁾ Der fehlerhafte Staatsakt, lhk. 44 ja edasi.

⁶⁾ Prantsuse teoorias kui ka praktikas nimetatakse viimast kaebamise viisi l'exception d'illégalité (ebaseaduslikkuse ekseptsioon).

⁷⁾ System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte.

Samasugust vahetegemist leiame ka, kuigi erinevate nimetuste all, K. Kormanni⁸⁾, Otto Mayeri⁹⁾ ja Fleineri¹⁰⁾ töödes.

Niisuguse liigituse leiab olevat prantsuse teadlane Jéze¹¹⁾ liigpaindumatu. Tema annab, tugeses prantsuse seadustele ja kohtupraktikale, oma liigituse. Kuna tema liigitus peegeldab kokkuvõetult prantsuse kohtupraktikas, mis tundub oma süsteemilise sirgejoonelisuse poolest, maksvaid põhimõtteid, siis toome siin lühikese ülevaate. Jéze seab aktide maksvussetuse suhtes järgmise redeli, laskudes aktide maksvussetuse selgematelt liikidelt vaieldavamatele aktidele. Toome seejuures autori poolt antud liigituste nimetused algkeeles, sest nende tõlge midagi ei ütleks.

1. Inexistence. Aktidel ei ole mingit jõudu. Need aktid ei tarvitse tühjaks tunnustamist. Asjast huvitatud isikud võivad igal ajal ette tuua akti maksvussetust.

2. Nullité radicale. Akti maksvussetuks tunnustamiseks on tarvilik kohtu otsus. Kohus on kohustatud seda tegema asjaosalise nõudel. Muidu on selle grupi tunnused ühised eelmisega.

3. Nullité simple. See grupp erineb eelmisest ainult selle poolest, et otsekohest kaebust võib esitada ainult teatud aja jooksul.

4. Nullité relative. Ainult teatud asjaosalised isikud võivad otsekohe või kaudselt nõuda, akti maksvussetuks tunnustamist kindlaksmääratud aja jooksul. Muidu tunnused ühised eelmisega.

5. Nullité facultative pour le juge. Siia gruppi kuuluvad need aktid, millede suhtes kohtunikule on õigus antud oma äranägemisel määrata akti maksvussetuse määra.

6. Non opposabilité de l'acte irrégulier à certains individus. Akt astub üldiselt jõusse. Seda jõudu ei oma ta vaid mõnede isikute suhtes. Niisugune relatiivne maksvussetus eeldab kohtu otsust. Näiteks võib kohus mõne isiku õigel ajal esitatud kaebuse põhjal ta nende suhtes tunnustada maksvussetuks, kuna ta jääb aga jõusse teiste isikute suhtes, kes kaebust ei esitanud.

7. Privation de certains effets juridiques. Siin ei oma akt vaid nõudja soovitud õiguslist tagajärge.

8. Irregularités sans aucune espèce de sanction juridique. Akti puudulikkus ei mõju akti maksvuse peale.

Ka Jéze liigitusest leiame samasuguse suure jaotuse nagu teistest autoritest. Nimelt teeb ka tema vahet iseenesest tühiste aktide ja vaieldavate (tühistatavate) aktide vahel. Tühised iseenesest on tema liigituse esimese grupi alla kuuluvad aktid, kuna kõik teised liigid tarvitsevad maksvussetuks tunnustamist vastava võimu poolt.

Nagu ülaltoodust järgneb on akti maksvussetus tingitud tema vastukäivusest mõnele õigusnormile.

⁸⁾ Deutsches Verwaltungsrecht.

⁹⁾ Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts.

¹⁰⁾ Des différentes espèces de nullités des actes administratifs, Paris 1912.

¹¹⁾ Les principes généraux de droit administratif, Paris 1914.

Oleks kõige lihtsam järeldada, et iga akt, mis on kuidagi puudulik, tuleb lugeda tühiseks, niivõrd kui seadused ei määra teisiti. Niisugust seisukohta on väljendanud ka mõned teadlased.

Niisugune teoreetiline otsejoonsus ei vasta aga tegeliku elu tarvidustele. Sellele räägivad vastu avaliku korra huvid. On tarvis õiguse kindluse mõttes, et selleks seatud asutused kahtlused lõplikult lahendaks. Kui iga kuidagi viisi puudulik akt oleks iseenesest tühine, siis võiks see sünnitada suuri arusaamatusi nende kohaldamisel. Ühed asjaosalised võiksid akti lugeda maksvaks, teised aga, leides, võib olla, mõnesuguse juriidilisele peensusele väikese vastukäivuse, võiksid tunnustada akti tühiseks. Iga väiksem puudus ei tohiks tingida akti tühistamist — see tooks soovimatuid tagajärgi.

Avalikus õiguses paistab olevat ülekaal sellel vaatel, et administratiiv-akt ainult erandliselt võib olla tühine. Üldreeglina toovad aga puudused kaasa vaid vaieldavuse. Valitsusasutuste aktide suhtes maksab üldiselt teatud presumtsioon nende õiguspärasuse kohta.

Seda õigustab peale ülaltoodu see, et administratiiv-võimude aktid seatakse kokku ametnikkude poolt. Ametnikuks saamiseks nõutakse aga üldreeglina teatud ettevalmistust, mis peab kindlustama, et ametnik akti kokku seaks oskusega. Peale selle teostatakse ametnikkude tegevuse järelevalvet. Ametnik vastutab oma vildaku tegevuse eest. See kõik peab andma suuremat kindlustust, et administratiiv-akt ei tohiks olla puudulik. Kui jätta täielik vabadus administratiiv-akti iga vähemagi puuduse tõttu ignoreerida, siis koormatakse ametiasutusi põhjendamatu vastuväidetega.

Tühistamist eeldatakse üldiselt vaid siis, kui akt on niivõrd puudulik, et selle puudulikkuses ei saa kahelda.

Akti tühisuse otsustamisel tuleb välja minna sellest, kas on tegemist ilmselt vigase aktiga.

Niisugusele seisukohale asub muu seas prantsuse eelpoolnimeetatud õpetlane Alcindor. Tema järgi tuleb tühiseks lugeda akt, mille ametnik on teinud, ilma et tal selleks oleks olnud mingit õigust. Ametnik on akti tegemisega korda saatnud jämeda vea. Aktide andmiseks seatud norme on rikutud nii suurel määral, et see võtab aktilt igasuguse väärtuse.

Järelikult tuleb selleks, et akti maksvusetust lugeda tühiseuseks, esiti teha kindlaks, et aktis leiduv puudus on nii oluline, et ta kahtlematult tingib akti maksvusetuse. Teiseks on tarvis, et puudus oleks ilmselne.

Puuduse ilmsuse kohta võidakse küll tähendada, et temaga tuuakse selle küsimuse otsustamise alustesse subjektiivne hindamine. Kuid selle vastu võib tuua seda, et ka tsiviilõiguse culpa levis ja culpa lata on samalaadilised ja ometigi on nende institutidega läbi saadud.

Ilmseks peaks lugema niisugust puudust, mis silma torkab igale keskmisele inimesele, kes tunneb seadusi.

Küsimuse otsustamisel, kas akti maksvusetus tingib akti tühisuse või vaieldavuse, tuleb silmas pidada mõlemaid momente. Kui üks neist puudub, siis võib oletada kõige rohkem ainult akti vaieldavust.

Tühine akt on juriidiliselt ilma igasuguse jõuta juba algusest peale — tühisuse korral ei ole mingit akti õieti tekkinudki. Sellepärast ei tarvitseks tühine administratiiv-akt mingit tühiseks tunnustamist ja teda ei saa parandada.

Neil juhtudel, kui niisugused aktid pööratakse täitmisele, peaks asjaosalistel olema kaks kaitsmise võimalust: vastu seista jõuga või kaevata kas administratiiv-astmelises või administratiiv-kohtu korras.

Loogiliselt võttes oleks esimene tee täiesti õigustatud, sest niisamuti kui võib vastu panna tülitavale eraisikule, peaks võima seda teha ametnikule, kes ületab oma võimupiire. Tegelikult võiks niisugune kord aga tekitada segadust. Sellepärast kaldutakse teise lahendamisviisi poole.

Asjaosaliste isikute õiguse puhul vastu panna niisuguste aktide täitmisele, tuleb muu seas märkida, et ka Prantsusmaal, kus see mõte arenemist leidnud, ei ole praktika ja doktriin selles küsimuses kooskõlas. Kuna doktriin kaitseb seda seisukohta, et asjaosalisel on õigus panna vastu niisuguste aktide täitmisele, on kohtute praktika selles asjas kõikuv ja tihti vastukäiv. Prantsuse teadlane Jéze arvab, et on võimalik p a s s i v n e vastupanu.

Nagu ülal tähendatud, ei tarvitse niisuguste aktide tühisus kohtu konstateerimist. Selle põhimõtte kohaselt ei võtnud näiteks prantsuse Conseil d'Etat üldse niisuguseid asju arutamisele, leides, et niisugustes asjades midagi üldse annulleerida ei ole. Hiljem aga on neid kaebusi siiski vastu võetud ja neid akte kohtu poolt tühjaks tunnustatud.

Meie administratiiv-kohtu praktikast ei tea ette tuua niisugust juhtu, kus oleks olnud tegemist ilmselt ning oluliselt vigase aktiga, ning kus akti oleks loetud tühiseks ilma vastava asutuse poolt teda tühjaks tunnustamata. Sellest ei või muidugi järeldada, et niisuguseid juhte ei või ette tulla. Kui näiteks konstaabel otsustaks kedagi võtta Eesti kodakondsusse ja annaks selle kohta tunnistuse, siis ei saaks olla kahtlust, et seda tuleks lugeda iseenesest tühiseks jne.

Ka ei ole meie Riigikohtu praktikas niisugust juhtu, kus kohus oleks kaebuse tagasi lükanud sellel põhjusel, et kaevatav akt iseenesest tühine ja et sellepärast ei ole vajalik kohtu poolt seda üldse arutada. Nagu paistab allpooltoodud otsusest, pooldab meie Riigikohus seda seisukohta, et iga akti tühisus nõuab kompetentse kohtu poolt tunnustamist. Nii on Rgk. adm.-osak. toim. nr. 152 — 1925 väjendatud:

Järelevalve korras vallavolikogu otsuste vastu tõstetud protesti ei ole rahukohtunik õigustatud läbi vaatamata jätma sel põhjusel, et vallavolikogu otsus, kui seadusevastane, iseenesest tühine on ja see pärast seadusejõusse astuda ja säärasena püsima jääda ei võivat, sest proteste, kui nad tähtajal on esitatud, võib kohus rahuldada või rahuldamata jätta täies ulatuses või osaliselt (Adm. k. k. § 22), kuid ei või neid läbivaatamata jätta.

Veel selgemini on see väljendatud Riigikohtu administratiiv-osakonna otsuses nr. 66 — 1929. a.:

Sootuks teine asi on seesuguste otsustega, millega vallavolikogu

on lahendanud asju, mis seaduste või määruste järgi ei kuulu vallavolikogu ülesannete hulka, see on, ei kuulu vallavolikogu võimkonda. Säärased otsused tegelikult ei või kunagi seaduslikku jõudu omada, kuid ka need otsused peavad tühistatud olema administratiiv-kohtu korras, kuigi maavalitsus neis asjus ei ole seotud Järelevalve seaduse § 4 ette nähtud tähtajaga sel põhjusel, et need otsused üldse kunagi jõusse ei astu. Näiteks säärase otsuste hulka kuuluks otsuse tegemine vallavolikogu poolt selle kohta, et muuta oma valla kodanikkude kohta mõnd seadust, mis Riigikogu poolt vastu võetud ja mille muutmise kuulub Riigikogule kas üldmaksude kohta või mõne teise üldkohustise kohta.

Kõigil neil juhtudel aga, kus akti puudulikkus ei ole ilmne ja ei ole oluline ja kui on tarvilik toimetada selgitust, loetakse akt maksvaks kuni tema äramuutmiseni sellekohase kaebuse põhjal kohtu poolt või vastavate valitsusasutuste poolt ametkohuslikult (vt. käesoleva kirjutise II osa). Niisugusel korral räägitakse akti vaieldavusest või tühistatavusest. (Järgneb.)

Vaidlusküsimusi riigi vastuvaidlematute sissenõuete alalt.

K. Selter.

Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seadus (V. S. K. XVI k. 2 j. 1910. a. väljaanne 1912, 1913 ja 1914. a. järgedes) on üks auklisematest vene seadustest, mis meil maksmas. Temas leidub palju sisulisi puudusi. Huvitav oleks märkida, et need puudused eesti administratiiv-praktikas rohkem silma torkavad kui end. vene praktikas: seda tõendab kõrgemate kohtu- ja valitsusasutiste seletuste ning näpunäidete vähesus vene ajast. Selle nähte põhjusi tuleb otsida mitmes asjaolus, muu seas aga selles, et meil on maksuma pandud avar administratiiv-kaebekord, mida iga võlgnik kasutab niipea, kui ta leiab, et vastuvaidlematu sissenõue tema vastu pole põhjendatud või teostatakse ebaõiges korras. Veelgi suuremal määral mõjutab vaidlust ja protsesside kasvu vastuvaidlematute sissenõuete alal see asjaolu, et meie seadusandlus on järjest laiendanud riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse maksvuse ala — on ikka uute ja uute vahetõuete lahenduse selle seaduse alla viinud. Ainuüksi tulumaksu sisseseadmisega laienes nendes isikute arv, kelle suhtes nimetatud seadus võib tulla kohaldamisele umbes 100.000 võrra, mis teeb välja umbes $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{8}$ kõigist täiskasvanud elanikest. Selle juures on tulumaks keskmiselt suurem kui veneaegne hingemaks, mille tõttu maksukohuslased on tema vastu ka tundelisemad ja terasemalt jälgivad tema sissenõudmise korra õigsuse järele. Kuid kõnelemata uutest riigi maksudest, mis Eesti ajal maksuma pandud ja millele riigi vastuvaidlematute sissenõuete kord ipso jure

laienes, on meie seadused laiendanud selle korra maksvust ka mitmesugustele teistele nõuetele, mis tekivad muudest alustest, eriti aga neile, mis tingitud lepinguvahekordadest. Kõik need asjaolud kahtlemata mõjuvad kaasa vaidluste arvu kasvule vastuvaidlematute sissenõuete alal ja on karta, et administratiiv-kohtu praktika arenguga nende vaidluste arv veelgi kasvab. Sellepärast oleks vajalik, et vastuvaidlematute sissenõuete korda puutuvad küsimused leiaksid eriajakirjades rohkem selgitamist ja et n. n. Administratiiv-sissenõudmiste seaduse eelnõu, mis tahab asendada Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seadust, võimalikult selgemalt ja õigemalt määraks oma aine.

Alljärgnevate ridade eesmärgiks on osutada mõnd vaidlusküsimust vastuvaidlematute sissenõuete alal ja lühidalt valgustada neid küsimusi nii maksva seaduse kui ka nimetatud Administratiivsete sissenõudmiste seaduse eelnõu seisukohalt.

1.

Kõigepealt on kahtlusi tekitanud küsimus — missugused nõuded kuuluvad rahuldamisele n. n. vastuvaidlematus korras.

Üksikud eeskirjad, mille põhjal summasid sisse nõutakse vastuvaidlematus korras, on laiali paisatud mitmesugustes eriseadustes, missugune asjaolu kõigepealt takistab politseid ja kodanikke omandamast ülevaadet kõigi nende nõuete kohta. See on aga puht-tehniline puudus, millest ajutiselt üle saaks vastavate instruksioonide abil ja sissenõudmise aluse märkimise teel sissenõudmisele asumise teadaandes. Uues kavatsetavas seaduses tuleks aga kõik vastuvaidlematus korras teostatavad sissenõuded eksklusiivselt loendada.

Nende sissenõuete suhtes, mille teostamist vastuvaidlematus korras eriseadused expressis verbis ette ei näe, tekivad aga pahasti sisulised kahtlused.

Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse § 1 määrab: „Riigi igasugused maksud ja lõivud nõutakse sisse, ilma et nende kohta lubataks mingisuguseid vaielusi.“ Sama paragrahvi märkuse põhjal kohaldatakse selle seaduse eeskirjad ka niisuguste teiste asutiste (linna kogukonnaavalitsuste ja t. s.) asjadele ainult niivõrd, kui võrd see eriseadustes ette nähtud. Nendele eeskirjadele lisab sama seaduse § 7 juure: „Täitmata jäetud kohustustest riigi vastu tekkinud riigi kahjude kui ka igasuguste teiste riigi kasuks minevate summade: trahvide, igasuguste maksude ja lõivude ja muude sarnaste sissenõudmist toimetatakse täideviimise asjade tarvis (dlja del ispolnitelnõh) seatud korras politsei kaudu (§ 2); juhul aga, kui on vajalik valitseva senati luba, esitatakse need asjad tema esimesele departemangule.“ Samale paragrahvile on hiljem kodifikatsiooni korras juure lisatud märkus järgmise sisuga: „1875. aastal on valitseva senati ukaasiga seletatud, et sissenõudmise kord eraisikute poolt täitmata jäetud kohustuste järgi kroonu varanduste valitsuse (udelnoe vedomstvo) vastu, määrub ka maakohtades, kus maksma pandud kohtuseadused, käesoleva paragrahviga ning et vastavalt

sellele peavad politseivalitsused rahuldama kroonu varade ülemuse nõudmised, mis tekivad hankijate ja obrokikruntide rentnikkude poolt lepingute mittetäitmisest kroonu varade valitsemise alal.“

Asjasse puutub ka tsiviil-kohtupidamise seaduse § 1, mille põhjal kõik vaidlused tsiviil-õiguste kohta alluvad kohtule, kui ka sama paragrahvi märkus, mis lausub: administratiiv-asutiste ja isikute nõuded, millele seadus on annud vasutvaidlematu iseloomu, mille vastu ei või vaielda võistluskorras, alluvad valitsus-, mitte aga kohtuasutistele.

Nende paragrahvide võrdlusest selgub, et tsiviil-kohtupidamise seaduse § 1. on võtnud kohtuasutiste kompetentsi vaidlused tsiviil-õiguste kohta. See paragrahv jättis puutumata valitsusvõimu ja kodanikkude vahel tekkivad administratiiv-õiguslikud vahekorrad ja vaidlused, mis juba enne kohtu reformi kuulusid ainuüksi administratiiv-võimude lahendamisele. Täheleb, asjad, kus administratiiv-asutised esinevad riigivõimu kandjatena ja sellistena panevad kodanikkudele kohustusi, jäeti kohtu reformi teostamisel kohtu kompetentsist välja, ja nendele pidi kohaldatama endine administratiivne lahendamise ning täitmise kord. Ümberpöörduvalt, asjad, millest riigiasutised osa võtavad riigi kui varanduste omaniku ja kasutaja esindajana, tunnustati kohtu reformi teostamisel Tsiv. Kp. S. § 1. läbi alluvaks kohtule. Sama par. (§ 1) juure lisatud märkuse järgi pidid edaspidi vastuvaidlematus korras lahendamata ainult need administratiiv-asutiste nõuded, millele seadus on annud vastuvaidlematu iseloomu. Kuna tsiteeritava § 1 märkus kõneleb erandist, siis muidugi ei saa teda laiendavalt tõlgitseda.

Missugused on siis need administratiiv-asutiste nõuded, mis pole rajatud võimuvahetustele, kuid siiski omavad seaduse eeskirjade põhjal vastuvaidlematu iseloomu?

Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse § 7 loendades administratiiv-korras täidetavaid nõudmisi, algab: „riigiga sõlmitud kohustuste (po objazatelstvam s kasnoju) täitmata jätmisest tekkinud kahjudest.“ Missugused kahjud on seal mõeldud?

Kas kuuluvad selle eeskirja alla igasugused kahjud, mis tekiavad ükskõik missuguste kohustuste mittetäitmisest riigi vastu, hoolimata sellest, missugustele tehingutele need kohustused on rajatud? Kuigi tsiteeritud paragrahv ei sisalda mingit erandit sellest lakoonilisest eeskirjast, ei võiks teda siiski nii laialt kohaldada, nagu ta on väljendatud.

(Selle küsimuse lahendamisel peab kõigepealt märkima, et kõnesolev paragrahv puutub ainult riigiga sõlmitud tehingute alal tekkivatesse kahjudesse, mitte aga kahjudesse, mis tingitud seadusvastastest toimingutest. Seaduse venekeelne tekst väljendab seda sõnadega: „по неисполненнымъ обязательствомъ съ казною,“ kusjuures vastavalt keele omapärasusele on lausest välja jäetud sõna: „заключенныхъ.“)

Senati ukaas 15—12—1831 (W. S. T. K. 5017), millele kõnesolev § 7 toetub, ütleb: „Ainult trahvide, paniste, igasuguste mak-

sude tempelpaberi ja jookide lõivude nõudmised riigi poolt, ja riigi nõuded kontraktide ja muude sarnaste järgi peab toimetatama korras, mis ette nähtud Kubermangu asutamise ja Heakorra valit-suse seadustes.“

Teine § 7 allikas — end. vene keisri poolt kinnitatud riiginõu-kogu arvamus 28. I. 1952 (V. S. T. K. 25944) § 116 lisab juure:

„Kreposti ja kodused laenukirjad, millel puuduvad pandid ja arved, mis võlgniku poolt alla kirjutatud, samuti ametasutiste ja -isikute nõudmised riigi kasuks esitatakse sissenõudmiseks nagu kõik vastuvaidlematud kohustised üldse, linna ja maa politseile kostjate elukoha või nende vara asukoha järgi.“

Enne käesoleva seaduse maksmahakkamist toimetati riigi vas-tuvaidlematud sissenõudeid mitmesuguste teiste seaduste põhjal, eeskätt aga n. n. Tsiivil-sissenõuete seaduse alusel. Viimase seaduse põhjal seletas vene senati üldkogu mitmel korral, et pärast kohtu reformi kuuluvad vastuvaidlematus korras täitmisele ainult nõud-mised, mis tekkinud riigiga sõlmitud hangete, töövõtete ja obroki-kruntide rendilepingute alal. Kuna pärast seda ei ole ilmunud ühtki seadust, mis oleks määranud administratiiv-korras täitmisele uusi lepingujärgseid nõudeid, ja kuna kõnesolev § 7 on viidud riigi vastuvaidlematute sissenõuete seadusse kodifikatsiooni korras, siis peab arvama, et kõnesolev § 7 ei mõtle riigiga sõlmitud kohustuste all midagi muud kui riigi hangete, töövõtete ja obrokikruntide ren-dilepinguid. Seda kinnitab ka see asjaolu, et sama seaduse teised paragrahvid, kus kõneldakse lepingutest, otse väljendavad, et nad selle all mõistavad ainult nimetatud tehinguid.

Pealegi, oletades, et tsiteeritud § 7. algust peab kohaldatama nii laialt, nagu ta seaduses eneses väljendatud, satuksime vastollu Tsiivilkohtupidamise seadusega. Viimane — nagu eespool märgi-tud — kuulutab kõik tsiivilõiguslikud vaidlused alluvaks kohtule ja kõneleb riigiasutiste vastuvaidlematutest nõudmistest kui erandeist. Kui aga seadusandja oleks tahtnud, et kahjud, mis tekivad iga-suguste riigiga sõlmitud lepingute täitmata jätmisest, kuuluksid sissenõudmisele administratiiv-korras, siis ei oleks Tsiivilkohtupida-mise seaduse § 1 omanud seesugust üldist kuju, ja ta oleks kahtle-mata teisiti väljendatud. See sunnib tõlgitsema kõnesolevat § 7 kit-sendavalt.

Kui nüüd ühest küljest selgub, et riigi vastuvaidlematute sisse-nõuete seaduse § 7 algust, hoolimata oma väga laiast väljendusest, ei või nii laialt tõlgitseda, siis teisest küljest on juba vene ajal tek-kinud kahtlus, kuivõrd tal üldse on määravat jõudu ja kas tema põhjal saabki vastuvaidlematus korras rahuldada hanke, töövõtte ja kroonu obrokimaade rendilepingute järgsed nõudmised. Seesu-guse kahtluse põhjustuseks tuuakse esile järgmised väited:

a) Kuna § 7 on moodustatud kodifikatsioonilisel teel, siis ei võidud temasse võtta akte, mis antud enne kohtu reformi ja mis kohtu seadustega vastolus: Ei olevat mingit alust, toetudes enne-reformiaegsetele aktidele, kodifikatsiooni korras eraldada kohtu

kompetentsist „riigiga sõlmitud kohustisi“ üldse, nagu § 7 väljendub, ega eriti riigi hangete, töövõtete ja rendilepinguid, nagu § 7 mõtleb: Neist lepingutest tekkivad vaidlused kuuluvad samuti nagu muudki tsiviil-õiguslikud tülid kohtu lahendada.

b) Kuna § 7 kordab osalt § 1-mest ja teisi seadusigi, siis ei olevat ta muud kui saateparagrahv, s. o. ta ei määravat ise, missugused nõuded rahuldatakse vastuvaidlematus korras, vaid võtvat kokku sama seaduse teiste paragrahvide ja teiste seaduste eeskirju. Vastupidiselt seisukohalt olevat ka raske seletada, kuidas võib § 7-mes nii üldiselt eraldada kohtu alluvusest kõik kahjud, mis tekivad riigiga sõlmitud lepingute alal, kõik riigikassale kuuluvad summad, mis kuidagi sarnased lõivudele, panistele, maksudele, kuna ometi üldpõhilause järgi nõuded, mis kuuluvad rahuldamisele vastuvaidlematus korras, peavad olema seaduse märgitud. (Tshiv. Kp. Sead. § 1. märk.) Lugeses kõnesoleva paragrahvi lihtsalt saateparagrahviks, langeksid vastuvaidlematute sissenõuete korra alt välja kõik need nõuded, millele tsiviilõiguslik iseloom ja mille kohta teised seadused administratiivkorda eriti pole laiendanud, ühes nendega ka riigi hangete ja töövõtete lepingu järgsed riigi nõudmised. Ei saa salata, et neil väidetest on kaalu.

Jälgides Tshivil-kohtupidamise seaduse eelnõu kokkuseadmise komisjoni protokolle ja selle seaduse n. n. põhilauseid, nähtub, et see komisjon on eriti kaalunud küsimust, kas riigiga sõlmitud hanke ja töövõtete lepingute lahendamise kord peab jäetama endiseks või peavad ka vaidlused ja nõudmised nende lepingute alal alluma kohule, nagu pärast pikemaid kaalutlemisi on komisjon rõhuva enamusega asunud viimasele seisukohale ja deklareerinud, et vaidlusasjadeks Ts. Kp. S. § 1. mõttes tuleb lugeda ka riigihangete ja töövõtete alal tekkivaid nõudeid.¹⁾

End. Vene kohtute praktika on aga järjekindlalt asunud arvamusel, et kõik nimetatud nõuded kuuluvad rahuldamisele vastuvaidlematus korras, kuigi end. vene juriidiline kirjandus on alati kahelnud, kuivõrd see praktika riigi hangete ja töövõtete lepingute alal vastab seadusele. Ei saa jätta märkimata, et end. Vene senati seletused hanke, töövõtte ja riigi obroki-kruuntide rendilepingute asjus, millele nimetatud praktika on rajatud, sisaldavad väga vähe veenvat ning väga palju käskivat. (V. end. Vene senati üldkogu sel. 28. 5. 1893 ja 24. 1. 1903.)

Lisaks olgu tähendatud, et end. Vene senati seletuste põhjal ja nii Vene kui ka meie praktika järgi nõutakse vastuvaidlematus korras üldse sisse igasugused summad, mis hangete, töövõtete ja obroki-kruuntide rendilepingute lõpuarvete järgi riigile kuuluvad, nagu: kahjutasud, tagatistrahvid, üleliigselt väljamakstud summad, hankija eet tehtud kulud j. n. e. Nii laia ulatust pole isegi Riigi vastuvaidlematute sissenõuete sead. § 7-mendal, mis kõneleb ainult „kahjudest“.

¹⁾ V. Ts. Kp. S. eelnõu väljatöötamise komisjoni seletuskiri lhk. 21—24. Riiginõukogu ühend. depart. päevaraamat 4., 11., 14., 18., 21. ja 28. märts, 1., 4., 8., 11., 22., 25. ja 29. apr., 2., 6., 9. ja 13. mai ja 1. juuni 1864 Nr. 44, lhk. 112—113.

Eesti Riigikohtul pole olnud juhust põhimõtteliselt väljenduda kõnesolevas küsimuses. Meie senine praktika on sattunud vene jälgedesse, s. o. teatud tagasihoidlikkusega on teostatud sissenõudmisi riigi hangete ja töövõtete lepingute järgi vastuvaidlematus korras. Tihti aga pöörduvad riigiasutised seesuguste nõuetega tsiviil-koh-tusse, ja viimane harilikult pole ka keeldunud neid arutamast (tean ainult üksikuid erandeid), lugedes nähtavasti ennast kompetentseks.

Kõigest sellest nähtub, et Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse § 7 esimese osa tõlgitsemine, eriti aga riigi hangete, töö-võtete ja obroki-kruntide rendilepingute alal tekkivate nõuete rahul-damise korra küsimus, tekitab kahtlusi ja vajab kiirelt seadusand-lises korras selgitamist. Seni aga ei võiks politsei — minnes vastu vene ajast tekkinud praktikale ja riskeerides isikliku vastutusega — keelduda täitmast nimetatud lepingute lõpuarvete järgi nõudmisi vastuvaidlematus korras, kuigi see ülesanne koormab politseid, tuues temale asjatut tüli ja nõudes tööjõudu, millest niigi puudus. Uus seadus peab politsei vabastama sellest tööst ja pakkuma kõigile riigi kontrahentidele need enesekaitse abinõud, mis antud kodanik-kudele tsiviil-lepingute alal üldse; erandid sellest põhimõttest olgu tõesti kaaluvalt põhjendatud, mitte aga tingitud ainult vene vaiel-davatest eeskujudest.

2.

Summade sissenõudmine vastuvaidlematus korras teostatakse sel teel, et võlgniku vara kirjutatakse üles ning müüakse ära. Üles-kirjutatava vara omandusõigus võib aga olla kahtlane või vaieldav. Samuti võib võlgnik ise või ka kolmandad isikud teatada, et üles-kirjutatava vara kohta on kolmandatel isikutel mingisugused õigu-sed. Kuidas lahendatakse need vaidlused ja nõudlused?

Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seadus ei anna sellele küsi-musele selget vastust. Üsikuid näpunäiteid leiame järgmistest paragrahvidest.

§ 106. Kui üleskirjutamisel mingi vara osutub vaieldavaks, kantakse ka see üleskirjutuslehele, märkides ainult, et see vara on vaidluse all, ja tähendades — kus asi arutatakse.

§ 107. Juhul, kui vallasvara üleskirjutamisel valdaja naine, sugulased või kõrvalised isikud avaldavad oma õigust mõne asja peale, mis tema majas või korteris leitud, või näitavad, et üks või teine asi tema käes pandiks, siis kantakse seda liiki asjad üleskirju-tuslehele, märkides, kes nende peale avaldanud oma õigust, ning mil-les see seisab.

§ 117. Ametnikud, kes saadetud üleskirjutust toimetama, eemal-datakse ametist, kui nad on §§ 60—64, 66, 89, 106 ja 107 nimetatud küsimustes korratult toimetanud üleskirjutamist.

§ 125. Vaidlused ja kaebused, mis üleskirjutamise juures aval-datud vara valdajate või võlausaldajate poolt, teatakse sellele ame-tiasutisele, kes saatis ametnikud välja üleskirjutamist toimetama.

§ 126. Need vaidlused ja kaebused üleskirjutuse kohta tehakse

teatavaks ametiasutisele, kelle korraldusel üleskirjutis on seatud kokku, ainult kuni enampakkumiste kuulutuse allakirjutamiseni.

§ 127. Ükski vaidlus ega kaebus või teadaanne vara osa võltsimise, ümbervahetamise ja kaotsimineku kohta ei pane seisma üleskirjutamist ega neid toiminguid, milleks üleskirjutus määratud, mainitud vara teiste osade suhtes.

Nende paragrahvide käsitamisel selguvad kohe puudused ning tekivad kahtlused. Veel mõni aasta tagasi valitses isegi mõnes rahukogus arvamus, et kolmandate isikute vaidlused üleskirjutatud vara omandusõiguse kohta lahendatakse administratiiv-korras. 1925. aastal tuli Riigikohtu administratiiv-osakonnal seisukoht võtta selles küsimuses ja oma seletust hiljem 1925.—1927. aastatel veel mitmel puhul korrata. Samuti oli Riigikohtu tsiviil-osakond 1926. a. (toim. nr. 744) sunnitud seletama järgmist:

„Kas on kolmandal isikul, — kes leiab, et puhtakasumaksu maksmatajätmise pärast vastuvaidlematus korras üles kirjutatud ja aresti alla pandud vallasvara on tema, kolmanda isiku ja mitte maksuvõlglaste oma — õigus üleskirjutatud varanduse aresti alt vabastamist ja oma omandusõiguse tunnistamist taotada tsiviilkohtus tõstetava nõudega? ja 2) kelle vastu tuleb sarnane nõudmine tõsta? Riigikohus leidis, et igasuguste riigi kasuks võetavate panude (nalogi), andamite (podati) ja maksude sborõi) sissenõudmine sünnib vastuvaidlematus korras, kui maksukohuslane ära ei maksa määratud tähtajaks oma võlga. Leiab maksukohuslane, et tema õigused varanduse üleskirjutamise ja aresti alla panemise juures on rikutud seda toimetust ettevõtva ametniku tegevuse ehk korralduse läbi, siis võib ta oma õiguste endistamist paluda kaebusega, mis tuleb anda sellele riigi asutisele, kelle korraldusel toimetatakse maksu sissenõudmist. Sellest ei järgne veel mitte, et kolmas isik, kellesse maksu sissenõudmise korraldus ei puutu ja kelle tsiviilõigusi rikutakse maksu sissenõudmise läbi, ei võiks omi õigusi kaitseda tsiviilkohtus tõstetava nõudega. Überpöördult, kolmanda isiku õiguste rikkumise võimalus ja selle kõrvaldamine on otse ette nähtud Vastuvaidlematute sissenõuete seaduse § 107. See paragrahv määrab, et sel korral, kui vallasvara üleskirjutamise juures võlgniku naine, tema sugulased või kõrvalised isikud (postoronne ljudi) omi õigusi avaldavad mõne asja peale, kantakse see asi nimekirja ühes vastava avaldusega. Siit selgub, et vastuvaidlematute maksuvõlgade sissenõudmise seadus ise lubab kolmandale isikule tema õiguste rikkumise korral nõuda nende õiguste endistamist. Millises korras see endistamine sündida võib, seda mainitud seaduses ei ole öeldud. Ei ole kahtlust, et see võib ja peab sündima Ts. Kp. S. ette nähtud nõude korras. Sellane nõue ei ole sugugi sihitud riigiasutise poolt riigi maksu sissenõudmise kohta tehtud korralduse vastu, vaid tema sihiks on ainult küsimuse lahendamine, kelle omad on maksukohuslaste võlgade tasuks üleskirjutatud asjad. See nõue kuulub ilmkahlemata Ts. Kp. S. § 1. ettnähtud tülide ja vaidluste hulka kodanlise õiguse üle. Neil põhjustel leiab Riigikohus, et esimese küsimuse peale jaatavas mõttes vastata tuleb. — Teiste küsimuste kohta peab Riigikohus

tähendama, et isik, kes üleskirjutatud varanduse ehk selle osa peale arvab enesel olevat õiguse, peab Ts. Kp. S. § 1092. juhatusel mainitud varanduse avaliku müügi või müügist saadud raha väljaandmise ärahoidmiseks vastava nõude tõstma kohtus võlanõudja ja võlgniku vastu. Riigi kasuks võetavate maksude asjus osutub võlanõudjaks riik. Riigi vastu sihitud nõudmistes kutsutakse kohtusse see riigiasutis, kelle tegevuse piirkonda kuulub vaidluse all oleva riigihuvi kaitsmine (Ts. Kp. S. §§ 1284 ja 1285). Riigi maksude võtmine ja sellega seotud riigi huvide kaitsmine kuulub otsekoheste maksude peavalitsuse tegevuspiirkonda (Riigimaksu seadus §§ 404 ja 407). Selle järeldusega ei seisa vastolus see asjaolu, et mainitud peavalitsus oma korralduste tegemisel maksu sissenõudmiseks tegutseb kui riigivõimu kandja, sest nõudmine ei ole mitte sihitud selle korralduse vastu, vaid taotab ainult korralduse täitmisel tekkinud tüliküsimuse lahendamist, kas üleskirjutatud varandus kuulub maksuvõlglasele ja võib tema võla katmiseks ära müüdüd saada, või on ta kolmanda isiku oma ja tuleb kui niisugune üleskirjutuse ja aresti alt vabastada. Neist eeldustest välja minnes ja teise küsimuse peale vastates, leiab Riigikohus, et nõudmine tuleb tõsta maksukohuslase ja riigi vastu tema otsekoheste maksude peavalitsuse isikus.“

Sellele lisaks olgu märgitud, et samas korras kuuluvad lahendamisele ka seesuguste kolmandate isikute pretensioonid, kes leiavad, et neil on üleskirjutatud asjade kohta mingisuguseid muid õigusi, näiteks: valdamise-, kasutamise-, pandiõigusi.

Tsiviil-kohtupidamise seaduse § 1092-ses ettenähtud kord, mille järgi kolmandad isikud peavad esitama kohtule oma nõuded üleskirjutatud vara kohta neile kuuluvate õiguste pärast, on kohuslik ainult juhul, kui vaieldav vara oli aresti pealepaneku ajal võlgniku enese valduses. Juhul, kui tsiviil-asjus pannakse aresti alla vara, mis ei ole võlgniku, vaid kolmanda isiku valduses, siis ei tarvitse viimane valida § 1092-ses määratud teed. Ta võib piirduda sellega, et ta teatab kohtupristavile, et varad, millele sissenõudmine tahetakse pöörata, kuuluvad temale, mitte aga võlglasele, või nimetab need juriidilised vahekorrad tema ja võlglase vahel, mille põhjal tema arvates vara ei või kuuluda müügile võlgniku kohustuste pärast. Seesuguse teate saabumisel jääb ainult võlgnikul õigus nõude korras sundida kolmandat isikut tunnustama tema omandusõigust. Kui kohtupristav siiski mingil kombel paneb aresti alla vara, mis kolmanda isiku valduses, siis võib kolmas isik kaevata kohtupristavi tegevuse peale, ilma et ta tarvitseks esitada nõude. (V. end. Vene sen. s. 75/1050; 73/244 ja Riigikohtu otsused.)

Kui nüüd Riigikohus seletab, et kolmas isik — kes leiab, et maksuvõla sissenõudmiseks üleskirjutatud ja aresti alla pandud vallasvara on tema, aga mitte maksuvõlglase oma, — peab esinema nõudega Ts. Kp. Sead. § 1092 korras, siis tekib küsimus, kas see kord on kolmandale isikule kohuslik igal juhul või võib ta tema enese valduses oleva vara suhtes piirduda ainult kaebusega administratiivkorras. Kuna Riigikohtu tsiteeritud otsus pole seda küsimust eraldi

lahendanud ja selles esile toodud seletused § 1092 kohaldamise kohta ei sisalda erandeid, siis on need seletused praktikas mõnel pool tekitanud kahtlusi ja vaidlusi.

Arvestades, a) et Ts. Kp. S. § 1092 ettenähtud kord, mida Riigikohus on käskinud kohaldada, on kolmandale isikule kohuslik ainult juhtudel, kui kolmas isik taotleb vara, mis pole tema valdusel, ja b) et Riigikohtu tsiteeritud seletused on antud Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse § 107 tõlgitsemisel, missugune par. kõneleb aga ainult juhtudest, kui kõrvalised isikud pretendeerivad võlgniku valduses, „tema majas või korteris“ olevale vallasvarale, — peab arvama, et Riigikohtu poolt näidatud tee on kohuslik kolmandale isikule ainult juhtudel, kui politsei kirjutab üles vara, mis on võlgniku valduses.

Kuna Ts. Kp. S. § 1092 ette nähtud nõudekord äsja väljendatud seisukoha järgi pole kohuslik vallasvara suhtes, mis asub kolmanda isiku, mitte aga võlglaste valduses, siis tekib küsimus — missuguses korras peab lahendama vaidlused, mis üleskirjutamisel tekivad seesuguse vara pärast? Sellele küsimusele Riigi vastuvaidlematute nõuete seadus ei vasta, samuti nagu ta üldse ei määra, kuidas peab politsei talitama võlgniku vara aresti alla panekul, kui vara asub kolmandate isikute käes. Erisaaduse eeskirjade puudusel tuleks siin vastuvaidlematutele nõuetele kohaldada tsiviil-kohtupidamise korra eeskirjad, kuivõrd vastuvaidlematute nõuete seaduse erieeskirjad (näit. vara hoidmise kohta) ei määra teisiti. Selle järgi jääks kolmandal isikul, kelle valduses on üleskirjutatud vara, õigus piirduda teatega, et tema käes ei ole võlgniku vara, või et tal on õigusi selle vara kohta. Juhtudel aga, kui vara, mis kolmanda isiku valduses, on ebaõiges korras juba üles kirjutatud — võiks kolmas isik valida, kas kaevata administratiiv-korras riigiasutise peale, kelle käsul see vara aresti alla pandi, või esitada nõue. Seesuguse tõlgituse poolt kõneleb ka § 106 a contr, §§ 125, 126.

Kõigist neist kaalutlusist nähtub, et vastuvaidlematute sissenõuete seadus jätab tähtsates küsimustes normeerimata kolmandate isikute käes oleva vara, kui ka võlgniku enese valduses oleva vara aresti alla panemise, samuti sellel üleskirjutamisel tekkivate vaidluste lahendamise korra. Needki eeskirjad, mis seadus neis küsimis sisaldab, on puudulikud. Uus kavatsetav seadus peab tooma sellesse küsimusse vajalise selguse.

3.

Vaidlusi on tekitanud ka küsimus — missugustel juhtudel isik, kellelt politsei vastuvaidlematus korras võlga nõuab, võib kaevata vahenditult politsei tegevuse peale sissenõudmisel ja missugustel juhtudel seesugune kaebus tuleb tõsta selle asutise peale, kelle ülesandel sissenõudmine toimub. Aastate jooksul on Riigikohtu praktika toonud vajaliku selguse neisse küsimusisse. Riigikohtu otsustes väljendatud seisukohti võiks kokku võtta järgmiselt:

a) kui politsei täidab mõne riigiasutise seadusevastast korraldust, näiteks asub sisse nõudma vastuvaidlematus korras summasid,

mille nõudmist selles korras seadus ei luba, või pöörab sissenõudmise varale, mida seadus ei luba aresti alla panna (kuigi selle vara üleskirjutamist nõuab asutis, kelle ülesandel politsei teotseb), siis võidakse kaevata vahenditult politsei peale (v. Rk. o. 27. 10. 21. nr. 52 ja nr. 58, Rk. adm. t. 694 I 26);

b) samuti võidakse kaevata politsei tegevuse peale juhtudel, kui politsei rikub sissenõudmise korra kohta seatud eeskirju, näiteks: ei kutsu üleskirjutamise juure omanikku juhtudel, kui seadus seda käseb, või kui ta asub võlga sisse nõudma mitte sellelt isikult, kes vastava asutise poolt temale võlgnikuna nimetatud, vaid mingil põhjusel — teiselt isikult, või kui ta kirjutab üles esemed, mille aresti alla panek on seaduse põhjal keelatud j. m. s. (v. Rk. amd. t. 354 I 25, 824 I 25, 649 I 26, 650 I 26, 584 I 26, 694 I 26, 980 I 26, 517 I 27 j. t.);

d) küsimustes aga, mis puutub nõude sisusse, tema alustesse ja suurusse, ei või kaevata politsei, vaid selle asutise peale, kelle ettekirjutusel politsei sissenõudmist teostab, sest neis küsimusis teotseb politsei nimetatud asutiste ülesandel ja peab vastuvaidlematult täitma viimaste ettekirjutised (v. Riigikohtu otsused, mis tsiteeritud eelmise litera all).

Siinkohal ei puuduta meie eespoolkäsitatud juhte — millal asjaosaline ei saa üldse piirduda administratiivse kaebusega, vaid peab tõstma nõude tsiviil-kohtu korras.

Üldjoontes on kaebekord Riigikohtu tsiteeritud otsuste järgi nüüd selge. Vaidlusi võib tekitada ainult üksikute Riigikohtu poolt üles seatud põhimõtete võrdlus. Näiteks — lit. a ja d väljendatud põhilauseste võrdlusest võib tekkida küsimus — kas on politsei kohustatud kontrollima, kas maksuasutiste poolt sissenõudmisele märgitud maksuvõla viivitusprotsent on seaduslik, või peab ta selles küsimuses täitma maksuasutiste eeskirju. Näib, et politseil säärast kohustust ei lasu. Teiste asutiste ettekirjutiste täitmisel peab politsei eeskätt valvama selle järele, et need ettekirjutised ei oleks vastolus sissenõudmise aluste ja korra eeskirjadega. Kas aga need ettekirjutised on kooskõlas nende materjaalõiguse normidega, millele neis märgitud võlanõuded toetuvad, selle küsimuse arutamine ei või olla politsei ülesanne. Muidugi, ei või politsei ka tungida küsimusse, kas summad, mille sissenõudmist temalt taotletakse, on õiges korras kindlaks määratud. Vastupidised seisukohad poleks kooskõlas Riigi vastuvaidlematute sissenõuete seaduse §§ 15, 31—33-ga, eriti aga § 19-ga.

Need küsimused peavad politseid huvitama ainult juhtudel, kui seaduste materjaal- või protsessuaalnormide rikkumise tõttu sissenõudmise korraldus muutub iseendast tühiseks, näiteks juhtudel, kui kästakse sisse nõuda maksu, mida seadus üldse ette ei näe, või kui maks on määratud või sissenõudmisele saadetud mittekompetentse asutise poolt. Neil juhtudel peab politsei keelduma täitmast ettekirjutust; kui ta seda ei tee, võivad asjast huvitatud isikud tõsta tema peale kaebuse.

Kuna Administratiiv-sissenõuete seadust kohaldavad paljud poliitseiametnikud, kes kõik ei või olla kodus administratiiv-õiguse üldiste küsimuste peensustes ega seaduste tõlgitsemises, siis ei oleks halb, kui nimetatud seaduse eelnõu annaks selge vastuse käesolevas punktis ülestõstetud küsimustele.

Näpunäiteid juurdluste koostamiseks surmajuhtumite puhul.

A. Liit.

„E. P.“ 1928. ja 1929. aastakäikudes ilmus minult kogu näpunäiteid juurdluste koostamiseks murdvarguste ja tulikahjude puhul, pidades sellejuures oma eesmärgiks peamiselt nimetatud juurdlusliikide konstruktiivse külje ühtlustamise ja silumise. Kuna aga teatava juurdluse erikonstruktsioon on tingitud juureldava sündmuse sisulisest omapärast, siis paratamatult tuli käsitada peaeesmärgi — juurdluse moodustavate protokollide ehituse — kõrval ka sisulist külge. Soovitavad näpunäited püüdsin teha arusaadavateks ja praktiliselt kasutatavateks kirjutistes toodud näitlikkude juurdluste varal.

Omades tõendusil, et eespool tähendatud kirjutised mõnesuguses määras on suutnud täita oma ülesannet (vahetumalt võisin märgata seda jälgimiseala õpetamisel politseikoolis), laseksin allpool samasuguse käsitusviisiga järgneda rea näpunäiteid juurdluste koostamiseks poliitseiliselt selgitatavate surmajuhtumite puhul.

Maksva korra järgi kuuluvad surmajuhtumid poliitseiile selgitamisele mitmesuguses olukorras: eeskätt kuuluvad siia ilmsed tapmised ja enesetapmised, edasi surm mitmesuguste õnnetusjuhtumite tagajärjena, äkilised surmajuhud ja juhud, kus leitakse inimese surnukeha, kelle surma põhjused teadmata.

Asudes vaatlema, kuidas koostada juurdlusi eespoolnimetatud juhtumitest, peame jõudma enne seda selgusele, millist eesmärki taotlevad seesugused juurdlused, teiste sõnadega — *m i d a* nendega tahetakse selgitada?

Eespool loeteldud surmajuhtumid on kõik seesugused, kus võib olla seaduses keelatud viisil ilmselt või varjatud kujul mängus teise inimese käsi. Nii enesetapja võib olla viidud selleni kellegi teise mõjutusel, õnnetusjuhtumi võis sihilikult ette valmistada või karistatava hooletusega põhjustada keegi teine, äkiline, pealtnäha loomulik surm võib olla kellegi poolt hoolega ettevalmistatud roim. Siit on endastmõistetav, et poliitseiline surmajuhtumi juurdlemine peab eeskätt selgitama, kas käsiloleval juhtumil on karistataval viisil mängus kellegi teise inimese käsi. Seda võib otsustada üksnes pärast seda, kui on tehtud selgeks surma tõeline põhjus. Järelikult

juurdluse esimeseks ülesandeks on surma tõelise (tõenäoliseima) põhjuse selgitamine. Edasi — kui peaks osutama surma põhjuseks kellegi teise isiku tegevus, siis astudes ühendusse vastavate kohtuvõimudega, selgitada, kes on see isik ja milles seisib tema oavõtt surma tekitamises.

Missugune andmestik on selleks vajaline?

Kui surmajuhutumi puhul meil oleks tegemist ainult ülesande esimese poolega, surma põhjuse kindlakstegemisega ilma tarviduseta selgitada, kas surma tekitamisel mõjus kaasa keegi teine isik, siis oleks asi kaunis lihtne. Enamikul juhtumest, kui laip pole liiasti kõdunenud või muul teel uurimiskõlbmatuks muutunud, juba paljas laiba arstlik lahkamine võib selgitada, kas on tegemist loomuliku surmaga või välise vägivallaga. Tegelikult aga palja arstliku lahkamise põhjal võime pidada asja lahendamiseks ainult siis, kui arst (vilunud, asjatundlik arst) täie kindlusega tõendab, et on tegemist loomuliku surmaga, näit. vanaduse nõrkuse, südamerabanduse või hingelõõri sattunud toiduainetest lämbumise tagajärjel. Teistsuguseil juhtumel paljas arsti otsus ei ole küllaldane surmapõhjuse lahendamiseks täies ulatuses. Näit. arst võib küll konstateerida lahkamisega, et surm on järgnenud pealuu ja -aju vigastamisest nürida või terava asjaga, kuid kas keegi teine isik lõi või viskas millegagi ohvrile pähe, kas ohver kukkus või tõukas enda millegi vastu, kas talle kukkus midagi pähe või aeti talle ettevaatamatult või meelega otsa — nende küsimuste lahkamine kunagi ei või anda usutavaid vastuseid. Siin tuleb võtta appi veel muid selgitusvahendeid ja need on eesjoones: sündmuskohal valitsenud olukord, kadunu isik laiemas mõttes ja tunnistajad nägijad.

Sündmuskohal valitsenud olukorra ilmutamiseks pannakse seal toime vaatlus. Olgu tuletatud meele, et sündmuskoha all tuleb mõista kõiki neid kohti, kus selgitamisele kuuluv laip asunud surmava vigastuse tekkimisest kuni vaatluse silmapilguni. Enamasti on surma tekitamise ja laiba leiupaik üks ja sama, kuid juhtub ka seda, et laip pärast surma toimetatakse teise kohta, raskesti vigastatu ise roomab viimase jõuga vigastuse paigalt, sõiduriist lohistab allajäänu tüki maad edasi, plahvatus paiskab ohvri plahvatusekohalt eemale jne. Mõnikord tähendatud punktide vahel on olemas otsekohene side, näit. vererada, lohistamise jäljed, laipa kannud inimese jalajäljed, tarvitatud veoabinõu jäljed, mahapudenenud esemed jne.

Mis moodustab sündmuspaigal olukorra, mida võib kasutada surmatekkimise iseloomu otsustamiseks?

Kõigepealt laip ise: tema asukoht, asend, riietus, temal leiduvad väliste mõjutuste märgid ja tema juures leiduvad kaasasolnud asjad. Edasi — laiba ümbruses olevad muud asjad nagu surma tekitamise abinõud, võõrad jäljed, mahajäetud asjad, vägivallamärgid eluruumide ja panipaikade küljes (kui need on tekkinud ühenduses kellegi vägivaldse surmaga) jne. Koha omadused, millest võis olla või, vaadeldult ühenduses laiba asukoha ja asendiga, silmanähtavalt oli tingitud surma tekkimine, näit. (pidades kinni eelmisest näitest

— nüri riistaga tekitatud pealuuvigastus) koht, kust ohver võis kukkuda alla, kõva ese, mille vastu ta põrkas kukkudes, koht, kust midagi võis langeda pähe, kõva ese, mis langenud ülalt alla, elava liikumisega koht, kus võidi ajada ettevaatamatult või hoolimatult inimesele otsa jne. Loeteldud esemete suhe omavahel ja laibaga: nende kaugus üksteisest ja laibast, järjestus, surma tekitamisest osavõtmise märgid nendel, näit. nende küljes leiduv veri, uude kohta sattumine (teivas tõmmatud aiast, ühenduses lahtise kiviga leidub ase, kus kivi lebanud varemalt, jne.). Koha üldine elukardetavus: läheduses töötavad kaitsevõredeta masinad, talitamine lõhkeainetega, katmatud keevavee anumad, vintsid (kraanad), erakordne temperatuur, jahipidamine ja laskeharjutused jne.

Asjatundlik vaatlus peab ilmutama olemasolevad sündmuspaiga olukorra nähud ja nende kõrvutamise lahkamisandmetega viib meid sammu lähemale küsimuse lahendusele, kas on tegemist õnnetusjuhtumiga, ettevaatamatu surmamisega, enesetappena või sihiliku mõrtsukatööga. Vaatlusega ühenduses tuleb kasutada ka tunnistajaid, kes hästi tunnevad sündmuspaika ja selletõttu võivad omapoolt selgitada kohal valitsenud olukorra nähte.

Surnu isiku selgitamine sünnib dokumentide juurdluse juure võtmisega, teadetekogumisega ja tunnistajate ülekuulamisega. Tuleb selgitada andmeid kadunu eest, tervislikust seisukorrast (kehalisest, vaimlisest), meeleoludest, harjumustest, töökspidamistest, kavatsustest — eriti surmaeelsest, perekondlikust, seltskondlikust ja majanduslikust seisukorrast, tema võistlejaist ja vihameestest, isikuist, kes saavad tema surmast otsekoheisel või kaudselt teel ainelist kasu või meeleolulist rahuldust või vabanevad sellega kriitilisest seisukorrast. Endastmõistetav, et selgitamisele kuuluvad ka nimi ja päritolu, kui need esialgu teadmata. Oleks liigne hakata siinkohal juhatama, kust otsida tunnistajaid, kellest võiks ammutada loeteldud teateid. On isiku nimi ja päritolu kord juba teada, siis tema lähemast ümbrusest iga teine inimene võib juhatada, kes olid ta sugulased, sõbrad ja tuttavad.

Paljudel juhtumitel leidub tunnistajaid, kes nägid või kuulsid surma tekitamist või suremist pealt. Loomulik, et nende seletused võetakse esijoonel protokollis. Kuid tunnistajate olemasolu ei vabasta juurdlejat vaatlusest ega kadunu isiku selgitamisest: tunnistajate-nägiijate ja kuuljate seletused omavad lõpuliku tähenduse alles siis, kui need on kooskõlas vaatluseandmetega ja kadunu isikust kogutud teadetega.

Selgub nüüd tehtud tähelepanekutest ja kogutud andmestikust, et surm on tekkinud kellegi teise isiku tegevuse läbi, siis tuleb täiendada andmestikku veel nähtudega ja teadetega, mis juhataksid kätte toimija või tõendaksid teo kordasaatmist. Need oleksid jällegi mitmesugused sündmuspaiga nähud, kadunu isikust kogutud andmete kaalutlemine, hääli juhul tunnistajad-pealtnägiijad või -kuuljad, enamasti alati aga kaudsed tunnistajad, kes pole küll näinud surmamoo-

menti, kuid teavad jutustada sündmuse ettevalmistusi või sündmuse tagajärjel tekkinud nähte.

Sündmuspaigal selleks otstarbeks leiduvaid erinähte oleks laiba kangustus, laigud, roistumise nähud, putukad, mumifitseerumine kui ka rasv-vaha tekkimine, millised ühenduses ilmastiku ja aluspinna omadustega võimaldavad määrata suremise aega, millel eriti suur tähtsus n. n. puhtpimedail juhtumeil; siis edasi kõik tuttavad teopaiga jäljed nagu jala-, käe-, näpu-, sõiduriista- ja muud jäljed, mahajäetud esemed, samuti ka sündmuspaiga nähtude hindamine selles mõttes, kas toimijale ei võinud jääda külge võitlusejälgi või mõnesuguseid aineid teopaigast.

Tunnistajate seletused toimijast võiksid valgustada mitmesuguseid toimimisega seotud momente nagu toimija viibimist teopaigal või puudumist tavalisel viibimisepaigal kriitilisel (surmamise) ajal, surmatekitamise abinõude kui ka muude teopaigale mahajäetud esemete kuulumist teatavale isikule, tundmatust toimijast jälgede või tunnistajate varal kindlakstehtud või oletatavate omaduste, teadmiste ja oskuste omamist teatava isiku poolt, edasi tunnistajad võiksid teada, kellel oli motiiv tapmiseks, kes väljendas selleks tahtet, näit. ähvardustega, ettevalmistuste tegemisega, kelle juures tulid ilmsiks teo füüsilised tagajärjed, näit. võitluse jäljed, külgehakanud ained, röövitud asjad, või keda märgati kannatavat teo psüühilisest mõjutusest (v. „Kuritegude jälgimine“ lhk. 174).

Olles sedaviisi teinud ülevaate andmestikust, mis tuleb selgitada surmajuhtumi juurdlemise puhul, asume oma peaülesande juure, s. o. vaatleme, mis kogutud andmestikust kuulub protokolleerimisele ja kuidas seda teha.

Mis kuulub protokolleerimisele?

Kui alul kohe leidub tunnistajaid-nägijaid või -kuuljaid, kes võivad anda surma tekkimisest kooskõlalise pildi, siis võib ju jätta mõndki eespool loeteldud andmestikust, mis käsilolevas olukorras osutuks ilmselt liigseks, protokolleerimata. Igatahes aga olgu tähendatud, et vaatlusest ei saa jätta midagi välja, kuna sündmuspaiga andmed omavad ka sel juhtumil oma tähtsuse kontrollvahenditena. Pimedail juhtumeil tuleb protokolleerida kogutud andmestik terves ulatuses kuni silmapilguni, mil surmapõhjustest jõutud täielikule selgusele. Sellest silmapilgust alates juurdleja võib juba otsustada, mis asja puutub ja mis ilmselt liigne.

Kuidas protokolleerida? Kõigepealt olgu tähendatud, et poliitseilises juurdluses protokollide, s. o. üksikute jälgimistalituste järjekord on täiesti olenev olukorrast, milles toimub juurdlemine. Tavaliselt algab juurdlus sündmusest teatesaamise ülesmärkimisega või avaldaja ülekuulamisega, kuid tabades kurjategija otse teolt või tuliseilt jälilt, võib juurdlus algada ka toimija vahistamise määrusega. Alamal võtan vaatlemisele juurdluse sissejuhatava osa, ühe tunnistaja ülekuulamise-, vaatluse-, ja teo kordasaatja ülestunnistamise protokollid, kasutades aine näitlikuks tegemiseks juurdlust, mis

koostatud kellegi konstaabli poolt viimastel teenistusoskuse katsumistel.

Surmajuhtumi puhul toimetatav juurdlus saab alguse sellest, et keegi saab surma politseiniku silme all, politseinik leiab juhuslikult laiba, keegi leiab juhuslikult laiba ja teatab sellest politseile, keegi kadunu lähedalseisnud isikuist teatab surmast või mõrtsukas ise ilmub politseisse oma tegu avaldama. On saanud viisiks, et esimesel kahel juhul alati ja kolmandal juhul siis, kui teadaandmine sünnib kirja- või telefoniteel, juurdlemisele asuv politseiametnik seab oma nimel kokku n. n. sissejuhatava protokoll, mis kõlab umbes järgmiselt: Protokoll. 5. dets. 1930. a. NN, X raiooni konstaabel X maal, koostas järgneva protokoll.

Sõites täna ametasjus mööda X teed N külla, leidsin kell 10,20 B küla karjamaa kohal maantee kraavis lebamas minule tundmatu meesterahva laiba. Otsustasin alustada juurdlust. Allkiri.

Või: Täna kell 7,50 teatas telefoniteel NN, elukoht . . . . , et pool tundi tagasi tema olevat leidnud . . . . (koht) NN laiba verise peaga. Otsustasin ilmuda kohale ja alustada juurdlust. Allkiri.

Juhtus politseiametnik ise olema sündmuse pealtnägijaks, siis kirjutab ta sissejuhatavasse protokoll ka oma isiklikud tähelepanekud sündmusest; ilmub laiba leidja isiklikult leiuist teatama, siis küsitagu temalt ja protokolleeritagu ka seda, millistel asjaoludel ta sattus laiba asukohale, missuguses ligikaudu seisukorras ta leidis olevat laiba, kas ta liigutas laiba, paigutas leiupaigal olevaid asju teise kohta või jättis oma asju leiupaigale, kas laip jäi kellegi valve alla, kas ta teab asjast midagi lähemalt.

Tuleb keegi kadunu lähedalseisnud isikuist teatama surmast, siis kuulatakse ta juba põhjalikult üle ja tema ülekuulamise protokoll moodustab siis juurdluse alguse.

Juureldavate surmajuhtumite omapärasusi on muu seas see asjaolu, et puudub kahjusaaaja otsekoheses mõttes, kellelt oleme harjunud võtma avaldusi vastu muudes kuritegudes. Kahjusaaajat asetavad siin surnu lähedalseisvad isikud, kuid jälgimise mõttes tuleb vaadata neile kui tavalisile tunnistajaile. Ka nende ülekuulamisel ja nende seletuste protokolleerimisel tuleb talitada samuti nagu teiste tunnistajatega: lasta seletada alul omatahteliselt, mis ta arvab heaks asjast avaldada, panna pärast seda talle veel ette täiendavaid küsimusi, kui ülekuulaja arvab, et ta oma suhete tõttu sündmuse ja surnusse võiks neile vastata, ning protokolleerida kõik see, mis veel kuidagi võiks puutuda asjasse. Harilikult on tunnistaja seletuste protokolleerimiseks kõige sündsam sündmuse kronoloogiline kord, mis teeb ülesande äärmiselt lihtsaks. Kuid ka siin, nagu näitavad tähelepanekud, tuleb veel ette tunduvald puudusi ja konarlusi. Nendest oleks nimetada:

Ebatäpsusi aja, koha, suuna, kuuluvuse ja vahekorra kirjeldamises. Näit. „Täna lõuna ajal töölt tulles panin tähele, et minu korteri-maja hoovivärava juures oli maas . . .“ Arvatavasti teab see tunnistaja, mis kellajal see oli; „Täna öösel kella 1—2 ajal sei-

sin mina oma tuttavaga, NN-ga, oma maja ees tänaval ja nägin, et majast väljus“, — missugusest majast on jutt? „Olen mitmel korral tapetu vennalt tapetu NN kohta ähvardavaid ütlusi kuulnud...“ — kogu protokollist ei selgu, missugusest vennast on jutt ja kas see vend ise ähvardas või andis edasi kellegi teise ähvardusi. „Minnes täna N poodi kohtasin teel NN-ni“ — protokollist ei selgu, kust poolt tuli ja mis suunas läks NN (NN seisab tapmise kahtluse all).

Pealiskaudsusi oluliselt tähtsate faktide selgitamisel. Näit. „Et minu mees hoidis kuldraha kodus, teadsid mitmed ümbruskonna elanikud“ — protokollis ei leidu andmeid, kes nimelt teadsid, kuidas said teada, millal said teada?

Nüüd vaatame, kuidas on koostatud kõneall olev protokoll näiteks — valitud juurdluses. Konstaabel NN kirjutab:

Protokoll. 30. okt. 1928. a. mina, NN, X jaosk. X raiooni konstaabel N linnas, seadsin kokku käesoleva protokoll.

Täna kella 7 ajal hommikul ilmus jaoskonda Liisa Jaani t. Meos, 45 a. vana, elukoht Muru tän. nr. 40 k. 1, kes avaldas järgmist: Täna hommikul umbes kella 6,30 ajal, kui oma teenistuskohale Peenra tän. nr. 18 asuva majaomaniku Jüri Jalaka korterisse läksin, leidsin, et korterisse viiv paraaduks on lukustamata, mis harilikult on olnud lukustatud, ning söögitoas söögilaua kõrval lamab põrandal vere sees minu peremees Jüri Jalakas surnult. Olen kindlal arvamisel, et peremees on tapetud, sest Jüri Jalakas on vanapoiss, ning peale ühe venna, kelle nimi Tõnis Jalakas, temal teisi sugulasi pole. Jüri Jalakas on Peenra tän. nr. 18 maja omanik ja varanduse pärijaks võib olla tema vend, kes võrdlemisi noorem ja varanduselt kehv. Tõnis Jalakas on ka kohtu poolt karistatud varguse pärast. Tema elukoht on Oja tän. nr. 5 k. 3. Kahtlustan tapmises Tõnis Jalakat. Muud juure lisada pole. Protokoll loetud ette. Nuhtl. Sead. § 940 on kuulutatud. Allkirjad.

Arvustades seda protokollis eespool püstitatud nõuete kohaselt, leiame temas kõigepealt mõned pealiskaudsused ja ebatäpsused. Nii tunnistaja leidis, et korterisse viiv paraaduks on lukustamata, kuid jääb segaseks, kelle korterist ja missugusest paraaduksest täpselt on jutt? Jüri Jalakas olnud vanapoiss, — oleks huvitav, kui vana ta oli? Paraaduks olnud harilikult lukustatud, — kas peab mõistma seda nii, et uks oli lukustatud harilikult tunnistaja teenistusse mineku ajal; kui nii, kas tunnistaja kriitilisel hommikul ilmus tavalisel ajal? Edasi — kes lukustas ukse, kes avas, kui keegi tahtis pääseda korterisse? Kui tunnistaja teab, et paraaduks päeval oli lukustamata, siis — mil ajal harilikult avati uks päevaseks tarvitamiseks ja mil ajal suleti õhtul, kes üldse tarvitasid seda ust? Mida teab rääkida teistest ustest Jalaka korteris? Otse absurdne on mõrtsukatöö oletamise põhjendus: „sest et Jüri Jalakas on vanapoiss ning peale ühe venna temal teisi sugulasi pole!“ Kui tunnistaja näit. tugeva erutuse tõttu ajab segast juttu, siis ülekuulaja andku talle pisut aega rahunemiseks ja jatkaku siis ülekuulamist. Lõpuks tunnistaja suhe kadunud Jüri Jalakaga on valgustatud liig pealiskaudselt. Tuleks

selgitada, milles seisis tema teenistus, kui pikk oli päevane tööaeg, kui kaua seisab kadunu teenistuses, mil ajal harilikult ilmus teenistusse ja mil ajal lahkus? Lõpuks — kas jättis sündmuskoha puutumata olekusse?

Peale puuduste ja konarluste selles osas, mis tunnistaja seletustest protokolleeritud toodud näites, kardan, et protokollil lõpus leiduv tunnistaja lauseke: „Muud pole juure lisada“, on mõistetud ülekuulaja poolt sootuks valesti. Arvatavasti tunnistaja ütles, et ta isseisvalt ja omatahteliselt ei oska enam midagi juure lisada sellele, mis juba öeldud. Tunnistaja aga näis olevat hästi informeeritud oma kadunud peremehe elust-olust, teades isegi seesuguseid peen-susi, et tal peale venna Tõnise polnud teisi sugulasi ja see viimane oli raiskuläinud inimene (varguse eest karistatud). Nähtavasti ta oli teeninud kauemat aega seda peremeest ja seetõttu vististi oleks teadnud veel mõndki rääkida peremehe isikust, kui ülekuulaja oleks taibanud seda küsida, näit. peremehe tavalik päevaprogramm, tervislik seisukord, aineeline seisukord peale maja omamise, kodushoitavad väärtasjad, vahekord vennaga, tutvuskond ja sellega läbikäimine, lähemad sõbrad ja vihamehed, läbikäimine naissooga, viimased kavatsused, millal nägi peremehe viimati elusana, tema viimased korraldused, meeleolu, erilised harjumused, iseloom jne.? Võib olla, ülekuulaja, rutates sündmuskohale, seadapuhku ei läbenud kuulata tunnistajat põhjalikult üle? Siis ta oleks pidanud kuulama sama tunnistaja hiljem veel täiendavalt üle, kuid — juurdlustest seda ei nähtu.

Mis puutub protokolliehitusse, siis on selle sissejuhatus kuni sõnadeni: „... kes avaldas järgmist:“ hea. Minnes siit üle avalduse sisu protokolleerimisele, oleks kahtlemata tundunud ladusamana järgmine algus: „Minnes täna hommikul umbes kella 6,30 ajal Peenra tän. nr. 18 asuvasse Jüri Jalaka korterisse, leidsin, et sama Jüri Jalakas lamas surnuna oma korteris söögitoas põrandal veres. Seisin Jüri Jalaka teenistuses passijana, ilmudes teenistusse igapäev harilikult hommikul kella poole 7 ajal ja lahkudes pärast nõuetavate majatalituste sooritamist hiljemalt kella 10 ajal. Viimati nägin oma peremeest Jüri Jalakat elusana eile hommikul tema korteris, mil pärast talituste lõpetamist lahkusin kella poole 10 ajal Jne. jne. jne.“

Surmajuhumi puhul toimetatava vaatluse tulemuste protokolleerimisel tuleb uue elemendina juure ainult laip, kuna muus osas tuleb käia üldiste näpunäidete järgi (v. „Kurit. jälgrim.“ lhk. 96 ja ed., ja „E. P.“ 1928 ja 1929 aastakäigud „Näpunäiteid juurdluste toimetamiseks varguste ja tulikahjude puhul“). Kuna tähelepanekud näitavad, et laiba kirjeldamine vaatlusprotokollides ei lähe üldiselt võttes veel kuigi ladusasti, siis peatume selle juures veidi lähemalt.

Mis väärrib laiba juures tähelepanu, see on eespool peajoontes juba öeldud: leiukoht, asend, riietus, vigastused, surmanähud ja

juuresolevad asjad. Mis siin on olulist, selle võtame järgmiselt kokku:

Laiba asukoht: täpne aadress, ruum või koht vabas looduses, pinna omadused, millel laip lebab — kuiv, niiske, jahe, seisva või liikuva õhuga, päikesekiirtele kättesaadav või nende eest varjatud ning kohal valitsenud temperatuur.

Laiba asend: a) üldjoontes — seljali, küljeli, kummuli, mis suunas pea ning jalad, viimaste kaugus vastavaist liikumatuist punkttest. Kui on tegemist laibaga, kelle isik vaatluse silmapilgul tundmatu, siis tuleb anda selles osas ka tema väline anatoomiline kirjeldus; äratuntud laiba vaatlusel seda vaja ei ole: b) üksikasjalik asend: pea ja kael — pea ja kaela täpne asend, silmad kinni või avatud, suu kinni või avatud, samuti hambad ja keel; parem käsi ja vasak käsi — käsivars, käelaba, sõrmed, keha, parem jalg, vasak jalg.

Riietus: peakate, pealisriided, jalanõud, pesu. Riietusest vaadeldakse ja protokolleeritakse, kas nad korralikus või korratus olekus, palju nõope ees, palju neist nõõbitud kinni, palju lahti, kas taskud pöördud välja või korralikus olekus, kas neil leidub värskest rebitud kohti, verd, sperma- ja muid plekke, pealpõlvitamise ja pealeastumise jälgi, kas nad on kuivad, niisked, hallitanud, külmunud, pehastunud, kas neil leidub firmamärke ja nimetähti? Kui laip on tundmatu, siis tuleb kirjeldada riideid riidesordilt, lõikelt ja muudelt iseärasustelt.

Vigastused ja surmamärgid: vigastused — eeskätt tõsisemad vigastused nagu haavad, luumurded ja suuremad nahaalused verevalangud (nende asukoht, kuju ja ümbrus), siis edasi vähemad muhud, verevalangud, kriimustused, küünejäljed, pergamentplekid jne. (v. ka „E. P.“ nr. 37, 38 — 1929), surmamärgid — kangustus (missugustes kehaosades kindlasti olemas ja missugustes puudub), naha üldine värv ja laibalaigud (missugustel kehaosadel ja mis määras olemas, nende värv), laiba temperatuur, roistumise märgid, laibal asenevad putukad, mumifitseerumine, rasv-vaha tekkimine (v. ka „E. P.“ nr. 38, 40, 41 — 1929. a.).

Juuresolevad (laibale kuuluvad) asjad: riietes, laiba läheduses.

Vaatame, mida ütleb näitena kasutatud juurduse vaatlusprotokoll:

Vaatlusprotokoll. 30. okt. 1928. a. mina, NN, X jaosk. X raiooni konstaabel N linnas, jälgides käesolevat kuritegu ja võttes arvesse, et kohtu-uuriat ei ole kohal, et kohtu-uuriija kohale tulekuni võiksid kaduma minna kuriteopaigal olevad jäljed, sellepärast käsitades Krim. Kp. Sead. § 258 m ä ä r a s i n: kuriteopaigale ilmuda vaatluse toimetamiseks, milleks võtta kaasa manukatena (nimed ja elukohad).

Vaatlus algas kell 8.

Kuriteopaigast ja selle lähemast ümbrusest valmistasin silmamõõdu järgi plaani, mis lisatud protokolli juure.

Maja, kus kuritegu on toime pandud, asub Peenra tän. nr 18; on ühekordne kivehitus. Majja võib pääseda Peenra tänavalt maja koridori viiva ukse kaudu (plaanil nr. 6 tähendatud) ja hoovi poolt Kure tänava poolt küljest läbi hoovi (plaanil nr. 7 all tähendatud). Majas on ainult kaks korterit: üks Peenra tän. pool küljel, kus elab Jüri Jalakas (plaanil nr. 1, 2, 3, 4, 5 tähendatud) ja teine Kure tän. pool küljel, kus elab maja kojamees Mihkel Sild (plaanil nr. 8 ja 9 all). Maja koridori (pl. 6) võib pääseda maja hoovist Kure tän. poolt küljest ja ka tänavalt Peenra tän. poolt küljest. Koridorist peremehe Jüri Jalaka korterisse viiv uks on lukustamata, võti sees-pool ees, eestuba (pl. 4) on ilma akendeta pime ruum, sisemus korras, tuba (pl. nr. 1) on näha korras, kõik mööbel korralikult asub oma kohal. Vannituba (pl. 3) korras, kabinetis (pl. 5) mööbel korralikult oma kohtadel, kuid ukсед tubade nr. 4 ja 5 vahel on avatud. Kabinetist söögituppa viiv uks on laiili lahti. Söögitoas (pl. 2) keset tuba on kandiline tammepuust söögilaud, pikkus 6 ja laius 3 meetrit, hoovi poole on üks aken, seestpoolt haagis. Laua ääres akna pool küljel põrandal lebab umbes 60-aastase mehe laip, seljas villasest riidest hall öökuub, jalas öökingad, palja peaga. Laip lebab selja peal, jalad kabineti ukse poole välja sirutatud, käed sirgus kõrval, peas otsa ees nina juurest 4 sentim. juustepiire poole on näha väike ümmargune haav, millest verd on joosnud paremale poole meele kohale ja juuste sisse. Laiba pea all põrandal on vereloik, veri tardunud. Laiba asetus plaanil tähendatud ristiga. Laiba pea ja köögi vahel on üks tool ümbertõugatuna põrandal, seina ääres söögitoas köögi ja vaheseina ääres akna pool küljel on põrandal üks revolvrikuul, kal. 7,65. Hoovis (pl. 7) Kure tän. poolsel plangu ääres maas on näha Browningu-süsteemiline revolver nr. 1675 kal. 7,65. Mingisuguseid muid jälgi, mis veel rohkem aitaks selgitada kuritegu, kuriteopaigal ei leidnud. Revolvri salves on 4 padrunit ja raud on seest must. Lõpetades vaatluse kell 12,15, m ä ä r a s i n: asitõendusena protokollu juure võtta kuriteopaigalt leitud revolvri kuul ja revolver Browning nr. 1675. Allkirjad.

Kõrvutades toodud protokollu tuttavate nõuetega, märkame järgmist:

Protokollu sissejuhatav osa, mis ühtlasi asetab ka määruse kohtu-uuriija ülesannetesse astumisest, on kuni sõnadeni: „... valmistasin silmamõõdu järgi plaani, mis protokollu juure lisatud“ üldiselt rahuldav. Ainult väljendused: „jälgides käesolevat kuritegu“ määruse põhjenduses ja „määrasin: kuriteopaigale ilmuda vaatluse toimetamiseks“ ei ole küllalt täpsed, millepärast soovitan „käesoleva kuriteo“ asemel nimetada alati sündmus, mille puhul vaatlus ette võetakse, antud näites seega „võttes arvesse, et Jüri Jalakas on leitud täna hommikul oma korteris surnult vägivallamärkidega, et kohtu-uuriijat ei ole kohal jne.“, kuna teise ebatäpsuse asemel oleks kohasem kirjutada: „määrasin: panna laiba leiupaigal (või: sündmuspaigal) vaatlus toime“.

Edasi nõuete kohaselt peaks järgnema sündmuspaiga täpne

aadress ja tema lähema ümbruse iseloomustamine üldjoontes. See osa on toodud näites oma õigel kohal olemas, kuid ta ei ole küllalt täielik. Nii tuleks tänava nimetusele lisada juure ka linna nimetus, maal — vähemalt valla, küla ja talu nimetus. Edasi selgub, et majal oli kaks välisust, kuid on jäetud mainimata, kas nende küljes leidub värsked vägivallamärke või ei leidu; sama maine puudub ka Jalaka korteri sisemistest ustest ja akendest. Kuna kojamehe korter asus peremehe korteri kõrval ja, nagu vaatluse lõpptulemus näitab, tarvitati peremehe surmamiseks laskeriista, siis tekib küsimus, kas paugu kõla võidi kuulda kojamehe korteris. See oleneb vaheseina materjalist ja paksusest, mis aga jäetud sootuks selgitamata. Laiba riietuse järgi otsustades ta kas valmistus magamaminekule või tõusis voodist, — magamistuba ja eriti voodi seisukord on aga jäetud hoopis kirjeldamata. Korteriis kahtlemata leidis mõni tavalinegi panipaik — kapp, kummut, kirjutuslaud, — nendest oleks pidanud mainima, kas nendel puuduvad vägivallamärgid, kas asjad neis korralikus olekus või kannavad kiire hoolimatut sorimise jälgi.

Laiba kirjeldamine antud näites on kindlasti asjatundmatu ja puudulik. Ei ole näha, et oleks otsitud lähidaltasu tunnuseid, samuti puuduvad terves ulatuses surmanähud, millel käesoleval juhtumil oleks olnud suur tähtsus, kuna täpne surmamisaeg pole veel teada. Soovitan laiba kirjeldamisel alati pidada kinni kindlast järjekorrast, milleks on väga kohane sama järjekord, mis toodud veidi eespool, nimelt: leiukoht, üldine asetus, üksikasjaline asetus, riietus, vigastused, surmanähud ja juuresolevad asjad. Kirjeldamist alustatagu igas osas alati peast ja lõpetatagu jalgadega.

Parandatult ja täiendatult kujuneks näitena toodud vaatlusprotokoll järgmiseks:

Vaatlusprotokoll. 30. okt. 1928. a. mina, NN, X jaosk. X raiooni konstaabel N linnas, võttes arvesse, et Jüri Jalakas on leitud täna hommikul oma korteris surnult vägivallamärkidega, et kohtu-uurijat ei ole kohal ja tema tulekuni võiksid sündmuspaigal minna sündmusejäljed ja -märgid kaduma, Kr. Kp. s. § 258 põhjal määrasin: panna sündmuspaigal vaatlus toime ja selleks võtta manukatena juure (nimed ja elukohad).

Vaatlus algas samal päeval kell 8.

Jüri Jalaka laiba leiupaigast ja selle lähemast ümbrusest valmistasin silmamõõdu järgi plaani, mille lisan käesoleva protokollile juure.

Maja, kus leiti Jüri Jalaka laip, asub N linnas Peenra tänava ääres nr. 18 all, on ühekordne kiviehitus. Majja pääseb kahe välisukse kaudu: Peenra tänavalt ja hoovist. Vaatluse silmapilgul mõlemad ukсед on lukustamata ja nende küljes puuduvad värsked vägivallamärgid. Peenra tän. poolses välisukse piitjalas kellanupp, mille traadid viivad kojamehe korterisse. Majas on ainult kaks korterit: üks Peenra tän. pool, koosnev viiest ruumist, milles elas Jüri Jalakas, ja teine, koosnev kahest ruumist hoovi pool, mil-

les elab sama maja kojamees Mihkel Sild. Ruumide jaotus on kujutatud juurelisatud plaanil. Korterid on lahatatud 30 sm. pakuse kiviseinaga. Koridorist Jüri Jalaka korterisse viiv uks on vaatluse silmapilgul lukustamata olekus, võti seespool ees, ukstel puuduvad vägivallamärgid. Samuti on lukustamata olekus ja vägivallamärkideta kõik korteri sisemised ukсед. Korteri aknad on kõik terved ja kinnihaagitud olekus.

Sama korteri söögitoas, mis kujutab 6×4 mtr suurust täisnurkset ruumi, on keset tuba söögilaud. Söögilaua ja toa akna-poolse seina vahel põrandal lamab umbes 60-aastase meesterahva laip, kelles manukad tunnevad ära majaperemehe Jüri Jalaka. Laiba pea on toa köögipoolsest nurgast 1,80 m. ning jalad kabineti poolsest nurgast 2,37 m. kaugusel. Laip lamab seljali, väljasirutatud olekus, nagu otse ülespoole, silmad poolavakil, silmanurkades puudub rähm, suu suletud, käed sirgus keha kõrval, paremal käel sõrmed rusikas, pahemal — pool-avatud, jalad väljasirutatud, nende põidade vahemaa 25 sm. Laiba pea on katmata, seljas villasest riidest hall öökuub, mille nõöbid kõik kinninööbitud olekus, alt parem hõlm jalgade vahel, vasem hõlm pöördud väljapoole, selja ning jalge alt sirgus. Kuue rinnaesine on ohtvalt kaetud värskelt riidesse imbunud vereplekkidega. Muid plekke ja rebimisejälgi kuuel ei leidu. Kuue all on linane öösärk, millel ei leidu midagi erilist. Jalas on laibal vildist öökingad paljaste jalgade otsas.

Laiba otsaesisel, 4 sm. nina juurest kõrgemal, on väike kuulihaav. Haava vasakpoolsel äärel, mis verest puhas, ei ole märgata tahmarõngast ega nahka tunginud pussirohu teri. Paremast küljest kuni haavani on juuksed ja otsaesine kaetud tardunud verega. Kukla taga otsaesise haava vastas leidub laibal teine, märksa suurem haav, mis ümberringi ohtvalt kaetud tardunud verega. Muid vägivallamärke laibal ei leidu. Laiba kael ja keha on kangestunud olekus, kuna jalad on puusadest ja põlvedest veel painduvad. Nahk pealpool seisvatel kehaosadel kahvatunud, kuna seljal ja reitel on märgata üksteisest lahus olevaid kergelt sinakaspunaseid laiike. Kraadiklaas söögitoa seinal näitab 12 pügalat üle nulli Reaumuri järgi.

Laiba pea all ja ümber on tardunud vereleik, läbimõõduga 30 kuni 40 sm., söögilaua äärel ning laiba ja laua vahel põrandal verepripsmeid. Pripsmed ja veri loigu äärtel on poolkuivanud olekus. Verepripsmeist söögilaual valmistasin läbipaistva paberi abil joonestuse. Laiba pead ja köögiust ühendaval joonel on põrandal üks tool ümbertõugatud olekus. Laiba ja seina vahel 65 sm. kaugusel laiba jalgadest pea poole lebab põrandal revolvrikuul, kal. 7,65, mis teravast otsast kergelt deformeerunud ja kattunud kerge krohvitolmuga. Samas seinas 1,80 m kõrgusel põrandast ja 3,10 m kabineti poolsest nurgast, on märgata krohvis 5 mm sügavune ja 8 mm läbimõõduga värske õnarus. Padrunikesta leida ei olnud. Terves korteris on mööbel muidu korralikus olekus; magamistoas oleval voodil võib näha magamise jälgi, voodi pärast tarvitamist

seadmata korda. Voodi kõrval asuval öökapiil on tuhatoos, milles 5 omatopitud paberossi otsa ja 8 põlematõmmatud tikku. Samal kapikesel hõbedane paberossitoos omatopitud paberossidega, pool karpi tuletikke, kuld-taskukell, mis käib ja näitab õiget aega, ja „Päevaleht“ 31. okt. 1928. a. Samas toas olevas riiekapis, mille uks lukustamata, ripub kolm meesterahva-ülikonda. Kõige eespool rippuva ülikonna pükste parempoolses taskus leidub rõngas kolme võtmeaga, millest üks avab riidekapi all oleva pesulaeka, teine — kabinetis oleva kirjutuslaua ja kolmas — söögitoas oleva puhvetikapi. Sama ülikonna pintsaku taskus leidis rahatasku, milles peale mõnesuguste dokumentide 53 krooni raha. Pesulaegas, kirjutuslaud ja puhvetikapp — ainsad lukustatud panilad terves korteris — on vägivallamärkideta. Magamis- ja söögitoas on elektrilambid põlema keeratud, kuna teistes ruumides need on valgustamata. Maja külge kuuluvas hoovis, mille pind osalt kõvaks tallatud, osalt rohtunud, leidub vastu Kure tänavat oleva plangu ääres maas, 5,30 m. hoovivärvast põhja poole, Browning süsteemi püstol kal. 7,65, nr. 1675. Püstolik on üks padrun rauas ja 4 salves, raud seest värskelt tahmunud. Muid jälgi või asju, mis võisid sattuda vaatluspaigale ühenduses Jüri Jalaka tapmisega, ei leidunud. Lõpetanud vaatluse kell 10, määrasin: võtta protokollu juure laiba juurest leitud kuul, hoovist leitud püstol nr. 1675 ja verepitsmeist valmistatud joonestus. Allkirjad.

Näitena toodud juurdluse edasise käiguga kahtlus Jüri Jalaka tapmises tiheneb tema venna Tõnise vastu. Läbiotsimine viimase juures annab mõnesuguseid süütõendusid, kuigi just mitte täitsa vastuvaidlematuid, ja kohe selle peale ülekuulatult ta tunnistas oma teo üles. Teo ülestunnistamise protokoll on sõna-sõnalt järgmine: „Ülekuulamisprotokoll. 30. okt. 1928. a., mina, NN, X jsk. raiooni konstaabel N linnas, kuulasin üle Tõnis Jaani pg. J a l a k a, 35 a. vana, Eesti kod., eestlane, ametilt lihttöeline, varanduselt kehv, algkooli haridus, kohtu poolt karistamata, tema enese seletuse järgi, elukoht on Jõe t. nr. 5, k. 3, kes seletas: Revolver, mille nr. 1675, on minu oma. Tunnistan end oma venna Jüri Jalaka tapmises süüdi. Tegin seda sellepärast, et olen varanduselt kehv ja lootsin parandada venna vara. Revolvri muretsemisel oli minul juba kavatsus venda tappa. Tunnistades süüdi, palun trahvi kergendust. Muud juure ei lisa. Ette loetud. Allkirjad.“

Peab tunnistama otsekohe, et see ülestunnistamise protokoll on liig lühike. Arvatavasti ülestunnistaja ei oleks keelanud lähemaid seletusi oma isikust, vahekorra tapetud vennaga, asjaoludest, mis äratasid temas vennatapmise kavatsuse ja mõrtsukatöö üksikasjust. Viimased oleksid: millal tekkis tapmise kavatsus, kas tegi ettevalmistusi ja milliseid nimelt, miks valis just selle päeva, kellaja ja missugusel ettekäändel lahkus kodust (kui tal on perekond), millal jõudis venna korterisse, kas kohtas kellegagi teel sinna või seal, kuidas pääsis korterisse, mis sündis edasi korteris olles — mis tegi üks kui teine vend, tapmise moment — kus seisis

üks kui teine, mis tegi pärast roima kordasaatmist — kas võttis venna asjadest midagi kaasa, millal ja kuidas lahkus, kuhu läks jne. kuni ülestunnistamise silmapilguni; lõpuks kaaslaste küsimus: kes teadsid, kes aitasid kaasa ja kelle ettepanekul, milles seisis kaasaaitamine ja missuguse tasu sai keegi selle eest. (V. ka „Kurit. jälgin.“ lhk. 27 ja järgmised).

Politseikooli 5-aastase tegevuse ülevaade.

E. Mets.

3. juunil 1925. aastal avas politseikool oma ukсед ja algas õppetevust. Seega on sel noorel asutusel juba 5 aastat tegevust seljataga.

Näib tõesti pisut lühikesena see aeg, et temast üldse juttu teha, kuid ei saa unustada seda ajajärku, millega elame kaasa käesoleval ajal. Meie riigi iga ei ole ka pikem kui 12 aastat, aga kui palju on tulnud üle elada sellegi lühikese aja jooksul, ja seepärast võib julgesti öelda, et üks aasta meie senist riigi ja asutuste korraldamist ning tegevust võrdub kümnekonnale aastale vanas riigis.

Oleme rahvas ning riik, kel võrdlemisi vähe kogemusi riikliku elu-olu korraldamise alal. Seepärast nõuab iga uus algatus erakordselt suurt pingutust ja hoolt, et anda asutusele õige suund ja korraldada teda ajakohaselt, võimalikult ratsionaalselt. Loomulikult oleme suuninud oma pilgud Lääne-Euroopa kultuurriikidele ja neilt ammutanud kui ideid nii kogemusi. Kuid iga korraldus, mis väga kohane ja omane suurriigile, ei sobi veel meile ja iga eeskuju oleme pidanud omandama kaunis kriitiliselt.

Samuti tuli talitada ka politseikooli asutamisel ning organiseerimisel. Puudusid üldse kogemused sel alal, ka teistes kultuurriikides on politseikoolide organiseerimine võrdlemisi värske ja elab üle rohkeid ümberkorraldusi.

Politseikool oma lühiajalise tegevusega ja kui uus, seni üldse vähetuntud instituut on sünnitanud küllaldaselt tolmu — küll politseiperes, küll seltskonnas ja ajakirjanduses.

Põhjust andis eeskätt kartus, et politseikooli asutamisega tahtakse eemaldada teenistusest vanu ametnikke, et anda ruumi politseikooli lõpetajaile. Seltskonnas ja ajakirjanduses arvati, et politseikool on ajutine asutis, kes valmistab ette teatud hulga ametnikke ja seega on tema ülesanne täidetud. Politseiperre kuulub üle 1500 inimese ja loomulik lahkumine teenistusest on küllalt nii suur, et tarvidus on asutise järele, kus alaliselt valmistatakse ette vastaval arvul uusi ametnikke. Nagu igal kutsealal, lahkub ka politseist päris loomulikul viisil ametnikke kas vanuse või surma tõttu, oma soovil või sunnilt. Politseiteenistus on oma iseloomult võrdlemisi pingutav ja närviline ja seetõttu on lahkujate arv protsentuaalselt suurem kui mõnes teises ametkonnas, kus teenistus rahulisem ja nõudmised lahedamad.

Seepärast on aluseta arvamus, et kool produtseerib ülemäära uusi politseinikke ja seniseid teenijaid kohalt „kangutatakse“ seepärast, et anda ruumi kooli lõpetanuile. Kool on algusest peale arvestanud loomuliku lahkumise arvuga eelmiste aastate andmetel ja vastavalt sellele võtnud uusi kasvandikke, et vältida üleproduktsooni. Igakordse uue lennu komplekteerimisel tehakse põhjalik arvestus lahkunute ja tulevaste võimalikkude lahkumiste kohta ja nende andmete varal määrab minister kindlaks arvu, kui palju tuleb võtta uusi kasvandikke, tulevase politseinikke.

Võrdluseks toon andmed viimaste aastate kohta: 1. jaanuarist 1926. a. kuni 1. aprillini 1930. a. on lahkunud teenistusest konstaableid ja neile võrdseid ning kõrgemaid ametnikke — 210. 2. jaan. 1926. a. kuni 16. nov. 1929. a. on kool saatnud välja kõrgemast klassist (35+34+34+37+34) 174 konstaablit, seega jäi vabaks 36 kohta. Neist on osa kohti täidetud ametnikega, kes eksternina sooritanud kooli juures kutseeksami.

Samuti on lugu kordnike kohtadega. Keskmiselt lahkub neid teenistusest aasta jooksul 63, selle võrra tuleb uusi ette valmistada.

On märgata, et lahkujate arv väheneb kord-korralt ja viimaseil aastail koosseis on jäänud enam-vähem püsivaks, ja võib oletada, et edaspidi lahkub aastas umbes 50 konstaablit ja umbes 60 kordnikku. See on nähtavasti tingitud kahest nähtest: koolilõpetaja on kohustatud teenima vähemalt 2 aastat politseis, vastasel korral tasuta ta kulud, mis kulutatud tema ettevalmistuseks; teiseks, võetakse teenistust tõsisemalt ja ei rännata ühest ametist teise, nagu seda võis märgata varemalt. Ka on koha leidmise võimalused üldse piiratud ja seega ka omavaheline võistlus koha saamiseks on suurem.

Ka juhtivate ametnikkude hulgas võis märgata kooli algaastail teatavat umbusku. Nimelt kooli asutamisega muudeti osalt koosseisu komplekteerimise korda ja kooli peale pandi koosseisu komplekteerimine, s. o. alluvaid ametnikke ei vali enam kohalik ülemus, vaid vastuvõtmine kooli, seega ka teenistusse, sünnib kooli juures kooli nõukogu poolt. Esialgu paistis see kord olevat võõrastavana, tuli „leppida“ tundmatute ametnikkudega, kes määrati teenistusse politseivalitsuse poolt kooli lõpetanute hulgast. Nüüd on sellega harjutud ja keegi ei nurise, et need oleksid halvemad kui kohal valitud.

Ka esitati alul koolilõpetajate suhtes pisut suuremad nõudmised kui see loomulik. Nõuti, et lõpetaja pidi olema igapidi küps ja kogenud ametnik, kes ei vaja enam mingit praktilist näpunäidet ega juhtnööri. Kuid ka sellest on saadud üle ja jõutud arusaamisele, et kooli ülesanne on anda eeskätt teoreetilist ettevalmistust ja seaduste praktilist käsitust, kuna teenistustaktilised kogemused omandatakse alles tegeliku töö juures, ja seepärast tuleb juhtida ja arendada ametnikku ka tegelikkude ülesannete lahendamisel kohtadel. Seega on saavutatud koostöö kooli kui ka kohapealsete asutustega ametkonna väljaõpetamisel ja arendamisel.

Ajakirjanduses avaldati veel hiljuti arvamist, et kool on väga kallis asutis ja on praegusel kitsal ajal ülearune. Jätan kõrvale kooli vajaduse küsimuse, kuna selle üle on küllalt vaieldud kooli asutamisel ja ka alul eelarvete puhul ja leitud ta tarvilik olevat, tahaksin ainult tuua andmeid kulude kohta. Kahjuks pole mul andmeid, et võrrelda politseikooli kulusid teiste kutsekoolidega, ka on raske neid igakord võrrelda, kuna nende konstruktsioonilused ja õpetus on isesugused.

1929/30. a. aruande järgi on kulutatud kooli ruumide ja internaadi korrashoiuks ja muudeks jooksvateks kuludeks ning lektorite tasuks 12.648 krooni 41 senti, kooli alalise koosseisu palkadeks ja toetusteks 12.364 krooni 20 senti, kokku 24.648 krooni 61 senti või ümmarguselt võttes 25.000 krooni, mis moodustas ka kooli otsekohe kulu. Peale selle saavad kasvandikud palka (35 kr. ja 40 kr. kuus), milleks kulub aastas 16.100 krooni (70 kasvandikule). Viimase summa kohta peab tähendama, et seda ei saa võtta otsekoheste kuludena koolis. Kui need kasvandikud oleksid teenistuses ja sealt komandeeritud kooli, nagu varemalt lühiajalistel kursustel, siis saaksid nad terve palga oma ametikoha järgi ja siis oleks kulu palkade näol poole suurem. Praegu aga kompenseerub palgasumma kokkukõhuiga vakantolevate kohtade arvel, kuna selle võrra tuli kohtadel välja anda vähem, sest osa kohti seisavad vakantsed kuni kooli lennu väljalaskmiseni.

Neil alusil tuleks otsekoheste ettevalmistuskuluna iga kasvandiku kohta ümmarguselt 350 krooni (24.648 : 70).

Sarnane arvestus on tehtud viimase aja kohta, mil töötab korraga üks klass aastas, kõrgem ja alam vaheldumisi. Varemalt, kui töötasid mõlemad klassid korraga, oli üldkulu kasvandike palkade tõttu loomulikult suurem, kuid see kulu, nagu tähendasin, kompenseerus tuludega, mis saavutati vakantkohtade arvel.

Edasi lubatagu tuua ülevaade kooli otsekoheste tegevusest. 5 aasta jooksul on kool saatnud välja kõrgemast klassist 236 konstaablit või sellele ametile vastavat kriminaalametnikku (7 lendu) ja alamast klassist 369 kordnikku (10 lendu). Peale selle on eksternidena sooritanud eksami kõrgema klassi õppekava ulatuses (omanud politseiteen. kutsetunnistuse) 28 konstaabli kohustetäitjat ja teisi ametnikke 57; üldse on saanud tunnistuse 687 isikut. Kõik nad on määratud vastavatele teenistuskohadele.

Neist on teenistusest lahkunud: kõrgema klassi lõpetajaid — 25 (neist 9 surnud või lahkunud oma soovil) ja alama klassi lõpetajaid — 68 (neist oma soovil 22, haiguse ning surma läbi 9).

Edasi on jõudnud teenistuses: kõrgema klassi lõpetajaist 37 ametnikku (neist 2 krim.-pol. abikomissariiks, 5 politseikomissariiks, 6 abikomissariiks, siis assistentideks eripolitseis jne.). Alama klassi lõpetajaist on avansseerunud 63 ametnikku (van.-kordnikuks, allkonstaabliks jne.), neist 11 konstaabliks.

Uute ametnikkude ettevalmistuse kõrval on koolis korraldatud veel mitmesuguseid kursusi, arvult 11: 1925. a.: 1) täienduskur-

sus poliitilise politsei ametnikele 35 osavõtjaga, 2) erikursus kriminaalpolitsei ametnikele — registreerijaile 21 osavõtjaga. 1926. aastal: 1) kursus politsei kehakasvatuse instruktoreile 21 osavõtjaga, 2) konstaablite kohustetäitjaile ettevalmistuskursus 39 osavõtjaga. 1927/28. a.: 1) täienduskursus kehakasvatuse instruktoreile 13 osavõtjaga, 2) eri-täienduskursus politseikomissarele ja kriminaalpolitsei komissarele ja abikomissarele 41 osavõtjaga. 1928/29. a.: lühike erikursus endakaitse ja esmaabiandmise alal Tallinna välispolitseile terves koosseisus. 1929/30. a.: 1) laskeinstruktorite kursus 23 osavõtjaga, 2) kursus kehakasvatuse instruktoreile 15 osavõtjaga. 1930. a.: täienduskursus kehakasvatuse instruktoreile.

Kooli personaali ja lektorite sulest on ilmunud juba koguke kutsekirjandust:

1) E. Metsalt „Administratiiv- ja finantsteaduste käsiraamat“, 2) A. Liidult „Kuritegude jälgimine“, 3) G. Muikmanilt „Püstol Browningu kirjeldus“, 4) G. Muikmanilt „Saksa vintpüssi kirjeldus“, 5) G. Muikmanilt „Laske-eeskiri politseirelvadele, 6 ja 7) E. Metsalt „Tallinna juht“, I ja II väljaanne, 8) B. Nykänenilt ja H. Tannilt „Liikumise keerises“ — õpetusi noorsoole liikumishädaohtudest“, 9) H. Tannilt „Jiu-jitsu — nägematu relv endakaitseks“, 10) „Rahukohtu nuhtlusseadus“, tõlge venekeelest ühes seletustega, 11) A. Liidult „Isikukirjeldus“, lühendatud väljaanne.

Kehakasvatuse alal on politseikool katsunud pakkuda kõike, mis meie oludes võimalik. Kõigepealt on koolis viidud läbi järjekindel ja süstemaatiline õpetus sellel alal ja eriti rõhutatud endakaitset, et politseinik võiks saada läbi võimalikult relvata. On korraldatud kursusi instruktoreile kehakasvatuse alal, kes kohal arendavad algatatud tööd koolis. Nii on tekkinud juba igas prefektuuris spordiringid, kes arendavad kehalist kasvatust kohtadel ja edendavad ka rekordsporti. Selle tagajärjel võib politseipere väarikalt esineda avalikel võistlusil ja politseinike hulgast on võrsunud nimekaid sportlasi.

Nii seline tegevus. Jääb loota, et koolile võimaldatakse rahu-likult töötada edaspidigi ja arendada politsei teenistusoskust ning viia see tarvilisele kõrgusele. Selles mõttes on tööd veel küllalt.

Maaomavalitsused Lätis.

Oskar Angelus.

Praegu, kus meil ühenduses vallaomavalitsuse seaduse väljatöötamisega ja üldise kokkutõmbamise ja kokkuhoiu poliitikaga on päevakorraks kerkinud maaomavalitsuste ümberkorraldamise või isegi likvideerimise küsimus, on soovitatav vaadelda, kuidas on talitanud maaomavalitsuste suhtes meie naabrid. Soome ei paku erilist huvi,

sest seal pole üldse maaomavalitsusi; on küll töötatud välja uus seadus, mis näeb ette maaomavalitsuste ellukutsumise, see eelnõu olevat aga asjale lähedalseisvate isikute seletuse järgi esialgu pandud kalle alla, kuna eelnõu vastuvõtmine ja maaomavalitsuste ellukutsumine olevat seotud liiga suurte kuludega, mida praegusel majanduslikult kehvajal olevat raske kanda. Näib igatahes, et omavalitsustegelased ise seda seadust ei poolda, et seadus on rohkem poliitikameeste töö vili. Maavalitsuste asemel katsutakse arendada valdade sihtühingute asutamist ja arendamist.

Hoopis teistsugune on asi Lätiga. Kuna Soome olud nii mitmestki küljest meie omadest tunduvalt erinevad, on Läti olud ka maaomavalitsuste korraldamise osas enam-vähem samasugused nagu meil.

Maaomavalitsuste küsimus on iseseisvuse aastail algusest peale olnud Läti seadusandluse valulapseks. Nende organiseerimise kallal on tehtud hulk katseid; arvata võib, et praegune kord, mis pandi maksma 1927. ja 1928. aastal ja mis üldiselt rahuldab, jääb esialgu enam-vähem püsima.

4. detsembri 1918. aasta seaduses, mis oli nimelt ja sisult ajutine, oli nähtud ette maanõukogude instituut, mille peaülesandeks oli järelevalve vallaomavalitsuste üle ja nende tegevuse ühtlustamine. Need maanõukogud koosnesid kahest vallanõukogude esindajast ja ühest valitsuse esindajast; viimase alla kuulus järelevalve maanõukogu tegevuse ja asjaajamise üle. Nähtavasti kuulusid sel ajal nõukogu kompetentsi küsimused, mis meil ja hiljem ka Lätis olid maaomavalitsuse lahendamata.

See ajutine seadus muudeti maanõukogude osas (ta käis ka vallaomavalitsuste kohta) juba 20. septembril 1919, mil võeti vastu uus kord. Maaomavalitsused konstrueeriti uue seadusega analoogiliselt sellele, kuidas olid konstrueeritud vallaomavalitsused: maanõukogu kõrval seati sisse ka maavalitsus. Maanõukogu ise ei koosnenud enam üksikute vallanõukogude otsekohesest esindajaist, vaid isikuist, keda need esindajad proportsionaalse valimissüsteemi alusel valisid ja kelle arv kõikus 15. ja 24 vahel. Maavalitsus koosnes 20. sept. 1919 seaduse järgi viiest liikmest: valitsuse poolt nimetatavast esimehest ja neljast maanõukogult valitavast liikmest. Maavalitsus oli maanõukogu täidesaatvaks organiks, kusjuures juba siis pandi põhimõtte maksma, et esimees, eesistuja, peab valvama maavalitsuse seadusliku tegevuse üle, milleks tal oli õigus maavalitsuse otsuste täitmine seisma panna, mis olid seadusvastased, või mis käisid maanõukogu otsuste vastu. Sama seadusega laiendati ka tunduvalt maaomavalitsuse kompetentsi ja anti neile juure hulk uusi ülesandeid, eriti hoolekande ja tervishoiu aladelt.

1919. aastal loodud kord püsis võrdlemisi kaua, kuni 30. juulini 1923, mil võeti vastu maaomavalitsuste likvideerimise seadus; selle seadusega määrati maaomavalitsused likvideerimisele, mis pidi läbi viidama hiljemalt 1924/1925 eelarve-aasta lõpuks, s. o. 1. apr. 1925.

Kuid asi võttis siiski teise, vähem kurja pöörde maaomavalitsustele. 25. märtsi 1924 aasta seadusega otsustati likvideerimine

seisma panna ja likvideerimiskomisjonidele anda kõik maaomavalitsuste kohused ja õigused; need likvideerimiskomisjonid koosnesid ühest siseministeeriumi esindajast, kes oli ühtlasi komisjoni esimeheks, ja kahest valdade ja alevite nõukogude poolt valitud liikmest.

Sellele lisaks võiks veel tähendada, et ühes Läti osas, Latgalias, maksis veidi erinev kord. Seal jätkasid nimelt oma tegevust Kerenski ajal valitud maaomavalitsuse institutsioonid. 30. aprilli 1920. a. seadusega seati ka Latgalias sisse maaomavalitsused üldistel alustel, mis mõnes asjas aga siiski veel erinesid teistest maaomavalitsustest; nende erinevustel ei saa peatuda, kuna see liig kaugele viiks. Viimane maaomavalitsuste kohta käiv seadus laiendati täies ulatuses ka kõnesoleva Läti vabariigi osa peale.

1927. ja 1928. aasta seadused muudavad siis viie n d a t k o r d a Läti iseseisvuse ajal maaomavalitsuste struktuuri ja ülesandeid, mis tohiks õige palju olla selle lühikese aja jooksul.

Praegu Lätis maksva seaduse järgi täidab maaomavalitsus järgmisi ülesandeid: a) hoolitseb maakonna heaolu eest, täites neid vallaomavalitsuste peale pandud kohuseid, mida viimased üksikult täita ei suuda või aga otstarbekohaselt täita ei taha; b) kooskõlastab maakonna vallaomavalitsuste tegevust ja peab selle üle järelevalvet nii seaduslikkuse kui ka otstarbekohasuse seisukohalt; d) täidab kõiki teisi seadustega maaomavalitsuse peale pandud ülesandeid (§ 2).

Maaomavalitsuse *organiteks on*: maavalitsus ja revisjonikomisjon. Maavalitsus koosneb esimehest, kelle määrab kohale siseminister tsiviilteenistuse seaduse reeglite põhjal, ja kahest või neljast liikmest. Esimees seisab siseministeeriumi omavalitsuste departemangu teenistuses ja saab palka selle departemangu normide järgi. Maakondades, mille elanikkude arv ulatub kuni 60.000, valitakse kaks maavalitsuse liiget, maakondades aga, kus elanikke on üle 60.000, valitakse neli liiget. See valimine sünnib samuti nagu revisjonikomisjoni liikmete valimine — kolme aasta peale üldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Osa võtta neist valimistest võivad kõik, kellel on õigus võtta osa vallanõukogude valimisest. Maavalitsuse liikmetele määrab palga siseministeerium kooskõlas riigiametnikkude palgatariifiga ja teiste tasumääradega.

Maavalitsus on eriti kohustatud: a) juhatama maakonna majandust, valitsema maakonna asutusi ja varandusi; b) kokku seadma maakonna eelarve; c) kokku seadma ja esitama revisjonikomisjonile aruanded eelarve täitmise üle, ülevaated kassa ja varanduse seisukohta ja aru andma üldse oma tegevusest; d) teenistusse võtma ja sellest vabastama ametnikke ja neile palka määrama; e) otsustama maakonna kapitalide ja varanduste üle, samuti liikumata varanduse omandamise, võõrandamise ja kasutamise üle; f) määrama vajaduse korral toetusi ja laenusid valdadele, seltskondlikele organisatsioonidele ja üksikuile isikuile, g) otsuseid tegema ühingutesse ja kooperatiividesse astumise üle; h) valima seaduses ja vastavais instruksioo-

nes ettenähtud komisjone, üksikuid komisjoni liikmeid ja esindajaid; i) välja andma sundmäärusi; k) läbi vaatama ja kinnitama ehitusprojekte tihedalt asutatud kohtades; l) korraldama maksude ja kohustuste täitmist maakonnas; m) andma volitusi asjade ajamiseks kohtus ja teisteks toiminguteks; n) andma kohtutele ja teistele asutustele nõutud seletusi (§ 11).

Maavalitsus otsustab seaduse piirides maakonna heaolu ja majanduse küsimusi. Selleks maavalitsus: a) hoolitseb hariduse eest koolis ja väljaspool kooli; b) hoolitseb tervishoiu ja taudide vastu võitlemise eest; c) hoolitseb ühiskondliku hoolekande eest; d) toetab põllumajandust, tööstust ja kaubandust; e) toetab ühistegevust; f) hoolitseb vajaduse korral ühiskondlikkude tööde organiseerimise eest maakonnas; g) organiseerib kinnitamisest tulekahju, rahe, uputuse ja teiste sarnaste õnnetuste vastu ja abiandmist sarnaseil juhtumel; h) hoolitseb juriidilise abiandmise eest maakonna elanikkudele; i) hoolitseb agronoomilise abiandmise eest ja k) toetab ehitamist (§ 12).

Ühe sõnaga, Läti maavalitsus täidab praegu üldiselt samu ülesandeid, mis meil maavalitsus ja -volikogu kokku.

Väga tähtsa osa seadustest moodustab muidugi osa, mis kõneleb maavalitsuste võimupiiridest vallaomavalitsuste kohta. Vallaomavalitsuste tegevuse üle järelevalve pidamiseks ja selle tegevuse ühtlustamiseks maavalitsus: a) kinnitab üksikud, vallaomavalitsuste seaduses (§ 107) loeteldud vallanõukogude otsused (näit. liikumata varanduse omandamise ja võõrandamise, pantimise ja vahetamise üle; valla erikapitalide kasutamise üle ettenägematuteks kuludeks; lepingute üle, mis on sõlmitud rohkem kui ühe aasta peale, kui nende järgi makstaolev summa ületab $\frac{1}{4}$ valla aasta-eelarvet; osavõtmise üle ettevõtetest, kui see on seotud varandusliku vastutusega ja ületab $\frac{1}{4}$ valla aasta-eelarvet; teede korrashoiu üle; vallaeelarve ja maksude normide määramise üle; korralduste üle, mis käivad kaubandus-tööstus-ettevõtete kohta; trahteriasutuste avamise üle); b) annab välja siseministeeriumi nõusolekul instruksioone vallanõukogudele, -valitsustele ja revisjonikomisjonidele; c) määrab ja ühtlustab maakonna toetusnormid töövõimetele ja haigeile; d) otsustab kaebuste üle, mis antud vallanõukogude ja -valitsuste otsuste peale; e) vaatab läbi vallaomavalitsuste organite otsused ja tühistab neid, kui nad on seadusvastased või ebaotstarbekohased; g) peab järelevalvet vallaomavalitsuste organite tegevuse üle siseministeeriumi poolt kinnitatud instruksiooni põhjal ja teatab ettetulnud seadustest ülestumistest kohtuvõimudele; h) otsustab vallaomavalitsuste ametisikute ja tegelaste kohtulikule vastutusele võtmise üle seadusest ülestumise puhul ja ametaliste kuritegude juhtumistel, samuti ka ajutiselt ametist tagandamise küsimusi sarnastel kordadel kuni kohtuotsuseni; i) otsustab vallaomavalitsuste ametisikute karistamise üle distsiplinaarkorras lohakuse või ametikohuste täitmise viivitamise eest, kusjuures karistuseks võib olla märkus, hoiatus või rahatrahv mitte üle 20 lati (§ 13). Maavalitsuse otsuste peale võib

vallaomavalitsus (samuti ka asjast huvitatud isikud või asutused) kaevata administratiivkohtu korras ühe kuu jooksul vastavale rahu-kogule (ringkonnakohtule), otstarbekohasuse seisukohalt tehtud ot-suste peale aga siseministeeriumile.

Kui mõni maavalitsuse liige paneb oma volitused maha, sureb, kaotab valimise õigused seadusjõusse astunud kohtuotsuse põhjal või puudub mittekaaluvail põhjusil kolmest koosolekust järgemööda (maavalitsuse korralised koosolekud peetakse vähemalt kaks korda kuus), asub tema asemele vastava kandidaatide nimekirja järgi järgmine kandidaat. Küsimust, kas maavalitsuse liikme poolt esitatud koosolekust puudumise põhjusi võib tunnustada küllalt kaaluvaiks, otsustab igal üksikul juhul oma-valitsuste departemang.

Õige tähtsat osa mängib maavalitsuste töös ja tegevuses esimees. Tema ülesannete hulka kuulub: kõikide maavalitsusele esitatavate asjade läbivaatamine ja ettekandmine valitsuse koosolekul, valitsuse otsuste täitmine (§ 29); vallaomavalitsustelt teadete nõutamine kõige üle, mis ühenduses vallaomavalitsuste tegevusega, vastavatele riigi-asutustele nõutud teadete edasiandmine (§ 31); maavalitsuse otsuste täitmise seismapanek, kui ta leiab otsused olevat vastolus seadusega, sellest siseministeeriumile teatamine ja samuti ka maavalitsusele sel-le järgmisel koosolekul (§ 34); vallaomavalitsuste organite seadus-vastaste otsuste ja korralduste seismapanek ja sellest teatamine maa-valitsusele vastava otsuse tegemiseks järgneval koosolekul (§ 35).

Revisjonikomisjon on kolmeliikmeline ja tema ülesandeks on revideerida maavalitsuse tegevust, mis sünnib revisjonikomisjoni ja maavalitsuse poolt vastuvõetud ning siseministeeriumilt kinnitatud instruksiooni põhjal. Maakonna revisjonikomisjonil on muu seas õigus revideerida vallaomavalitsuste tegevust. Ka revisjonikomis-joni suhtes on pandud maksma põhimõte, et mittekaaluvail põhjusil puudumine (kahest koosolekust järgemööda) toob endaga kaasa väljalangemise revisjonikomisjonist. Siin otsustab selle üle, kas puudumine sündis kaaluvail põhjusil või mitte, revisjonikomisjon ise.

Maaomavalitsuste tegevuse üle peab järelevalvet sisemini-sterium. Alljärgnevad maavalitsuse otsused täi-detakse ainult siseministeeriumi nõusolekul kes neid asju otsustab ka otstarbekohasuse sei-sukohalt: a) liikumata varanduse omandamise ja vöö-randamise, samuti laenude tegemise üle välismaal; b) siselaenu tegemise üle sarnase summa peale, mis koos kustutamata laenudega ületab poole aasta eelarve; c) naturaalkoormatiste ja maksude mää-ramise üle; d) maavalitsuse eelarve üle; e) laenu või toetuse üle maaomavalitsuse ettevõtetele, mis töötavad riigi rahaga; g) sund-määruste üle. Muud otsused kontrollitakse ainult seaduslikkuse seisukohast (§ 43).

Siseministeeriumil on õigus 14 päeva jooksul, protokollil ärakirja saamise päevast arvates (protokollil ärakiri tuleb ministeeriumile saata 7 päeva jooksul pärast koosolekut), seisma panna maaoma-valitsuste organite seadusvastased otsused; vastavad omaavalitsused

võivad siseministeeriumi otsuste peale kaevata administratiivkohtu korras. Nii et terves selles seaduses on läbi viidud põhimõte, et kaevata võib see omavalitsus (või isik ja asutus), kes leiab, et tehtud otsus on ülekohtune; ei kaeba järelikult mitte järeleva lve asutus nagu meil. Muidugi on siseministeeriumile jäetud ka otsekohe revideerimise õigus.

Muud tsiteeritud seaduse osad käivad eelarvete, tulude ja kulu-
de kohta ja praegusel küsimuse harutamisel ei ole tähtsad.

Puutub muidugi silma, et seaduses ei kõnelda aleviomavalitsus-
test, kuid see küsimus on Lätis väga lihtsaks tehtud. Kuni 1927. aastani anti 12 alevile linnaõigused ja 1928. a. esimesel poolel tehti veel ülejäänud 16 alevit linnadeks, nii et kokku on Lätis tekkinud iseseis-
vuse ajal 28 linna, ühtlasi ka k a o t a t u d k õ i k a l e v i d. Seetõttu muutusid ülearusteks ka ajutised seadused alevite kohta, mis samal 1928. aastal maksusetuks tunnustati.

Sellel seadusel on kahtlemata mitmed puudused; peapuuduseks peavad paljud lätlased ise maavalitsuste (samuti revisjonikomisjoni-
de) liikmete otsekohest valimist valimisõiguslike maakonna elanikkude poolt. On arusaadav, et sellega on toodud maavalitsuste tegevusse ja elusse ka praegusel kujul parteipoliitilisi m o m e n t e, kuna, näiteks, juhul, kui maavalitsuse liikmete valimine sünniks vallavolikogude liikmete poolt, need momendid enam-vähem ära kaoksid.

Üldse aga olevat seadus toonud hulk paremusi, seda toonitasid mulle Riias viibimise ajal läinud sügisel mitmed omavalitsustegelased. Suureks plussiks olevat osutunud eelarvete kinnitamise kord järeleva lve asutustelt, mis olevat võimaldanud üldse omavalitsusküsimusi ühtlasemalt koraldada ja olevat aidanud likvideerida hulk väärnähtusi omavalitsuste elus. Olgu tähendatud, et uus Läti linnaseadus, mis vastu võeti alles läinud aasta oktoobrikuus, võtab omaks paljud põhimõtted (muu seas ka eelarvete kohta), mis väljendatud maaomavalitsuste seaduses.

Meil oli maaomavalitsuste küsimus veel hilja ajani ainult puht-
poliitiline küsimus ja neid isikuid, kes katsusid kõnelda või kirjutada maaomavalitsuste reorganiseerimise (või isegi likvideerimise) küsimusest, armastati tempeldada omavalitsuste vastasteks üldse. Need ajad on möödumas ja ka meil saab maaomavalitsuste küsimusest aegamööda see küsimus, mis ta tõelikult peab olema: majanduse ja otstarbekohasuse küsimus. Kas maaomavalitsused jäävad või mitte, kui nad jäävad, mil kujul tuleks neid jätta, on muidugi väga laia ulatusega ja suure tähtsusega küsimused, kuid nad peaksid olema kõik muu aga mitte parteipoliitilised küsimused.

Piirivalve tegevusest 1930. aastal.

J. Paul.

Piirivalve laiaulatuslisest ja mitmekesisest tegevusest põhjaliku ülevaate andmine ei ole käesoleva kirjutise eesmärgiks. Siinkohal tahaksin peatuda vaid ühe ala juures, nimelt salakaubitsemise ja selle vastu võitlemise juures merepiiril. Sest just merepiir omas möödunud aastal erilise tähtsuse. Suurem kui kunagi varem oli siin salapiirituse sissevedu. Salapiiritusest oli juttu igapäev nii ajakirjanduses kui seltskonnas. Ta kajastus kõikjal — isegi filmiti Loksal „Kire lainetena“. Ühenduses meie oma piirituse läbimüügi vähenemise küsimusega oli salapiirituse probleem tõsiselt kaalumisel valitsuse ringkonnis.

Kuidas sünnib alkoholikaupade salavedu? Odavahinnaline Kesk-Euroopa riikide piiritus (en gros müügil 2.25 S. mrk. liiter) laaditakse peaaesjalikult Kiilis ja Danzigis suurematele laevadele ja tuuakse Soome lahte. Siin seisavad piirituselaevad, n. n. emalaevad, väljaspool meie ja Soome tolli kontrollvööd ja saadavad kauba maale kas laeva oma kiirpaatidel või piirituse järele sõitjate salakaubitsejatega, kes selle toimetavad randa.

Püüdes maha suruda alkoholiga salakaubitsemist Balti merel, sõlmiti Soome algatusel juba 1925. aastal alkoholikaupade salaveo vastu võitlemise konventsioon. Selle konventsiooniga on ühinenud Eesti, Soome, Saksa, Taani, Läti, Leedu, Norra, Poola, Danzigi vabalinna, Rootsi ja N.-Vene. See konventsioon ei võimalda lepinguosaliste riikide lippu kandvatel laevadel teotseda salakaubitsemisega Balti merel. Ta on aga maksev ainult eelpooltähendatud riikide kohta. Et kaitsta end konventsiooni reeglite kohaldamise eest, on piirituselaevad võtnud riikide lipud, mis väljaspool kokkulepet. Nii seisavad piirituse emalaevad Soome lahes mitmesuguste kaugete riikide lippude all, nagu Ungari, Čehhoslovakkia, Türgi, Kreeka, Prantsuse, Persia, Panama jne. Konventsiooniga määratud 12-meremiililine kontrollvöö ei ole nendele takistuseks. Laevad kasutavad merevabaduse põhimõtet ja seisavad n. n. vabal merel, vöös, mille peale ei ulatu alkoholikaupade salaveo vastu võitlemise konventsiooni määrused. Rahvusvaheline vaba meretee, millele ei laiene üldkonventsioon, on Soome lahes täpselt kindlaks määratud erikokkuleppel Soome-Eesti ja N.-Vene vahel (R. T. nr. 6 — 1927.).

Kui piirituse emalaevade omanikud või nende juhid seisavad vabal merel „ausate“ kaupmeestena ja seadus nendele külge ei hakka, siis need, kes toimetavad piiritust emalaevadelt salaja rannikule, on salakaubitsejad, keda taga aetakse, tabatakse ja karistatakse. Need salakaubitsejad on sunnitud teotsema äärmiselt ettevaatlikult, et hoiduda ametivõimude kätte sattumisest, vangistusest ja rahatrahvist. Kuid arvesse võttes, et piirituse-emalaevadelt võib saada välispiiritust 37—40 senti liiter, seda aga rannal saab realiseerida kuni 2 krooni ja rohkem liiter, meelitab see paljusid elukutseliselt salakaubitsemisega teotsemisele, riskeerimisele ja sünnib isegi tulevahetusse astuma piirivalvega.

Tähendaksin siin siiski, et sellest suurest piiritusekvantumist, mis igal aastal tuuakse Balti merre, suurem osa läheb keeluseaduslikku Soome ja väike protsent meile. Meile emalaevadelt mootorpaatidega toodavad piirituselaadungid on harilikult 200—500-liitri- lised, harukorral ulatub see 1000—1500 liitriini.

Millised on need raioonid, kus salapiiritus liigub? Piirivalve raioonide poolt tehtud tabamised näitavad ühtlasi ära neid piirkondi, kust kaudu salavedu on sündinud ja peamiselt sünnib. Ülevaatlik- kuse mõttes olgu toodud järgnev tabel:

Salapiirituse tabamine piirivalve raioonides
1930. a.

Raiooni nimetus.	Tabamiste arv.	Piirituse liitrite arv.
Tallinn	114	8819,06
Loksa	114	4623,50
Võsu	28	3821
Pärnu	36	3278,72
Jägala-Jõesuu	55	2528
Paldiski	36	1794,63
Vahilaev „Kõu“	5	1047
Narva-Jõesuu	9	1040
Kuresaare	48	730
Purtse	10	726,5
Haapsalu	13	479,33
Kunda	23	323,75
Orisaare	17	193,15
Hiiumaa	6	179,25
Ruhno saarel	1	1200
Kokku	515	30.783,89

Nagu sellest näha, on Tallinn ja tema lähem ümbrus salapiiri- tuse liiklemise poolest esikohal. See on ka täiesti loomulik, sest piiritust ei vaja mitte ainult ranna kalur, vaid just äritegemise ots- tarbel on teda vaja toimetada turule, ja peaturg endastmõistetavalt on Tallinn. Kuulus salapiirituse veo poolest on Loksa raioon. Salapiirituse liiklemise ja tabamise raioonid ei piirdu aga ainult mererannaga meie põhjapiiril, vaid tungitakse peale ka lääne poolt, kuigi võrdlemisi nõrgemal kujul. Erilist elavust sel alal näitas Pärnu raioon, kus möödunud aastal salapiiritust tabati 36 juhul kokku 3278 liitrit.

Kuidas kujunes salapiirituse tabamine kuude järgi, selleks järgnev tabel:

Salapiirituse tabamine kuude järgi 1930. a.

	Tabamiste arv.	Piirituse liitrite arv.
Jaauuaris	26	1187
Veebruaris	12	1375

Tabamiste arv. Piirituse liitrite

		arv.
Märtsis	14	582,75
Aprillis	34	1165,88
Mais	49	2846,63
Juunis	73	4334,60
Juulis	50	2089,75
Augustis	72	5672
Septembris	70	3664,25
Oktoobris	48	2144,95
Novembris	32	4057,58
Detsembris	35	1713,5

Kokku 515 30.788,89

Salapiirituse liiklemine talvekuudel on soigus. Meri ja rand on kinni külmunud. Sünnib ainult varem kohaletoiimetatud, rannavetes ja rannas ärapeidetud tagavarade realiseerimine ja ettevalmistamine uueks hooajaks. Mai-, juuni- ja juulikuus, mil ööd valged ja rannaelanikud seotud põllu- ja heinatöödega, on vedu raskendatud ja harilikult vähem. Möödunud aastal oli siiski ka suvekuudel märgata elavust. Augustikuust algab igal aastal hooaeg ja kestab kuni detsembrini, või ajani, mil rand kinni külmub.

Kui möödunud aastal palju räägiti salapiiritusega maa üleujutamisest, siis tekib küsimus, kas ulatub salapiiritus ka sisemaale. Jah. Kuid jutt üleujutamisest on liialdus, nagu on liialdus ühes lehes ilmunud kirjutis Võsu vägevast rannast, kus miljoneid liitreid piiritust puudeladvus peituvat ja kust see kaup üle maa laiali valguvat. Piirivalve võim ei ulatu sisemaale. Siin on piirivalvel abiks politsei- ja aktsiisiametkond, ka kaitseliidu pere on annud oma kaasaabi. Ja kui meie ajalehist lugesime piiritusetabamistest rannikul, siis kuulsime selle sisemaal liiklemisest väga vähe. Vähe sellepärast, et teda ei ole nimetamisväärne arvul.

Salapiirituseveole piiri panemine oli tõsiselt kogu aasta päeva- korral. Kohtu- ja siseministri algatusel võeti tarvitusele rida abinõusid, mis aitasid mõjuvalt maha suruda piirituse salavedu ja seda vähendada. Seaduse eelnõud, mis esitati Kohtu- ja Siseministri poolt Valitsuse kaudu Riigikogule ja vastuvõtmist leidsid, väärivad tõsist tunnustamist võitlusvahenditena salaveo takistamiseks. Vääriliselt, tekkinud olukorra nõuete kohaselt, aitasid siin kaasa politsei ja teised vastavad ametkonnad.

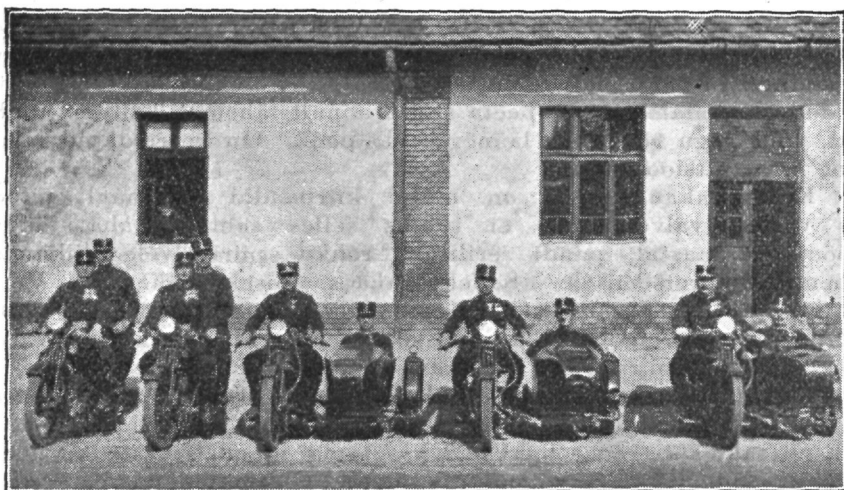
Meie suur merepiiri ulatus aetas tõsiseid raskusi piirivalve koosseisule otsekohese valveteenistuse kandmisega sulgeda piir salakaubaveole. Peab tähendama, et meeste võitlustahe ei olnud mitte väike ja just ööd-päevad vahetpidamata väljas olles takistati salakaubavedu, tabati salakaubitsejaid ühes piirituse ja veoabinõudega, peeti nendega tulevahetust. Isikliku koosseisu moraalne väärtus on siin suurima tähtsusega. Ennastalgav kohusetruudus, ausus ja õiglus on esimesed nõuded. Meie majandusline seisukord ei luba suurendada koosseisu ja see võib olla ei tasuks kulused. Ole-

masolevate vilunud meestega on suudetud palju ära teha. Valvevõrgu korraldamine, uute postide avamine, meeskonna kõvendamine on leidnud ja peab alati leidma aset seal, kus olukord dikteerib ette jõudude koondamise. Ei peeta silmas ainult lähemat Tallinna ümbrust, vaid kogu randa ka lääne ja ida pool. On korraldatud laialdane informatsioonivõrk.

Kui salakaubitsejail on merel kiirpaadid ja maal autod, siis vastav valveaparaat ei tohiks selles suhtes maha jääda. Möödunud aastal pandi erilisel rõhku piirivalvele liikumisvahendite muretsemisele. Selleks raha saamiseks vähendati Vene piiril isegi teenistusetasusid ametkonnale. Riigikogu poolt vastu võetud kiirujuvabinõude liikumise seadusega seati sisse kõvem valve meie randa salapiiritusega varustavate kiirpaatide liikumise üle.

Kuna varem salakaubitsejailt äravõetud veabinõud oksjonil maha müüdi, kusjuures nad uuesti isikute kätte langesid, kes neid endiselt salakaubaveoks hakkasid kasutama, muudeti vastavalt maksev tolliseadustik, mis võimaldab salakauba veabinõudena konfiskeeritud liikumisvahendeid ilma oksjonita piirivalvele üle anda. Sel teel on piirivalve rikastunud mootorpaatidega ja praegu ootavad kohtuotsust mitu konfiskeeritud autot.

Salakauba tabamise vastu huvi äratamise mõttes on esinetud autasurahade suurendamise kavaga, mille järgi saaksid salakaubatabajad ja kõik ülesandjad suuremat autasu, kui see praegu on võimalik maksva seaduse järgi. On asunud kurja juure kõrvaldamisele: karistatakse mitte ainult vähemaid vendi, vaid suuri salakaubitsejaid, kes seda organiseerivad. Kaitseseisukorra seaduse alusel on Kohtu- ja Siseministri poolt välja saadetud oma alalisest elukohast rida salakaubitsejaid. Välismaalasil — salapiirituseveo organiseerijail on sissesõit keelatud. Kohtu- ja Siseministri poolt on esitatud Riigikogule seadus, mille järgi suurendatakse karistust salakaubavedajaile, kusjuures on nähtud ette karistusena ka nende väljasaatmine oma alalisest elukohast 50 km. kaugusele kuni 5 aastani. Siin on tähelepanu vääriv norm, et karistuse alla langevad ka need, kes kihutavad teisi salakaubaveole või neile salakaubaveos kaasa aitavad. Kõik need ja palju teisi abinõusid, mis salakaubitsemise ärahoidmiseks maksva pandud, ja seadused, mis praegu väljatöötamisel, aitavad kindlasti maha suruda salapiiritusevedu.

Budapesti politsei mototsüklistide osakond väljasõidul.

Spordi afaht.

Eelseisvaist ühiseist üleriiklikest kaitseorganisatsioonide vahelisist suusatamisvõistlusist.

E. Klumberg.

20. dets. 1930. kaitsevägede staabis tulid kokku kaitseväge, kaitseliidu, politsei ja piirivalve spordiala esindajad ühiste suusatamisvõistluste korraldamise asjas. Koosolekul otsustati ühel häälel korraldada kolmandad ühised üleriiklikud kaitseorganisatsioonide vahelised võistlused suusatamises.

Võistlused otsustati pidada 19.—22. veebruarini s. a. Viljandis. Viljandi ümbrus oma mitmekesise maastikuga võimaldab edukalt viia läbi suusatamisvõistlused. Ka ehitati möödunud suvel Viljandisse kaitseväge ja kaitseliidu ühisel jõul ajakohastele nõuetele vastav suusahüppemägi, mis sel puhul võimaldaks suusasportlasil demonstreerida suusahüppeid. Samuti on Viljandi juurepääsult ja võistlejate korteritesse paigutamisel kõigile organisatsioonile vastuvõetav.

Ühiseks võistlusmaaks otsustati võtta senise 25 km. asemele 30 km. Selle võistlusmaa sisseviimine oleks soovitatav seetõttu, et rahvusvahelisel võistlusil ei harrastata 25 km. suusatamisvõistlust, ja meie suusasportlaste üldine tasapind on juba niivõrd arenenud, et võimaldub siirduda pikemale maale, mis vastab rahvusvahelisele määrusile, nagu seda on 30 km. Ühist võistlust otsustati pidada 22. veebruaril, võimaldades seega suuremale pealtvaatajaskonna arvule võistluste jälgimist. Lähe (start) oleks rahvusvaheliste määrus-

te järgi, s. o. 2—4-meheliste gruppide kaupa. Hr. Riigivanema nimelise rändauhinna peale võistlemiseks arvestatakse 25 esimesele kohale tulijaga kogu võistlejate arvust. Hr. Riigivanema nimelise rändauhinna võidab see organisatsioon, kes omandab esimese kahekümneviie koha hulgas kõige rohkem punkte. (Esimene koht annab 25 p., II — 24 p. ja viimane 1 punkti. Peeti soovitavaks igale organisatsioonile ühisele 30 km. suusatamismüistlustele panna välja individuaal-auhind väärtusega kuni 30 kr. Esimesele kohaletulijale paneb välja individuaal-auhinna kaitseväge, teisele — kaitseleit, kolmandale — piirivalve ja neljandale — politsei.

Eelnimetatud müistluste puhuks otsustati anda välja trükitud müistluskava. Müistluskavas leiduks müistluste ajad, 30 km. suusajooksu tee skeem jne. Müistluskava seab kokku ja annab välja müistlusi korraldav komisjon.

Üleriiklike suusatamismüistluste aupresiidiumi otsustati paluda Riigivanem, Kaitseminister, Kohtu- ja siseminister, kindral Laidoner, kindral Tõrvand, kindral Roska, kolonel Kurvits, politseivalitsuse direktor Reiman, Viljandi linnaapea ja Viljandi maavalitsuse esimees.

Ühise 30 km. suusatamismüistluste kohtunike kogusse otsustati paluda: kindral Tõrvand, kolonel Traksmann, kolonel Maide, kolonel Engman ja politsei abidirektor J. Sooman. Müistlusi korraldavas komisjoni valiti: esimees — major O. Janson kaitseväest; sekretär — ltn. E. Lepp kaitseleitidust; liikmeteks — ltn. J. Luks kaitseväest, ltn. R. Reha piirivalvest ja instruktor E. Klumberg politseist.

Müistluste ajajaotus otsustati viia läbi järgmiselt: 19. veebruar. Kell 10.00 — kaitseväge 10 km. suustamine ajateenijaile, kell 11.30 — kaitsev. 10 km. suusatamine kaadrile, kell 13.00 — piirivalve 5 km. suusatamine. 20. v e e b r u a r: Kell 11.00 — kaitseväge jao orienteerumise suusatamine, kell 12.00 — politsei 5 km. suusatamine, kell 12.00 — piirivalve 10 km. patrullsuusatamine laskmisega. 21. v e e b r u a r: Kell 08.00 — kaitseleitidu 10 km. suusatamine üldklassile, kell 09.25 — kaitseleit. 5 km. suusat. „B“ klassile, kell 10.40 — kaitseleit. 5 km. suusat. vanade klassile, kell 11.30 — kaitseleit. 4 km. suusat. noortele, kell 12.30 — kaitseleit. 3 km. suusat. naiskodukaitsele, kell 14.00 — kaitseleit. 10 km. patrullsuusatamine laskmisega. 22. v e e b r u a r: Kell 10.00 — ühine kaitseväge, kaitseleitidu, piirivalve ja politsei 30 km. suusatamine, kell 15.00 — suusahüppemäel hüpete demonstreerimine.

Müistlustele on umbkaudselt loota järgmine arv suusatajaid: kaitseväst 150, kaitseleitidust 200, politseist ja piirivalvest kummastki umbes 25 meest, seega kokku umbes 400 osavõtjat. Peale selle on kaitseväel ja kaitseleitidul kavatsus paluda müistlustele suuremal arvil Soome kaitseväge ja kaitseleitidu suusatajaid, sest soomlaste viibimine eelmistel üleriiklikel müistlustil Rakveres andis meie suusatajaile palju õpiseid ja hoogu suusatamisspordis.

Ametlik osa.

Politseivalitsuse direktori käsukirjaga 30. dets. m. a. nr. 25

on Viljandi-Pärnu prefektuuri konstaabel Jaan Juhkamson vabastatud ametist oma palvel tervislistel põhjustel, arvates 1. jaan. 1931. a.

Viljandi-Pärnu abiprefektuuri konstaabel Tõnis Riis on vabastatud ametist oma palvel tervislistel põhjustel, arvates 1. jaanuarist 1931. a.

Politseivalitsuse direktori käsukiri 8. jaan. s. a. nr. 27.

Tartu-Valga prefektuuri konstaabel Otto Liis on vabastatud ametist oma palvel tervislistel põhjustel, arvates 1. jaanuarist 1931. a.

Politseikooli kõrgema klassi kursuse lõpetanud Paul Klaar on määratud konstaabliks Viljandi-Pärnu abiprefektuuri koosseisu, arvates 1. jaanuarist 1931. a.

Piirivalve valitsuse ülema käsukirjaga 5. jaan. s. a. nr. 3

on Peipsi jaoskonna Võõpsu raiooni ülema k. t. leitnant Juul kinnitatud sama raiooni ülemaks 1. jaanuarist s. a.

Piirivalve valitsuse ülema käsukirjaga 8. jaan. s. a. nr. 4

kinnitatakse ametisse piirivalve ohvitseride aukohtu valimiskoosolekul 18. dets. 1930. a. valitud aukohus järgmises koosseisus: kolonelleitnant Engman, major Särev, kol.-leitn. Servel, major Tõnso ja major Viilip; tagavaraliikmeteks: majorid Paul ja Lüüs.

Politseivalitsuses on registreeritud:

1) Ajakiri „Sõnapiilt“, hakkab ilmuma Viljandis, üks kord nädalas; väljaandja — Sakala Kirjastusühing, asukoht Viljandis; vastutav toimetaja — Aleksander Andrese p. Loorits.

2) Ajakiri „Nauding“, hakkab ilmuma Tallinnas, üks kord kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja Henrik Villemi p. Saar.

3) Ajakiri „Хлысть“, hakkab ilmuma Narvas, üks kord kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Stepan Sergej p. Sergejev.

Küsimusi ja kostmisi.

(„Eesti Politsei“ annab nagu varemgi sellel kohal kõigile tellijaile tasuta vastuseid; kui keegi tellijaist soovib vastuse saada enne järgmise numbril ilmumist, saadetakse sellekohasel soovil vastused ka kirjateel, kui on vastuseks juure lisatud 10-sendiline postmark; toimetuse jätab endale õiguse avaldada ka kirjateel juba saadetud vastused „Eesti Politseis“, kui küsimused on põhimõttelised ja üldhuvitavad.)

X. Küsimused: 1) Kas näeb praegune kord ette konstaablite tsiviil-nõudmiste täitmise suhtes raiooni piirkondi?

2) Kohtu poolt on määratud X. raiooni konstaabel täitma tsiviilnõude otsust. Kostjad elavad väljaspool X. konstaabli raiooni. Kas võib X. r. konstaabel ilmuda kostja elukohta otsust täitma, ja kas on õigus võtta sõiduraha?

3) Üks kostjatest elab X. r. konstaabli raioonis, kes osutub maksujõuetuks, kuid teine elab väljaspool raiooni, kas võib X. r. konstaabel ilmuda otsust täitma?

4) Kas võib kohalik konstaabel kohalikule vallavalitsusele täitmiseks saata igasuguseid tsiviilnõudmiste teateid sama valla piirkonnas elutsevatele pooltele kätteandmiseks, jaataval korral, missugusel alusel?

Vastused: 1) Vastus eitav. Iga politseiametnik toimib temale määratud tegevuspiirkonnas. Erandid sellest on nähtud ette Politseiasutuste kujundamise määruse (R. T. 177/178 — 1925) §§ 76 ja 77. Kuid ei seal ega mujal maksvates eeskirjades ei ole nähtud ette, et konstaablid võiksid täita tsiviilkohtu otsuseid väljaspool oma raiooni.

2) Vastus eitav, eelmise küsimuse puhul toodud kaalutlustel.

3) Vastus eitav, p. 1. puhul toodud kaalutlustel.

4) Kui niisugused asjad täitmiseks saadetud politseile, siis puudub alus nende edasiandmiseks vallavalitsusele kohaliku konstaabli poolt.

Sekretär. Küsimus: Kas perekonnaseisuametnikul tuleb abellujatelt leskedelt igal juhtumil nõuda vastelaste kohtu luba abiellumiseks, või on mõnel juhtumil võimalik lese abielu registreerida ka ilma vaestelaste kohtu tunnistuseta.

Vastus: Siseministeeriumi adm.-osak. ringkirja 12. IX 1927. a. nr.43 p. 13 põhjal tuleb leskedelt, kes teist või kolmandat korda abielluvad, nõuda vaestelaste (hoolekande) kohtu tunnistust selle kohta, et varandusline vahekord laste ja lese vahel on lahendatud, sest perekonnaseisuametnikul isiklikult puudub võimalus kindlaks teha, kas Balti eraseaduse § 278 ette nähtud varanduse jaotus on teostatud.

B. E. S. § 278. selgub, et vaestelaste kohtu tunnistust tuleb nõuda ainult nendelt uuesti abielluda soovijatelt leskedelt, kel on eelmisest abielust alaealisi lapsi. Sellest järgneb, et leselt, kellel eelmisest abielust ei ole lapsi, või kelle lapsed on surnud, või on juba täisealised, ei ole perekonnaseisuametnik õigustatud nõudma nimetatud vaestelaste kohtu tunnistust.

Ka välismaalastelt leselt, kellel alaealised lapsed, ei tule nõuda vaestelaste kohtu tunnistust. Selle aset täidab Perekonnaseisu seaduse § 48.põhjal nõutav diplomaatliku või konsulaaresitaja tunnistus, milles tõendatakse, et kavatsetava abielu sõlmimiseks ei ole takistusi välismaalase kodumaa seaduste järgi.

Lõpuks tuleb seletada, et vaestelaste kohtu tunnistust tuleb nõuda nendelt Eesti kodakondsusse kuuluvatelt alaealiste lastega leskedelt, kelle alaline elukoht abiellumisel territooriumil, kus maksev Balti eraseadus. Kuna Petserimaal ja Naroovatagustes valdades ei ole maksev Balti eraseadus, vaid Vene Seaduste Kogu X köide, milles ei ole ette nähtud B. E. S. § 278. sarnast normi, tuleb asuda seisukohale,

et Petserimaal ja Naroovatagustes valdades ei või abiellujatelt leskedelt nõuda vaestelaste kohtu tunnistust.

P. A. Küsimus: Kas omavalitsuse perekonnaseisuametnik võib nõuda perekonnakirjade korraldamiseks tarvilikud dokumendid usuühingu perekonnaseisuametilt või Kohtu- ja siseministeriumilt Perekonnaseisu seaduse § 20. II lõike alusel tasuta.

Vastus: Perekonnaregistri korraldamiseks tarvilikud dokumendid tuleb perekonnaseisuametnikul nõuda kodanikult (Per. s. § 6). Ei ole kodanikul vastavad dokumendid käepärast, nõuab k o d a n i k need vastavatelt asutistelt, tasudes sealjuures dokumendimaksu (R. T. 83 — 1928, 71 — 1930) ja usuühingu perekonnaseisuametile peale selle ka saatekulu, kui dokumendid tuleb saata postiteel.

Kui omavalitsuse perekonnaseisuamet võtab enda peale välja nõuda vastavaid dokumente, esineb ta vahetalitajana kodaniku eest, ning sellepärast tuleb tal ka asjaosaliselt kodanikult sisse kasseerida vastav dokumendimaks edasisaatmiseks asutisele, kellelt tunnistust nõutakse.

Ainult erandjuhtumel võib perekonnaseisuametnik perekonnakirjade korraldamiseks tarvilikke dokumente nõuda oma algatusel omavalitsuse nõudmisena tasuta. Näiteks, kui ei leidu asjaosalist kodanikku, kes maksu tasuks, kas põhjusel, et ta omavalitsuse piirkonnast teadmata kuhu lahkunud, vahepeal surnud, omavalitsuse hoolekandevaline jne. Niisugustel juhtudel tuleb aga, nagu Kohtu- ja siseministeriumi administratiiv-osakond seletanud, alati dokumendi nõudmiskirjas motiveerida tasuta nõudmist.

Kirjavastusi.

J. T. „Isiku tõestamisest ja registreerimisest uue seaduse ja määruse järgi“ kahjuks ei lähe.

H. V. Kirjatükk „Suguhaiguste vastu võitlemisest“ kahjuks ei lähe.

Välismailt.

Praktiline valgustusaparaat politseinikele.

Politseinikule on kõige hädaohtlikum, kui tema satub pimeduses kurjategija peale, kõnelemata sellest, et kurjategija tagaajamine pimeduses on täiesti võimatu. Seetõttu on muidugi väga tähtis politseinike varustamine elektrilampidega. Selge on, et parim on niisugune aparaat, mida saab kergesti käsitada, mis ei sünnita raskusi kandmisel ja mis valgustab tarvilisel kaugusel. Saksa politsei on hakanud viimasel ajal tarvitama n. nim. Faka käsihelgiheitjat, mis tõesti näib olevat praktiline ja kasulik. Aparaat on lihtsa konst-

ruktsiooniga, nii et ametnik saab ühe käega valgustada ja valgustust pealegi reguleerida. Helgiheitja on turule lastud kolmes suuruses: valgustamiseks 50, 80 ja 120 meetri peale. Valgustada võib laiemat või kitsamat maariba, olenevalt valgustaja soovist. Aparaat võib kergesti kinnitada võõrihma külge, nii et selle kaasaskandmine mingisuguseid raskusi ei sünnita.

Teedevõrk Venes.

Peale teiste küsimuste sünnitab Venemaal palju muret teede küsimus üldse ja maanteede küsimus eriti. 1929. aastal oli Venemaal kokku 22.000 jõuvankrit, missugune arv on muidugi äärmiselt väike selle suure riigi jaoks. Viieaastane kava näeb ette ka autode arvu suurt tõstmist ja teedevõrgu laiendamist ning kordaseadmist. On kavatsusel tõsta autode arvu 1932. aasta lõpuni 50.000 peale. Teedekomissariaadi valitsemisel on käesoleval ajal 50.000 km. teed, mis üldise tähtsusega. Sellest üldisest pikkusest aga on umbes pool täitsa kõlbmatu jõuvankrite liikumisele. Praegu läbiviimisel olev kava näeb ette ka nende teede ümberehitamist ja korraldamist, mis muidugi on väga suur ja väga raske ülesanne. Kui raske selle küsimuse korraldamine on, näitab kõige selgemalt see asjaolu, et teede korraldamiseks on muu seas vaja ehitada või korda seada üle 10.000 silla.

Uusimaid sisseseadeid Ühendriikide politseis.

Pennsylvania osariigil Ameerika Ühendriiges on juba 1905. aastast peale kasutada eriline reservkomando, kelle ülesandeks on kiiresti sinna jõuda, kus on abi vaja. See komando on oma suuremas enamuses ratsakomando, tema kasutada on ka hulk autosid. Aja jooksul on selgunud, et komando tarvitab kiirkirjutajaid, kes märksa lühendavad komando töid. Hiljuti otsustati võtta komando teenistusse 25 kiirkirjutajat, nii et igal komando osal on oma kiirkirjutaja. Algpalgaks on 1400 dollarit aastas, missugune palk tõuseb seitsmeaastase teenistuse järel vähemalt 2000 dollarini; kui kiirkirjutaja saab kõrgenduse, tõuseb ka palk. Nii saab, näiteks, seersant 2000 dollarit, kapten 3000 dollarit. Kiirkirjutajatel, kes soovivad sarnastena astuda politseiteenistusse, tuleb teha läbi neljakuuline kursus, kus võetakse läbi politseinikule tarvisminevad algteadmised ja siis veel mõned üldhariduslised ained, samuti ka sport. Programmi kuuluvad: viisakuse õpetus, seaduste tundmine, Pennsylvania osariigi maadeteadus, esimene abi haavatutele, tervishoid, distsipliin, siis edasi ratsasõit, akrobaatika, poks, Jiu-jitsu, ujumine ja laskmine.

Surmasõrmused.

Välismaail on viimasel ajal hakanud müügile ilmuma kõiksugused sõrmused, mis on varustatud väikeste noakestega. Kui vajutada sõrmusel ühele väikesele nupule, langevad välja kaks noakest, mil-

lede abil võib inimesi elukardetavalt haavata või isegi surmata, kui nugaodega lüüa meeleskohta jne. Nähtavasti on mõned inimesearmat-
tjad vabrikandid mõttele tulnud kasutada löökriistade kaasaskand-
mise keeldu, mis mõnel pool pannakse maksma mõne sündmuse pu-
hul, eriti demonstratsioonide ajal, kui on karta kokkupõrkeid de-
monstrantide ja vastudemonstrantide vahel. See idee pole muu
seas sugugi uus. Juba vanal ajal tunti sarnaseid sörmuseid, siis
talitati aga veel järjekindlamalt. Neid noakesi varustati mürgiga,
nii et inimene, keda haavati, igal juhul pidi surema, kui mürk sat-
tus verre, teiste sõnadega, kui löödi ka iseenesest mitteelukardetav
haav. Keskajal, mil mürgitamine eriti õitses, talitati veidi teisiti.
Sörmuseid varustati tühja kohtadega, kuhu pandi mürk, mida siis
parajal silmapilgul valati armsa külalise jooki. Sarnaseid sörmu-
seid võib praegugi näha paljudes muuseumides.

Välismaalased on kurjategijad!

Ameerika Ühendriigis on praegu kõva võitlus käimas välismaa-
laste vastu, mis on tingitud kohutavalt kasvavast tööpuudusest. On
muu seas kavatsusel teha välismaalastele registreerimine sundusli-
kuks ja sel puhul võtta kõikidelt välismaalastelt näpujäljed. See
mõte pole Ühendriigis uus, selle poolt on ikka olnud need amee-
riklaste ringid, kes on vaenulised välismaalaste vastu. Põhjendu-
seks sarnasele nõudele toovad need ringid „tõsiasjana“ ette, et
suurem hulk kurjategijatest olevat välismaalased. On selge, et
juhu, kui sarnasest projektist asja saab, selle vastu väga ägedalt
vaidlema hakatakse ja, võib olla, vastuabinõusid tarvitama haka-
takse. On arusaadav, et ameeriklased tahavad vabaneda oma kur-
jategijatest, kellede arv on viimase aastakümne jooksul tunduvalt
kasvanud. Kuid see pole siiski põhjuseks tembeldada iga välis-
maalast kurjategijaks! Seda aga tehakse näpujälgede võtmisega.
Mis ütleksid küll ameeriklased, kui neilt hakatakse Euroopa riikides
võtma näpujälgi! Tööminister Doak on teinud ettepaneku, saata
maalt välja kõik välismaalased, kes on süüdi mõistetud mingi karis-
tatava teo kordasaatmises. Arvatakse, et välismaalaste arv, kes
tuleks sarnasel puhul väljasaatmisele, ulatub 100.000-ni. Töö-
minister arvas ettepaneku tegemise puhul, et ühenduses väljasaat-
misega tuleks võtta eelarvesse 12 miljonit dollarit, nii palju lähevat
maksma sunduslik väljasaatmine. Ühtlasi tahtis minister ka kõ-
vasti võitlema hakata loata Ühendriigis viibivate välismaalaste
vastu, kelle arv tõusvat umbkaudsete kalkulasioonide järgi 40.000-
ni. Kavatakse tulevikus muuta maksmaid seadusi selles mõttes, et
loata Ühendriigis viibimine loetakse süüasjaks, mis toob endaga
kaasa karistuse ja mille järelduseks muidugi maalt väljasaatmine.

Järgmine „Eesti Sõlitsi“

ilmub 1. märtsil s. a.

Avalik ülesandja — uus elukutse.

Mõne nädala eest tuli keegi ettevõtlik inglise daam kuskilt inglise provintsilinnast heale mõttele, kuidas teenida kiiresti, vaevata, hädaohuta palju raha. Inglismaal maksab veel praegu igivana parlamendiakt, mille põhjal on keelatud pühapäeval igasugune töötgemine jne. Daam andis kaebuse kohtusse mitme kinoomaniku peale, kes pühapäeval tegid äri, s. o. kinosid lahti hoidsid. Protsess tuli kõrgema kohtu ette ja kohus pidi daami sammud õigeaks tunnustama ühes kõigi järeldustega, s. o. daami nõudmisega tasu peale avaliku ülesandmise eest. Vana seadus näeb nimelt ette tasumaksmise neile, kes kohtule teevad teatavaks pühapäevaseaduse vastu eksimise. Kas see daam aga ka oma raha kätte saab, näib küsitav olevat. Sekka löi nimelt inglise siseminister, kes tühistas vana akti kuni parlamendi uue otsuseni. Vana pühapäevaseadus on üldse esile kutsunud mitmesuguseid arusaamatusi, mistõttu Inglismaal asutati eriline „Vaba pühapäeva liiga“, mis on endale võtnud ülesandeks võidelda vana seaduse maksvakstunnistamise eest. Selleks katsub liiga muu seas alustada absurdseid protsesse, mis on tingitud vana seaduse maksvusest, et sel teel näidata, kui absurdne on seaduse jõusse jätmine praegusel ajal. Nii, näiteks, seati mõne nädala eest ühe suurema linna nõude järgi valve sisse eradetektiivide abil, et teada saada, kas mees läheb kirikusse, nagu seda nõuab vana seadus. Et nõunik seda seaduse nõuet ei täitnud, kaebas liiga tema kohtusse. Prokurör ei olevat nõus asjale käiku andma, liiga tahab aga oma tahtmise läbi suruda.

Politsei SOS aparaadid perekonnatülide lahendamiseks.

Pariisis seati hiljuti sisse eriaparaadid, mille abil võivad kodanikud hädaohus viibides politsei kohale kutsuda. Muidugi said need aparaadid mõeldud selleks, et kaitsta kaaskodanikke kurjategijate eest. Pariisi elanikud vaatavad aga asjale nähtavasti teisiti, ja kuna sarnased aparaadid on läbi löönud Londonis, Berliinis ja mujal, ei taha neist asja saada lõbusas Pariisis. Esimest korda tarvitati aparaati paari nädala eest, kus keegi abielumees tahtis enast päästa oma armsa naise liig kaua kestvate noomituste eest, mis olid ühenduses käte tegevusega. Teist korda tarvitati aparaati peaaegu samadel motiividel, palujaks oli ainult naine ja mitte mees. Naine oli nimelt oma mehelt saanud kõva kõrvakiilu, mis teda ajas politseid appi paluma.

Vene kriminaalseadustiku muutmine.

Isvestija teadetel kavatsetakse kriminaalseadustikku Venes muuta vastavalt viimasel ajal tekkinud olukorrale. Tahetakse nimelt terve rida kergemaid süütegusid karistada vangistuskaristuse asemel sunnitööga. Edasi kavatsetakse saata asumisele isikuid, kes maksusid ei maksa, kes kuuluvad kulakite hulka ja takis-

tavad võimu korralduste läbiviimist jne. Eriti raskelt kavatsetakse karistada neid talupoegi, kes oma loomi tapavad põhjuseata, sellega takistades reformi läbiviimist põllumajanduse alal.

Väljaandja: *Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiiv-ala Kirjastus.*
Vastutav toimetaja: *O. Angelus.*

KUULUTUSI.

Tunnustatakse maksvusetuks järgmised isikutunnistused:

- K e s k p a i k**, Vassili, välja antud Hellamaa vallavalitsuselt 28. 1. 20 a. nr. 419. (23469)
- S u l g**, Liisa, välja antud Leisi vallavalitsuselt 9. 9. 22 a. nr. 459. (23472)
- N i i t m e t s**, Aleksander, välja antud Kogula vallavalitsuselt 7. 9. 20 a. nr. 814. (23473)
- R a p p**, Elisaveta, välja antud Laimjala vallavalitsuselt 20. 10. 20 a. nr. 607. (23474)
- L i n d**, Jaan, välja antud Kogula vallavalitsuselt 31. 8. 20 a. nr. 351. (23476)
- M ä g i**, Viktor, välja antud Kogula vallavalitsuselt 13. 11. 28 a. nr. 172. (23485)
- K u u s k**, Kirill, välja antud Leisi vallavalitsuselt 3. 3. 20 a. nr. 165. (23488)
- R e i s n e r**, Arthur Augusti p., välja antud Tartu 3. jsk. politseikomissarilt 2. 7. 27 a. nr. 389. (24794)
- J õ g e v a**, Marie Hansu tütar, välja antud Tartu linna politsei 1. jaosk. ülemalt 13. 1. 20 a. nr. 7301. (24795)
- R a u d a s k**, Helene Jaani tütar, välja antud Vana-Suislepa vallavalitsuselt 6. 6. 25 a. nr. 77. (24796)
- J a s k a**, Salme Jaani tütar, välja antud Luunja vallavalitsuselt 16. 1. 23 a. nr. 10. (24797)
- K r a s n i k o v**, Schora, välja antud Tartu linna politsei 3. jaosk. ülemalt 12. 6. 23 a. nr. 652. (24798)
- E l l e r**, Helmi Peetri tütar, välja antud Tartu linna politsei 1. jaosk. ülemalt 13. 1. 20 a. nr. 7297. (24800)
- U i b o p u u**, Emma Karli tütar, välja antud Tartu linna politsei 3. jaosk. ülemalt 22. 11. 19 a. nr. 371. (27401)
- L a p p**, Hans Märdi poeg, välja antud Tartu linna politsei 3. jaosk. ülemalt 2. 2. 20 a. nr. 8917. (27402)
- P i e l b a u m** (Pillbaum), Artur, välja antud Loosi vallavalitsuselt 9. 11. 26 a. (26444)
- P i l l e**, Friedrich, välja antud Timo vallavalitsuselt 25. 11. 27 a. nr. 62. (26445)
- T o o m**, Jaan, välja antud Orava vallavalitsuselt 16. 12. 24 a. nr. 166. (26446)
- T õ l d s e p p**, Liina, välja antud Orava vallavalitsuselt 19. 12. 19 a. nr. 455. (26447)
- S t a m b e r g**, Liisa, välja antud Tsooru vallavalitsuselt 2. 5. 24 a. nr. 30. (26448)
- M e l t s o v**, Joosep, välja antud Võru vallavalitsuselt 25. 3. 25 a. nr. 41. (26449)

Tunnustatakse maksvusetuks järgmised tunnistused:

M ä g i, Feodor, reservitunnistus nr. 417, välja antud soomusrongide brigaadi staabi ülemalt 31. 10. 22 a. (23470)

K u h i, Georg, reservitunnistus, välja antud Kalevi üksiku jalaväe pataljoni ülemalt 20. 12. 28 a. (23471)

D a n i e l s o n, Aleksander, laskeriistaluba nr. 1657, välja antud Lääne-Saare prefektilt 20. 11. 29 a. (23475)

M ä g i, Viktor, kaitseväetenistuse tunnistus nr. 1494, välja antud Aegna saare komandandilt 30. 9. 30 a. (23485)

P o k a t s, Elmar Johani poeg, E. V. välispass nr. 7297, välja antud Tallinnas 13. 1. 20 a. (24799)

T o o m, Jaan, hobusepass nr. 587, välja antud Kõo vallavalitsuselt 4. 1. 21 a. (26446)

T o o m, Jaan, laskeriistaluba nr. 1544, välja antud Võru-Petseri prefektilt 15. 1. 30 a. (26446)

KUULUTUS.

Järvamaa Politseiametnikude Kogu korraline

aasta-peakoosolek

peetakse ära Paides, Paide jaosk. politseikomissari kantseleis 24. jaan. 1931 a. kell 15,30 järgmise päevakorraga:

- 1) Avamine ja koosoleku juhatuse valimine.
- 2) Tegevuse- ja kassaaruanded.
- 3) 1931 a. eelarve.
- 4) Kogu märgi kavandi ja statuudi läbivaatamine ja kinnitamine.
- 5) Valimised põhikirja järgi.
- 6) Läbirääkimised.

Kui nimetatud ajaks nõuetav arv liikmeid ei ilmu, peetakse järgmine koosolek pool tundi hiljem, mis kokkutulnud liikmete arvule vaatamata otsusevõimeline on.

JUHATUS.

Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiiv-ala Kirjastuse väljaandel ilmunud

raamatud:

J. KAIV, „Seadused ja määrused politsei alal“ — à Kr. 10.—

A. LIIT, „Kuritegude jälgimine“ à Kr. 2.— (politseiametn.).

H. TANN, „Jiu-Jitsu“ — Kr. 2.—

A. LOORITS, „Vallaomavalitsuste arvepidamine“.

A. LOORITS, „Omavalitsustesse puutuvate seaduste, määruste ja korralduste juht“ — à Kr. 2.—

B. NYKÄNEN & H. TANN, „Liikumise keerises“ — à Kr. 2.—

Tähend. raamatud on saadaval „EESTI POLITSEI“ talituses, Toompea lossis, tuba 34.

Telefon 432-47.

Tall. müsitööstus ja kaubandus Omanik F. B. STRASCH.

Maakri t. 2, Estonia puistee nurgal kivimajas. Kõnetr. 304-37, era 307-74

Suur ladu

kõiksugu mütse, kübaraid, mütsirüüdeid, mütside valmistamise tarbeasju, pesu ja karusnahkus.

Tapeeti ja seinapappi

ostate kõige soodsamalt

Konstantin Brandies'i tapeedi-kauplusest Tallinnas. Äri asub nüüd: S. Tartu maant. 26. Kõnetraat 304-54.

Asutatud 1910. aastal.

Auru-värvimise ja keemilise puhastamise tööstus

G. BIRK

Asut. 1820. a.

Tallinn, Maakri tänav 23.

Telefon 309-18.

EESTI KINNITUS-
A.-S.

HANSA

toimetab

tule-,
veo- ja
murdvarguste
kinnitusi.

Juhatuse asukoht:

Tallinn, Suur Karja 7.

Praktiliselt ja odavalt
ostate

J. DELSKY

moeärist,

Väike Karja 1,

korraldatavast välja-
müügist igasugust
kaupa hinnaalandu-
sega kuni 60 0/0, 12.
kuni 23. jaan. s a.

Valmisriietekauplus

J. EIDELMANN

Tallinn, S. Karja 3, tel. (2)22-88.

Soovitab oma rikkalikust laost
kõiksugu meeste ja naiste

valmisriideid

kodu- ja välismaa vabrikute toodangust.

TELLIMISTE VASTUVÕTMINE.

Riigiteenijatele müük orderite vastu
4-kuulise järelmaksuga.

EESTI A.-S.

JOHN NURMINEN

Tallinn, Väike Karja t. 12.

SPEDITSION ja TOLLITALITUS
INKASSO ja KINNITAMISED

Telegraafi aadress: JOHNURMINEN

Kõnetraadid: 7-95 } Kontoris
1-96 }
13-19 Tolliametis

Postkast nr. 12